ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Διακυβέρνηση.

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών.

Διπλωματική Εργασία με θέμα :

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και σε χώρες της Ευρώπης. Ο συντονισμός στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια : Αριστέα Ζιώγα

AM eig 18001

Επιβλέπων Καθηγητής : Δημήτριος Σκιαδάς.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2019

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Ζιώγα

Αριστέα Ζιώγα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή. 6

ΜΕΡΟΣ Α 11

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και σε χώρες της Ευρώπης. 11

Κεφάλαιο 1. 11

Κοινωνική ασφάλιση, κοινωνική ασφάλεια, κοινωνική προστασία 11

Κεφάλαιο 2. 13

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα 13

2.1. Τα χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας και η ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. 13

2.2. Η συνταγματική κατοχύρωση του θεσμού κοινωνικής ασφάλισης. Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. 14

2.3. Η θεσμική εξέλιξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. 16

2.4. Η δημιουργία του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ). 18

2.5 Στοιχεία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. 19

Κεφάλαιο 3. 21

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία σε χώρες της Ευρώπης. 21

3.1.Τα βασικά χαρακτηριστικά των συστημάτων κοινωνικής προστασίας ευρωπαϊκών χωρών. 21

3.2.Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης σε χώρες της Ευρώπης. 23

3.2.1 Γερμανία 23

3.2.2 Δανία 24

3.2.3 Ηνωμένο Βασίλειο. 25

3.2.4 Ισπανία 27

3.2.5 Ιταλία 28

3.2.6 Πορτογαλία 30

ΜΕΡΟΣ Β 33

Ο συντονισμός στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 33

Κεφάλαιο 1. 33

Ο συντονισμός και η σημασία του. 33

Κεφάλαιο 2. 36

Η έννοια και η λειτουργία του συντονισμού. Διάκριση από την εναρμόνιση και από την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού. 36

Κεφάλαιο 3. 39
Οι συντονιστικοί κανονισμοί και η σχέση τους με το εθνικό δίκαιο. 39
Κεφάλαιο 4. 41
Η νομική βάση των συντονιστικών Κανονισμών. 41
Κεφάλαιο 5. 42
Οι βασικές αρχές του συντονισμού. 42
Κεφάλαιο 6. 44
Ο συντονισμός και ο ρόλος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 44
Κεφάλαιο 7. 49
Οι κανονισμοί ΕΚ/ 883/2004 και ΕΚ/987/2009. 49
Κεφάλαιο 8. 51
Πεδίο εφαρμογής των συντονιστικών Κανονισμών ΕΚ/ 883/2004 και ΕΚ/987/2009. 51
8.1 Εδαφικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών. 51
8.2 Προσωπικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών. 51
8.3 Υλικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών. 51
Κεφάλαιο 9. 54
Οι βασικοί κανόνες για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας. 54
Κεφάλαιο 10. 56
Η αρχή lex loci laboris και η αρχή ex loci domicilii. 56
10.1 Η αρχή lex loci laboris. 56
10.2 Η έννοια της μισθωτής και μη μισθωτής δραστηριότητας. 57
10.3 Η αρχή lex loci domicilii. 58
10.4 Η έννοια της κατοικίας 59
Κεφάλαιο 11. 61
Τα οικονομικά ενεργά και οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα και η ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ στον Κανονισμό 883/2004. 61
11.1 Τα οικονομικά ενεργά και οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα. 61
11.2 Η ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ στον Κανονισμό 883/2004. 62
Κεφάλαιο 12. 63
Η αρχή της εξομοίωσης γεγονότων και καταστάσεων (άρθρο 5 Κανονισμού 883/2004). 63
Κεφάλαιο 13. 65
Η αρχή του συνυπολογισμού(άρθρο 6 Κανονισμού 883/2004). 65
Κεφάλαιο 14. 67
Η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας στον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας(άρθρο 4 Κανονισμού 883/2004). 67
Κεφάλαιο 15. 68
Η κάλυψη του κινδύνου της ασθένειας στα πλαίσια του συντονισμού. 68

15.1 Κατοικία σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο κράτος μέλος. 69

15.2 Προσωρινή διαμονή σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο κράτος μέλος. 70

15.3 Η προγραμματισμένη περίθαλψη. («ιατρικό ταξίδι»). 71

15.4 Ένα παράδειγμα από τη νομολογία του ΔΕΕ. 72

Κεφάλαιο 16. 74

Η αρχή της καλής διοίκησης και οι μηχανισμοί για την καλή λειτουργία και συνεργασία των φορέων των κρατών μελών. Η Διοικητική και Συμβουλευτική Επιτροπή. 74

16.1 Η αρχή της καλής διοίκησης και η συνεργασία των φορέων των κρατών μελών.. 74

16.2 Διοικητική και Συμβουλευτική Επιτροπή. 75

Κεφάλαιο 17. 76

Η καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στο πεδίο του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. 76

17.1 Εισαγωγικά στοιχεία. Η έννοια της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης..... 76

17.2 Ανάλυση του προβλήματος της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης..... 77

17.3. Προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού. Η σημασία της συνεργασίας των δημόσιων φορέων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 80

Κεφάλαιο 18. 82

Η Ηλεκτρονική ανταλλαγή Πληροφοριών για την κοινωνική ασφάλιση (EESSI)..... 82

Κεφάλαιο 19. 84

Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Αμοιβαίας Πληροφόρησης για την κοινωνική προστασία (MISSOC)..... 84

Συμπεράσματα. 85

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ..... 88

Βιβλιογραφία 90

Εισαγωγή.

Η οργάνωση και η χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, βάσει της αρχής της επικουρικότητας, ανήκει μέχρι σήμερα κατ' αρχήν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η διαμόρφωση των περισσότερων εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας δεν υπήρξε αποτέλεσμα μιας γραμμικής εξέλιξης ή ενός εκ των προτέρων θεμελιωμένου κρατικού σχεδιασμού, αλλά ήταν απόρροια ποικίλων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων, καθώς και των οργανωμένων πιέσεων επιμέρους κοινωνικών ομάδων. (Νιφόρου, 2019)

Τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των χωρών μελών εμφανίζουν σχετική ομοιογένεια όσο αφορά το φάσμα των κινδύνων που καλύπτουν. Όλες οι χώρες παρέχουν προστασία κατά των κινδύνων ασθένειας, μητρότητας, ανεργίας, γήρατος, θανάτου, αναπηρίας, εργατικών ατυχημάτων, επαγγελματικών ασθενειών και χορηγούν οικογενειακές παροχές. (Σακελλαρόπουλος, 1993)

Οι διαφορές των ευρωπαϊκών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης εντοπίζονται σε τρία επίπεδα : στο επίπεδο των παροχών, στη δομή των συστημάτων και στον τρόπο χρηματοδότησης των δαπανών. Οι διαφορές αυτές οφείλονται στο διαφορετικό τρόπο σύστασης και εξέλιξής τους, συνδέονται με ιστορικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς παράγοντες, με τις ιδιομορφίες κάθε χώρας και την αναπτυξιακή διαδικασία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προχώρησε στη διαπίστωση ότι εξαιτίας των διαφορετικών εθνικών παραδόσεων, επιπέδων οικονομικής ανάπτυξης κλπ. δεν είναι δυνατή η ενοποίηση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Ελάχιστες κοινές ρυθμίσεις, ωστόσο, είναι δυνατές στο πεδίο της υγείας, των συντάξεων, των ατυχημάτων και των ανέργων. (Σακελλαρόπουλος, 1993)

Εκτός των ανωτέρω διαφορών που καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη τη σύγκλιση των κοινωνικοασφαλιστικών συστημάτων των κρατών μελών της Ε.Ε. στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ενοποίησης, έχει διατυπωθεί επιπλέον και η άποψη ότι ο στόχος της Ενιαίας Αγοράς και της ΟΝΕ είχε προτεραιότητα με την κοινωνική προστασία να έχει περιέλθει σε δεύτερη μοίρα (Σακελλαρόπουλος, 2001), ενώ και ο Κοντιάδης συμφωνεί ότι «καθοριστικό παράγοντα αποτελεί η εξ αρχής επικράτηση της οικονομικής

διάστασης της ευρωπαϊκής ενοποίησης έναντι της πολιτικής και της κοινωνικής», υποστηρίζοντας ότι το κοινωνικό έλλειμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλεται ως ένα βαθμό στις σημαντικές οργανωτικές και χρηματοδοτικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας των κρατών μελών, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η εφαρμογή τους σε ένα ενιαίο πρότυπο. (Κοντιάδης, 2007)

Από την άλλη πλευρά, η εσωτερική αγορά μπορεί βέβαια να αποτέλεσε τον πρώτο στόχο της διαδικασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αλλά δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Αργά, αλλά σταθερά, η κοινωνική διάσταση θεωρήθηκε αναγκαίο στοιχείο για την ενωσιακή διαδικασία» (Κουκιάδης,2010)

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, που ψηφίστηκε στις 9 Δεκεμβρίου του 1989, περιλαμβάνει σε είκοσι έξι σημεία έναν προγραμματικό κατάλογο των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα στην κοινωνική προστασία και κοινωνική ασφάλιση αποτελώντας «για πρώτη φορά μία πανηγυρική αναγνώριση της ανάγκης προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων της Κοινότητας, έστω και ως διακήρυξη». (Σακελλαρόπουλος, 1993)

Ειδικότερα, με βάση το άρθρο 10 με τίτλο «Κοινωνική Προστασία» «κάθε εργαζόμενος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχει δικαίωμα επαρκούς κοινωνικής προστασίας και πρέπει να έχει, ανεξάρτητα από το καθεστώς εργασίας του ή το μέγεθος της επιχείρησης στην οποία απασχολείται, επαρκή κοινωνική ασφάλιση». (Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων, 1989)

Με τη ΣυνθΕΟΚ τέθηκε με το άρθρο 117 ως στόχος των κρατών μελών της Ένωσης η βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας επιτρέποντας την εξίσωσή τους προς την κατεύθυνση της προόδου, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι η εξίσωση της κοινωνικής προστασίας πρέπει να γίνει προς τα πάνω. (Μούσης, 1999)

Σύμφωνα μάλιστα με Σύσταση του Συμβουλίου το 1992 (ΕΕ L245, 26.08.1992) κρίνεται αναγκαία η σύγκλιση των στόχων και της πολιτικής για την κοινωνική προστασία, έτσι ώστε οι διαφορές κοινωνικής προστασίας μεταξύ των κρατών μελών να μην εμποδίζουν την κινητικότητα των ατόμων ούτε ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας να οδηγεί σε υποβάθμισή της. Επιπλέον, ενώ φαίνεται ότι η ποικιλομορφία των κοινωνικών συστημάτων των κρατών μελών, κυρίως όσο αφορά την οργάνωση και τη χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής

προστασίας, μπορεί να διατηρηθεί βραχυχρόνια, απώτερος σκοπός είναι η σύγκλισή τους μέσα στην Ένωση. (Μούσης, 1999)

Επιπλέον, με την Ανακοίνωση της Επιτροπής το 1997 «Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση» αποσαφηνίζεται για πρώτη φορά η φιλοσοφία της στρατηγικής για την κοινωνική προστασία, ενώ αυτή χαρακτηρίζεται όχι ως οικονομικό βάρος, αλλά ως παραγωγικός συντελεστής και διακηρύσσεται ότι συμβάλλει στην κοινωνική ειρήνη και συνοχή, κατά συνέπεια έχει άμεση επίδραση στην οικονομική απόδοση και αποτελεσματικότητα. (Σακελλαρόπουλος , 2001)

Μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ενοποίησης εμφανίζεται ενισχυμένη, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 136 παρ. 1 και 3 ΣυνθΕΚ και σημερινό άρθρο 151 ΣυνθΛΕΕ ορίζεται ότι «η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας και η κοινωνική πρόοδος θα προκύψουν όχι μόνο από τη λειτουργία της κοινής αγοράς, η οποία θα διευκολύνει την εναρμόνιση των κοινωνικών συστημάτων, αλλά και από τις διαδικασίες που θεσπίζει η παρούσα Συνθήκη και από την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων».

Η εξασφάλιση της κατάλληλης κοινωνική προστασίας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι η εναρμόνιση της κοινωνικής προστασίας ανάμεσα στα κράτη – μέλη πρέπει να γίνει προς τα πάνω. Ωστόσο, η Συνθήκη απαιτεί ομοφωνία για τη λήψη των αποφάσεων του Συμβουλίου μετά από διαβούλευση με το Κοινοβούλιο σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας (άρθρο 137 παρ. 3 – σημερινό άρθρο 153 παρ. 2 ΣυνθΛΕΕ), γεγονός που καθιστά την εναρμόνιση σε αυτούς τους τομείς δυσχερή στην πράξη. (Μούσης, 1999)

Το άρθρο 9 της ΣυνθΛΕΕ ορίζει ότι «κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεών της, η Ένωση συνεκτιμά τις απαιτήσεις που συνδέονται… με τη διασφάλιση της κατάλληλης κοινωνικής προστασίας», ενώ στο άρθρο 153 ΣΛΕΕ αναφέρεται μεταξύ άλλων η κοινωνική ασφάλιση και η προστασία των εργαζομένων στους τομείς στους οποίους η Ένωση υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών –μελών.

Όσο αφορά στην κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών, η κοινωνική πολιτική περιλαμβάνεται ρητά στις συντρέχουσες αρμοδιότητες. (άρθρο 4 παρ. 2 ΣΛΕΕ).

Η μόνη διάταξη στη ΣυνθΛΕΕ που παρέχει ρητή νομοθετική αρμοδιότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας είναι το άρθρο 48, το οποίο περιορίζεται στο συντονισμό των κοινωνικοασφαλιστικών συστημάτων. (Τσέτουρα, 2019)

Ο συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας αποτελεί θεμελιώδη στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τα άρθρα 45 - 48 της ΣυνθΛΕΕ, και συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της ελευθερίας της κυκλοφορίας των εργαζομένων μέσα σε αυτή.

Οι συντονιστικοί Κανονισμοί που θεσπίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχουν διαμορφώσει ένα κοινό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αλλά αφήνουν άθικτα τα διάφορα εθνικά συστήματα. Η επίτευξη, ωστόσο, του στόχου της εξασφάλισης της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Ένωσης διευκολύνεται, όταν οι όροι εργασίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι κανόνες για την κοινωνική ασφάλιση είναι κατά το δυνατόν πλησιέστεροι στα διάφορα κράτη μέλη.

Η αλληλεπίδραση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του εθνικού δικαίου κοινωνικής ασφάλειας επηρεάζει άμεσα την εξέλιξη του εσωτερικού δικαίου των κρατών μελών, αφού η θέσπιση ορισμένων ρυθμίσεων σε επίπεδο Ένωσης, αλλά και η ερμηνεία των Κανονισμών από το Δικαστήριο μπορεί να παρακινήσει τα κράτη μέλη να τροποποιήσουν το εσωτερικό τους δίκαιο.

Η όξυνση της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, η οποία πλήττει τις ευρωπαϊκές χώρες, συμπαρασύρει, όπως είναι φυσικό, και την κοινωνική ασφάλιση, η οποία αμφισβητείται όχι μόνο σε χώρες όπου το επίπεδο των παροχών των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης δεν ικανοποιούσε πλήρως τις ανάγκες των ασφαλισμένων, αλλά και σε χώρες όπου η ποιότητα και ποσότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ήταν ιδιαίτερα υψηλές.

Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι οι οικονομικές και δημοσιονομικές προκλήσεις που συνεπάγεται η δημογραφική γήρανση στην Ευρώπη σε συνδυασμό με την τρέχουσα χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, η οποία επιτείνει τις επιπτώσεις της, καθιστούν απαραίτητη την ύπαρξη μίας κοινής στρατηγικής των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την υλοποίηση σχετικών μεταρρυθμίσεων στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που να εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητά τους.

Στις 13/12/2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε πρόταση αναθεώρησης της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατέληξαν σε προσωρινή συμφωνία σχετικά με την πρόταση τον Μάρτιο του 2019.

Η προσωρινή συμφωνία στην οποία κατέληξαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναθεωρεί τους ευρωπαϊκούς κανόνες συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι παραμένουν δίκαιοι και σαφείς, αλλά και να καταστούν ευκολότεροι στην εφαρμογή τους. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2019)

Δύο από τις καινοτομίες της είναι η παροχή περισσότερου χρόνου παροχών ανεργίας στα άτομα που αναζητούν εργασία στο εξωτερικό και η αντιμετώπιση των αναγκών μακροχρόνιας περίθαλψης των ηλικιωμένων που διαμένουν στο εξωτερικό. Επιπλέον, οι εθνικές αρχές θα αποκτήσουν καλύτερα εργαλεία ώστε να αντιμετωπίζουν περιπτώσεις κατάχρησης ή απάτης και να εξακριβώνουν το καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων που αποσπώνται στο εξωτερικό. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2019)

Η κα Marianne Thyssen, Επίτροπος αρμόδια για την απασχόληση, τις κοινωνικές υποθέσεις, τις δεξιότητες και την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού δήλωσε χαιρετίζοντας την επίτευξη της προσωρινής συμφωνίας ότι «Το δικαίωμα διαμονής, εργασίας ή πραγματοποίησης σπουδών σε ολόκληρη την Ένωση – ένα από τα πολυτιμότερα οφέλη της ενιαίας αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης εδώ και εξήντα έτη – δεν θα ήταν δυνατό χωρίς τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης». (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 και insuranceworld.gr)

ΜΕΡΟΣ Α

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και σε χώρες της Ευρώπης.

Κεφάλαιο 1.
Κοινωνική ασφάλιση, κοινωνική ασφάλεια, κοινωνική προστασία.

Ο ορισμός της κοινωνικής ασφάλισης και ασφάλειας που προκύπτει από τα διεθνή κείμενα, επικεντρώνεται συνήθως στην προστασία των εργαζομένων ή πολιτών από τους ασφαλιστικούς κοινωνικούς κινδύνους, ενώ ακόμη αναφέρεται ότι η κοινωνική ασφάλεια θεωρείται ευρύτερη έννοια από αυτήν της κοινωνικής ασφάλισης και υποδηλώνει ένα στόχο, την εγγύηση της οικονομικής ασφάλειας του ατόμου από μια σειρά κινδύνων, που μπορεί να προκύψουν κατά τη διάρκεια των διαφόρων φάσεων της ζωής. (Τσέτουρα, 2019)

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό, η κοινωνική ασφάλιση καλύπτει το σύνολο των μέτρων που αφορούν τη χορήγηση οικονομικών πόρων (ασφαλιστικές παροχές) από ειδικούς φορείς (ασφαλιστικοί οργανισμοί) σε πρόσωπα που υπάγονται σε αυτούς (ασφαλισμένοι), τα οποία αντιμετωπίζουν τυποποιημένους κινδύνους μείωσης εισοδημάτων ή αύξησης των δαπανών τους (ασφαλιστικοί κίνδυνοι) και έχουν συμπληρώσει προκαθορισμένες χρονικές και οικονομικές προϋποθέσεις (χρόνο ασφάλισης, ασφαλιστικές εισφορές) (Πετρόγλου,1984,Κρεμαλής 1985 στον Κοντιάδη, 2007)

Επιπλέον, κοινωνική προστασία υπό στενή έννοια θεωρείται η κοινωνική ασφάλεια ή ασφάλιση, δηλαδή η υπό ορισμένες προϋποθέσεις παροχή στους εργαζόμενους ή συνταξιούχους διαφόρων παροχών από μέρους της πολιτείας, ενώ επιπλέον αναφέρεται ότι η έννοια του όρου με την ευρεία της έννοια, καλύπτει την κοινωνική ασφάλεια και το δίκαιο της εργασίας. (Μούσης, 1999)

Το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας εξειδικεύεται από τρεις βασικούς μηχανισμούς, την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική πρόνοια και την προστασία της υγείας. (Νιφόρου, 2019)

Ο Ewald γράφει ότι, «η ασφάλιση προτείνει έναν κανόνα δικαιοσύνης που δεν αναφέρεται στη φύση αλλά στην ομάδα, έναν κοινωνικό κανόνα δικαιοσύνης που η ομάδα είναι ελεύθερη να προσδιορίσει και αποτελεί έναν τρόπο διαχείρισης της δικαιοσύνης που είναι ανταγωνιστικός προς το δίκαιο. Θεμελιώνει έναν τύπο δικαιοσύνης στο πλαίσιο του οποίου τη ζημία που υφίσταται ο ένας την αναλαμβάνουν όλοι, και η ευθύνη γίνεται συλλογική και κοινωνική». (Ewald, 2000).

Επιπλέον, αναφέρει ότι «στην αφετηρία της, η ασφάλιση είναι κοινωνική. Από το δέκατο όγδοο αιώνα, οι πρώτες εταιρείες επιδίωξαν να αναγνωριστούν και αναγνωρίστηκαν ως κοινωνικοί θεσμοί», ενώ «από τη γέννησή της η ασφάλιση διατηρεί ιδιαίτερες σχέσεις με το πολιτικό στοιχείο και μάλιστα αυτή παρουσιάστηκε ως το «καταλληλότερο εργαλείο για την υλοποίηση των νέων πολιτικών πρόνοιας που διαμορφώνονται στο τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα» (Ewald, 2000).

Πρέπει να αναφερθεί ότι «θεμέλιο της κοινωνικής ασφάλειας αποτελεί η αλληλεγγύη, με το ρόλο του βοηθούντος και του βοηθούμενου να εναλλάσσονται, ενώ επιπλέον μας βοηθά να αποδεχθούμε τη νομιμότητα μιας σειράς χαρακτηριστικών στα συστήματα και τους θεσμούς κοινωνικής ασφάλισης, όπως είναι η υποχρεωτικότητα, η συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδότηση, η απουσία κερδοσκοπικού χαρακτήρα και η αναδιανομή του εισοδήματος». (Τσέτουρα, 2019)

Κεφάλαιο 2.
Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία στην Ελλάδα

2.1. Τα χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας και η ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα το κράτος πρόνοιας συγκροτήθηκε υπό συνθήκες που διέφεραν σημαντικά σε σύγκριση προς τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Τα αίτια της καθυστερημένης, άνισης και ανορθολογικά κατακερματισμένης ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας είναι σύνθετα και ανάγονται σε ποικίλους και αλληλένδετους κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. (Κοντιάδης, 2007)

Ειδικότερα, ως παράμετροι που επηρέασαν την εξέλιξη του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα αναφέρονται η καθυστερημένη και περιορισμένη εκβιομηχάνιση της χώρας, το περιορισμένο ειδικό βάρος του βιομηχανικού κεφαλαίου, το χαμηλό επίπεδο μισθωτής εργασίας, το χαμηλό επίπεδο εξειδίκευσης της εργατικής δύναμης και γενικότερα, η υστέρηση όλων των χαρακτηριστικών που στοιχειοθετούν το φορντικό μοντέλο (Μαλούτας, Οικονόμου, 1988 στον Κοντιάδη, 2007)

Κατά συνέπεια, ενώ η κοινωνική ασφάλιση στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης αποτέλεσε ένα από τα συστατικά στοιχεία του φορντικού καθεστώτος συσσώρευσης και διευκόλυνε την ομαλή εξέλιξη του προτύπου ανάπτυξης, στην Ελλάδα δημιουργήθηκε με αποσπασματικό τρόπο, ενώ επιπλέον ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης επεκτάθηκε με αργούς ρυθμούς σε όλο τον πληθυσμό. (Σακελλαρόπουλος, 1999)

Αναφέρεται μάλιστα ότι στην Ελλάδα «μορφές κοινωνικής ασφάλισης του συνόλου των εργαζομένων καθυστερούν και ομάδες όπως αγρότες, εργάτες, βιοτέχνες, εντάσσονται τελευταίοι στο θεσμικό πλαίσιο. Μόλις το 1982 επεκτείνεται το ΙΚΑ (Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων), το οποίο ιδρύθηκε το 1937, σε όλη την Ελλάδα. Επίσης, η κάλυψη του αγροτικού πληθυσμού ολοκληρώνεται μετά το 1961 με την ίδρυση του ΟΓΑ». (Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων) (Αφουξενίδης, 1999)

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η Ελλάδα κατά την τυπολογία του Ferrera ανήκει στο «νότιο μοντέλο» κράτους πρόνοιας. Μία βασική διαφορά ανάμεσα στα συστήματα κοινωνικής προστασίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της

Ελλάδας είναι ότι στις μεν πρώτες η ύπαρξη κοινωνικής πολιτικής συνυπήρχε με την ανάπτυξη κράτους πρόνοιας ενώ στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρχε μια υποτυπώδης κοινωνική πολιτική χωρίς στην ουσία να υπάρχει κράτος πρόνοιας, το οποίο άρχισε να αναπτύσσεται την περίοδο μετά το 1974. (Χλέτσος, 1999)

Τέλος, έλλειψη μιας συμπαγούς κοινωνικής ομάδας με κοινά προβλήματα προκάλεσε την πολυδιάσπαση της κοινωνικής πολιτικής (οι μισθωτοί στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ξεπερνούν ελάχιστα το 50% του εργατικού δυναμικού), μέσω της οποίας έγιναν προσπάθειες υπεράσπισης συμφερόντων, συχνά σε αντίφαση μεταξύ τους, ετερόκλητων κοινωνικά ομάδων. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι, τέλος, ο ρόλος της οικογένειας όσο αφορά στην κάλυψη των βασικών κοινωνικών αναγκών, καθώς και στην υποστήριξη των ανέργων και των νεαρών μελών της, καθώς δεν υπάρχει πολιτική καθιέρωσης ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος. (Χλέτσος, 1999)

2.2. Η συνταγματική κατοχύρωση του θεσμού κοινωνικής ασφάλισης. Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση προβλέπεται στην παράγραφο 5 του άρθρου 22 του Συντάγματος, που ορίζει ότι «Το κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει». Παράλληλα, στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος προβλέπεται ότι «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους». (Σύνταγμα της Ελλάδας 1975/86)

Το Σύνταγμα της Ελλάδας όσο αφορά το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση κατοχυρώνει μία συνταγματική εντολή και μία θεσμική εγγύηση, «ώστε η οργάνωση του κοινωνικοασφαλιστικού θεσμού με βάση συγκεκριμένες αρχές οργάνωσης, λειτουργίας, διοίκησης και χρηματοδότησης να υποχρεώνει τον νομοθέτη να διατηρήσει άθικτο τον πυρήνα και την υπόστασή του». (Κοντιάδης, 2007)

Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα διέπεται κατά βάση από έξι θεμελιώδεις αρχές : την αρχή της καθολικότητας, την αρχή της υποχρεωτικότητας, την αρχή του δημόσιου χαρακτήρα της υποχρεωτικής ασφάλισης, την αρχή της ανταποδοτικότητας, την αρχή της προστασίας του ασφαλιστικού κεφαλαίου και την αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης. (Κοντιάδης, 2007)

Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλειας «χαρακτηρίζεται από τη δυαδικότητα μεταξύ του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, που αναπτύχθηκε σύμφωνα με το μοντέλο Bismarck και του Εθνικού Συστήματος Υγείας, που ακολούθησε το μοντέλο Beveridge». (Κοντιάδης, 2007)

Επιπλέον, σημαντικό είναι το γεγονός ότι το ελληνικό κράτος πρόνοιας έχει οικοδομηθεί, όπως άλλωστε ευρύτερα τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, με επίκεντρο την υπερπροστασία έναντι του κινδύνου του γήρατος.

Όσο αφορά το χαρακτήρα του ελληνικού συνταξιοδοτικού συστήματος, η πλειοψηφία των φορέων εφαρμόζει σύστημα στατικά διανεμητικό, στο οποίο οι παροχές συνδέονται με την απασχόληση και το ύψος των αποδοχών, σύμφωνα με το πρότυπο του μοντέλου Bismarck. Οι εισφορές κάθε περιόδου «πληρώνουν» για τις συντάξεις της ίδιας περιόδου ενώ επιπλέον χαρακτηριστικό αποτελεί και η κλαδική κατάτμηση, τόσο στην «οριζόντια» διάσταση (μεταξύ κλάδων παραγωγής) όσο και στην «κάθετη» (μεταξύ επιπέδων κοινωνικής προστασίας). (Ρήγα,1993, Τήνιος, 1999)

Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί ότι ο ΟΓΑ (Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων) ακολούθησε σύστημα παροχών που συνδέεται με την καθολική κάλυψη των ασφαλισμένων, στα πρότυπα του μοντέλου Beveridge. (Ρήγα,1993)

Ειδικότερα, όσο αφορά στην οργάνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, αυτό χαρακτηρίζεται από την κλαδική πολυδιάσπαση, την κάθετη κατάτμηση των φορέων και τη διασπορά της εποπτείας τους. Η πληθώρα φορέων κοινωνικής ασφάλισης οφείλεται στον προσανατολισμό του συστήματος στην κάλυψη διαφορετικών επαγγελματικών κατηγοριών, ενώ η κλαδική πολυδιάσπαση και η διασπορά της εποπτείας των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης ενισχύουν τις αδικαιολόγητες ανισότητες ως προς τους όρους χρηματοδότησης και τις παροχές, κατ' εξοχήν στο σύστημα των συντάξεων. (Ματσαγγάνης,1998 στον Κοντιάδη, 2007)

Έχει διατυπωθεί μάλιστα σχετικά και η άποψη ότι οι ετερόκλητοι και κατακερματισμένοι φορείς κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, με τη διαφορετική διοικητική και οργανωτική τους δομή, τους ποικίλους μηχανισμούς χρηματοδότησης και διάθεσης πόρων και το ιδιαίτερο καθεστώς που διέπει τις σχέσεις του καθενός με το κράτος, αποδεικνύουν ότι οι πιέσεις για κοινωνικές παροχές και η κρατική ανταπόκριση έχουν τη μορφή συναλλαγών με κατηγορίες προσώπων και όχι με κοινωνικές ομάδες, ενώ απουσιάζει μια ελάχιστη βάση συμφωνίας για το σχεδιασμό

μιας ορθολογικής κοινωνικής πολιτικής (Πετμεζίδου – Τσουρουβή, 1992 στον Κοντιάδη, 2007)

Υποστηρίζεται περαιτέρω ότι «στην Ελλάδα η συγκρότηση της κοινωνικής πολιτικής έγινε αποσπασματικά και όχι στη βάση κάποιου προγραμματισμού. Η ανάπτυξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ήταν αποτέλεσμα πιέσεων συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και εξυπηρέτησε πελατειακούς σκοπούς με αποτέλεσμα να υπάρχει πολυδιάσπαση των Ταμείων με χαμηλή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών» (Χλέτσος, 1999), ενώ ακόμη αναφέρεται ότι οι αλλαγές που υπέστη το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης από την ίδρυσή του «ποτέ δεν εξέτασαν το σύνολο ή τη δομή του συστήματος – πάντοτε προσέθεταν είτε προσάρμοζαν οριακά ή περιπτωσιολογικά». (Τήνιος, 1999)

2.3. Η θεσμική εξέλιξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.

Η κοινωνική ασφάλιση πρωτοεμφανίστηκε στη Ελλάδα ως θεσμός με το διάταγμα της 15ης Δεκεμβρίου 1836, με το οποίο συστάθηκε το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (Ν.Α.Τ.).

Σύμφωνα με τον Κοντιάδη «μια συνοπτική περιοδολόγηση της οργανωτικής διαμόρφωσης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα μπορεί να επιχειρηθεί με τη διάκριση τεσσάρων φάσεων: η πρώτη αποτελεί την περίοδο γένεσης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, που ξεκινάει με την ίδρυση των πρώτων ασφαλιστικών οργανισμών και ολοκληρώνεται με την έναρξη του β΄ παγκόσμιου πολέμου. Η δεύτερη εκτείνεται στη μεταπολεμική περίοδο, με τη σταδιακή επέκταση των καλυπτόμενων τμημάτων του πληθυσμού και την ενσωμάτωση μηχανισμών αναδιανεμητικής λειτουργίας. Η τρίτη φάση συμπίπτει με τη μεταπολιτευτική οικοδόμηση του ελληνικού κράτους πρόνοιας, την αύξηση των παροχών και, αντίστοιχα, των κοινωνικών δαπανών και την καθολική ασφαλιστική κάλυψη του πληθυσμού, αλλά ταυτόχρονα με την εκτίναξη των ελλειμμάτων των μεγάλων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης. Τέλος, η τέταρτη φάση σηματοδοτείται από τα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα και τις κοινωνικές συγκρούσεις που τα συνοδεύουν, από το 1990 μέχρι σήμερα». (Κοντιάδης,2007)

Με τον νόμο 2868/1922 προβλέφθηκαν ενιαίοι υποχρεωτικοί κανόνες για την κατά κλάδους ή επιχειρήσεις ασφάλιση επιμέρους κατηγοριών μισθωτών, ενώ το 1928 ιδρύθηκαν οι πρώτοι φορείς ανεξάρτητων επαγγελματιών. (Κοντιάδης,2007)

Ιδιαίτερα σημαντικό σταθμό στην ανάπτυξη του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης αποτέλεσε η ίδρυση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) για την κάλυψη των μέχρι τότε ανασφάλιστων μισθωτών με την υπαγωγή στην ασφάλισή του όλων των ατόμων που παρέχουν εξαρτημένη εργασία στα όρια της επικράτειας, που θεσπίστηκε αρχικά με το νόμο 5733/1932, (άρθρο 12) επί κυβέρνησης Βενιζέλου ο οποίος δεν εφαρμόστηκε, λόγω αλλαγής της κυβέρνησης ένα μήνα αργότερα. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο του ΙΚΑ συγκροτήθηκε με τον νόμο 6298/1934 για την κοινωνική ασφάλιση. (wikipedia.org)

Επί σειρά ετών ήταν ένας από τους κύριους ασφαλιστικούς φορείς, ενώ για πολλές δεκαετίες διέθετε το δικό του δίκτυο μονάδων παροχής υπηρεσιών υγείας, το οποίο συγχωνεύθηκε στο Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) και τον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ), ο οποίος ιδρύθηκε με το νόμο 3918/2011 και ξεκίνησε τη λειτουργία του την 1η Ιανουαρίου 2012. Η επικουρική ασφάλιση, που παρείχε παλιότερα το ΙΚΑ, στη συνέχεια έγινε αρμοδιότητα του Ενιαίου Ταμείου Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών (ΕΤΕΑΜ), που συστάθηκε με τον νόμο 3029/2002. (wikipedia.org)

Το 1961 ιδρύθηκε ο ΟΓΑ (Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων), ο οποίος χορηγούσε μη ανταποδοτικές παροχές στον αγροτικό πληθυσμό. (Κοντιάδης, 2007)

Αναφέρεται ότι η αποσπασματικότητα και η έλλειψη σχεδιασμού χαρακτηρίζουν το θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα από την περίοδο γέννησης του θεσμού μέχρι σήμερα. (Κοντιάδης,2007)

Ο μεγάλος αριθμός των φορέων οι οποίοι συχνά εποπτεύονταν από διαφορετικά Υπουργεία στα οποία υπάγονταν, δημιουργούσε προβλήματα στην αποτελεσματική διοίκησή τους, ενώ επιπλέον καθιστούσε δύσκολη τη μηχανοργάνωσή τους, αυξάνοντας το κόστος της διοίκησης και λειτουργίας τους, αλλά και δυσχεραίνοντας την απονομή συντάξεων και την άσκηση μιας αποτελεσματικής συνταξιοδοτικής πολιτικής. (Ρήγα,1993)

Προσπάθεια για τη μείωση του αριθμού των ασφαλιστικών φορέων της χώρας, οι οποίοι κατά το έτος 1990 ανέρχονταν σε 327 φορείς κύριας και επικουρικής

ασφάλισης, έγινε με το νόμο 2676/1999 με τον οποίο συστάθηκε ο ΟΑΕΕ – Οργανισμός Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών, που ενοποίησε σε ένα Ταμείο τα ασφαλιστικά Ταμεία των ελευθέρων επαγγελματιών ΤΕΒΕ (Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδας), ΤΑΕ (Ταμείο Ασφάλισης Εμπόρων) και ΤΣΑ (Ταμείο Σύνταξης Αυτοκινητιστών). Με τον ίδιο νόμο ιδρύθηκε και το Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Δημοσίων Υπαλλήλων (ΤΕΑΔΥ), στο οποίο ενοποιήθηκαν δώδεκα ταμεία αρωγής υπαλλήλων δημόσιων φορέων. (Κοντιάδης,2007)

Επιπλέον, με τον νόμο 3655/2008 έγιναν ενοποιήσεις ασφαλιστικών φορέων, οι οποίοι από 133 μειώθηκαν στους 13, αναλυτικά σε πέντε φορείς κύριας ασφάλισης (ΙΚΑ - ΕΤΑΜ, ΟΓΑ, ΟΑΕΕ, ΕΤΑΑ και ΕΤΑΠ-ΜΜΕ), έξι φορείς επικουρικής ασφάλισης (ΤΑΥΤΕΚΩ, ΤΕΑΔΥ, ΕΤΕΑΜ, ΤΕΑΙΤ, ΕΤΑΤ και ΤΕΑΠΑΣΑ) και δύο φορείς πρόνοιας (ΤΑΠΙΤ και ΤΠΔΥ).

2.4. Η δημιουργία του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ).

Ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (Ε.Φ.Κ.Α.) συστάθηκε ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) με το ν. 4387/16, άρθρο 51, (όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα - ν. 4445/2016) και εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Από 1.1.2017 το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ - ΕΤΑΜ) εντάσσεται πλέον στον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (Ε.Φ.Κ.Α) με όλους τους κλάδους, τομείς και λογαριασμούς του (αρ.53 Ν.4387/16).

Αποτελεί σήμερα τον μοναδικό Φορέα κύριας ασφάλισης και από 01-01-2017, οπότε και άρχισε η λειτουργία του, εντάχθηκαν σε αυτόν αυτοδίκαια οι εξής υφιστάμενοι φορείς κύριας κοινωνικής ασφάλισης των οποίων ο Ε.Φ.Κ.Α. κατέστη καθολικός διάδοχος : το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων – Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών (ΙΚΑ – ΕΤΑΜ), το Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Προσωπικού Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΕΤΑΠ – ΜΜΕ), το Ενιαίο Ταμείο Ανεξάρτητα Απασχολουμένων (ΕΤΑΑ), ο Οργανισμός Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ), Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), εκτός του Λογαριασμού Αγροτικής Εστίας, το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (ΝΑΤ), συμπεριλαμβανομένου του Κεφαλαίου Δυτών και του Κεφαλαίου Ανεργίας - Ασθενείας Ναυτικών (ΚΑΑΝ), το Ταμείο Ασφάλισης Υπαλλήλων Τραπεζών και Επιχειρήσεων Κοινής Ωφέλειας

(ΤΑΥΤΕΚΩ) και το Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Τραπεζοϋπαλλήλων (ΕΤΑΤ). Το ΝΑΤ και ο ΟΓΑ διατηρούν την αυτοτελή νομική τους οντότητα για την άσκηση των μη ασφαλιστικών τους αρμοδιοτήτων. Επίσης, μεταφέρθηκε και υπάγεται στον Ε.Φ.Κ.Α. το Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών (ΚΕΑΟ) με λογιστική και οικονομική αυτοτέλεια. (wikipedia.org)

Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4387/2016 «το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη πολυνομία, η οποία δημιουργεί έντονες κοινωνικές ανισότητες, αφού αντιμετωπίζει όμοιες περιπτώσεις πολιτών με διαφορετικό τρόπο», ενώ επιπλέον ως στόχοι της μεταρρύθμισης τίθενται «η ισονομία και η κοινωνική δικαιοσύνη». (αιτιολογική έκθεση του Ν. 4387/2016)

Σύμφωνα με το όραμα του ΕΦΚΑ «με την νέα, ορθολογική διαχείριση και εξοικονόμηση πόρων του νέου Φορέα, εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Οικοδομείται το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης του ελληνικού κράτους πάνω σε νέες βάσεις. Βασικοί πυλώνες του είναι η αρχή της δικαιοσύνης, της ίσης μεταχείρισης των ασφαλισμένων και της διεύρυνσης ευκαιριών προς όλους τους πολίτες». (efka.gov.gr)

2.5 Στοιχεία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα το γενικό όριο ηλικίας συνταξιοδότησης λόγω γήρατος είναι το εξηκοστό έβδομο έτος και ο ελάχιστος χρόνος ασφάλισης τα δεκαπέντε έτη (4.500 ημέρες εργασίας). Ως γενική προϋπόθεση πλήρους συνταξιοδότησης καθορίζεται η συμπλήρωση σαράντα ετών ασφάλισης (12.000 ημέρες εργασίας) και του εξηκοστού δεύτερου έτους της ηλικίας.

Επιπλέον, προβλέπεται η χορήγηση μειωμένης σύνταξης εφόσον έχουν συμπληρωθεί τουλάχιστον 4.500 ημέρες ασφάλισης και το εξηκοστό δεύτερο έτος της ηλικίας και σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις προβλέπονται πρόωρες μειωμένες συντάξεις, για παράδειγμα σε μητέρα ανήλικου ή ανάπηρου παιδιού, εφόσον έχει συμπληρώσει είκοσι έτη ασφάλισης (6.000 ημέρες εργασίας), το εξηκοστό δεύτερο έτος της ηλικίας και ασφαλίστηκε για πρώτη φορά μετά την 1/1/1993.

Τα διαστήματα χορήγησης αναπηρικής σύνταξης, επιδομάτων ασθένειας και ανεργίας συνυπολογίζονται, αν χρειάζεται, με τις ημέρες ασφάλισης για τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος.

Η βασική σύνταξη που χορηγείται σε μηνιαία βάση, περιλαμβάνει δύο μέρη: (α) την εθνική σύνταξη, η οποία δεν χρηματοδοτείται από τις εισφορές, αλλά απευθείας από τον κρατικό προϋπολογισμό και (β) τη συμπληρωματική σύνταξη, η οποία υπολογίζεται λαμβανομένων υπόψη των εισοδημάτων βάσει των οποίων καταβλήθηκαν εισφορές από το 2002 μέχρι το μήνα υποβολής της αίτησης για σύνταξη, καθώς και βάσει του ποσοστού αντικατάστασης που αφορά τη συνολική περίοδο ασφάλισης.

Όσο αφορά τις παροχές που χορηγούνται στην Ελλάδα, προβλέπεται η χορήγηση οικογενειακών επιδομάτων, παροχών μητρότητας και πατρότητας, παροχών ασθενείας σε είδος και σε χρήμα, υγειονομικής περίθαλψης, παροχών εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών, επιδομάτων αναπηρίας, συντάξεων αναπηρίας, συντάξεων γήρατος και επιζώντων, παροχών ασφάλισης ανεργίας και βοηθημάτων ανεργίας, παροχών λόγω ελάχιστων πόρων διαβίωσης και μακροχρόνιας φροντίδας.

Τέλος, στα πλαίσια της κοινωνικής πρόνοιας, προβλέπεται η χορήγηση σειράς επιδομάτων λόγω ανεπαρκών πόρων διαβίωσης σε άτομα που διαμένουν στην Ελλάδα, όπως στεγαστικό επίδομα, κοινωνικό επίδομα αλληλεγγύης, καθώς και το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης ανασφάλιστων υπερηλίκων μετά τη συμπλήρωση του εξηκοστού έβδομου έτους της ηλικίας, εφόσον δεν δικαιούνται και δεν λαμβάνουν σύνταξη. Ακόμη, έχει θεσπιστεί η ελεύθερη πρόσβαση ανασφάλιστων ατόμων στο εθνικό σύστημα υγείας. Αρμόδιος φορέας για τη χορήγηση των προνοιακών επιδομάτων είναι ο ΟΠΕΚΑ – Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018 - 2019)

Κεφάλαιο 3.
Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία σε χώρες της Ευρώπης.

3.1.Τα βασικά χαρακτηριστικά των συστημάτων κοινωνικής προστασίας ευρωπαϊκών χωρών.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να τονίσουμε ότι η κοινωνική πολιτική εκφράζει έναν συγκεκριμένο τρόπο αντίληψης περί οργάνωσης του κοινωνικού με αποτέλεσμα να επηρεάζεται από τις πολιτιστικές και ιστορικές ιδιαιτερότητες κάθε χώρας. Στις Σκανδιναβικές χώρες για παράδειγμα, η κοινωνική προστασία αποτελεί δικαίωμα του πολίτη και στη Γαλλία η παροχή δημόσιας υγείας και παιδείας θεωρείται επίσης δικαίωμα του πολίτη. (Χλέτσος, 1999)

Στη Βρετανία, με βάση τη διάκριση του Titmuss (1974), ο οποίος διακρίνει τρία μοντέλα κρατών πρόνοιας, το «υπολειμματικό», το «βιομηχανικό» και το «θεσμικό – αναδιανεμητικό», παρουσιάζονται στοιχεία του βιομηχανικού μοντέλου κράτους πρόνοιας, καθώς σε αυτό (βιομηχανικό) η κάλυψη των κοινωνικών αναγκών γίνεται στη βάση της εργασίας, ενώ η κοινωνική ασφάλιση είναι συμπληρωματική προς την οικονομία, καθώς και στοιχεία του υπολειμματικού μοντέλου, στο οποίο οι κοινωνικές ανάγκες καλύπτονται κυρίως από την αγορά και την οικογένεια, ενώ το κράτος λειτουργεί ως δίχτυ ασφαλείας σε περιπτώσεις μη καλής λειτουργίας ή αποδυνάμωσης των μηχανισμών αυτών. (Χλέτσος, 1999)

Στις Σκανδιναβικές χώρες, από την άλλη πλευρά, συναντάται το θεσμικό – αναδιανεμητικό μοντέλο, όπου η κάλυψη των κοινωνικών αναγκών είναι καθολική και έξω από τους μηχανισμούς της αγοράς, ενώ ακόμη, κατά την τυπολογία που προτείνει ο Espring Andersen, στις χώρες αυτές επικρατεί το «κοινωνικό – δημοκρατικό» μοντέλο. (Χλέτσος, 1999)

Στην Αυστρία, Γαλλία και Γερμανία κατά τον Andersen (1990), επικρατεί το «συντηρητικό» μοντέλο που συνδέεται με τις σύγχρονες μορφές του κορπορατισμού, στο οποίο η άσκηση κοινωνικής πολιτικής γίνεται με βάση την κοινωνική τάξη και κοινωνική θέση, με αποτέλεσμα να υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. (Χλέτσος, 1999)

Στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, κατά τον Ferrera (1996), το μοντέλο που περιγράφει τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής πολιτικής σε αυτές και χαρακτηρίζεται ως «νότιο μοντέλο», περιλαμβάνει στοιχεία από το μοντέλο του Bismarck, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας και στοιχεία από το μοντέλο του Beveridge σε ότι αφορά τον τομέα της υγείας. (Χλέτσος, 1999)

Ορισμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαθέτουν συστήματα παροχής ελάχιστου εισοδήματος. Τα συστήματα αυτά αντιπροσωπεύουν τον ύστατο μηχανισμό ανακατανομής εισοδήματος προς τα φτωχότερα στρώματα. Η πολιτική αυτή αποβλέπει μέσω μεταφοράς πόρων από τον κρατικό προϋπολογισμό στην κάλυψη των βασικών αναγκών τους, χωρίς προηγουμένως να έχουν καταβληθεί εισφορές. Συχνά συνδυάζονται με άλλες παροχές, όπως στεγαστικά επιδόματα, ιατρική ασφάλιση κλπ. (Σακελλαρόπουλος, 2001)

Στην ηπειρωτική Ευρώπη, όπου κυριαρχεί το σύστημα κοινωνικής προστασίας τύπου Μπίσμαρκ, δηλ. εκεί όπου η κοινωνική ασφάλιση θεμελιώνεται στην επαγγελματική δραστηριότητα και τις εισφορές των εργαζομένων, το ελάχιστο εισόδημα εξελίχθηκε στο περιθώριο της κοινωνικής ασφάλισης. Αντίθετα, στο αγγλοσαξονικό σύστημα, στις Σκανδιναβικές χώρες και στην Πορτογαλία ο θεσμός του ελάχιστου εισοδήματος εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων των πολιτών και αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Στα μεσογειακά κράτη υπάρχει μια ενδιάμεση κατάσταση. Ο θεσμός δεν είναι ανεπτυγμένος. Στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτος, στην Ισπανία χορηγείται από τις αυτόνομες κοινότητες και στην Ιταλία υπάρχουν ορισμένα τοπικά συστήματα.

Τέλος, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες επικρατεί ενιαίο σύστημα συνταξιοδότησης για τους μισθωτούς. Στη Δανία, Βρετανία και Ολλανδία παρέχεται σύνταξη σε όλους τους πολίτες της χώρας. Παράλληλα, σε όλες τις χώρες υπάρχουν ειδικά συστήματα συντάξεων για ορισμένες επαγγελματικές ομάδες π.χ. στη Γερμανία για τους αγρότες, εργάτες ορυχείων, υπαλλήλους κ.λπ. Στις περισσότερες χώρες η χρηματοδότηση προέρχεται από εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών. Το ύψος αυτών των εισφορών διαφέρει από χώρα σε χώρα. (Σακελλαρόπουλος, 1993)

3.2.Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης σε χώρες της Ευρώπης.

3.2.1 Γερμανία

Στη Γερμανία το πιο σημαντικό συνταξιοδοτικό σχήμα είναι κρατικό και καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων. Η ασφάλεια γήρατος ήταν ο τελευταίος από τους κινδύνους που καλύφθηκαν (1889) ολοκληρώνοντας το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας που εισήγαγε ο Bismarck. Το σύστημα χρηματοδοτείται από εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων και οι παροχές των ασφαλισμένων εξαρτώνται από τα χρόνια προϋπηρεσίας και τις αποδοχές, με συνέπεια να λαμβάνουν υψηλότερη σύνταξη όσοι ως εργαζόμενοι είχαν υψηλότερες αποδοχές. Παράλληλα με το κρατικό σύστημα λειτουργούν συμπληρωματικά και οι ιδιωτικές επαγγελματικές συντάξεις, ενώ συνάπτονται και ατομικές συμβάσεις για την κάλυψη από διάφορους κινδύνους. (Ρήγα,1993)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας καλύπτει τους ασφαλισμένους χορηγώντας οικογενειακές παροχές, παροχές μητρότητας και πατρότητας, παροχές σε όσους χρήζουν φροντίδα, ασθενείας σε είδος και σε χρήμα, παροχές αναπηρίας, εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών, παροχές «κοινωνικής αποζημίωσης», σύνταξη γήρατος και επιζώντων, παροχές ανεργίας και τέλος κοινωνική πρόνοια μέσω συστήματος ελάχιστα εγγυημένων πόρων.

Όσο αφορά τις προϋποθέσεις για την καταβολή σύνταξης γήρατος, αυτές αφορούν στη συμπλήρωση ορισμένου χρόνου ασφάλισης, καθώς και του προβλεπόμενου ορίου ηλικίας, το οποίο έχει αυξηθεί από το εξηκοστό πέμπτο για να φτάσει στο εξηκοστό έβδομο σε όσους έχουν γεννηθεί μετά την 01/01/1964, ενώ για τη βασική σύναξη απαιτείται η συμπλήρωση τουλάχιστον πέντε ετών ασφάλισης. Η καταβολή πρόωρης σύνταξης προβλέπεται υπό προϋποθέσεις π.χ. στο εξηκοστό τρίτο έτος με τη συμπλήρωση τριάντα πέντε ετών ασφάλισης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 : Γερμανία)

Το καθεστώς στη Γερμανία για τους ηλικιωμένους συμπεριλαμβάνει την κρατική σύνταξη, τη σύνταξη δημόσιας υπηρεσίας, επαγγελματικά συνταξιοδοτικά καθεστώτα και συντάξεις γήρατος αγροτών. Όλοι οι εργαζόμενοι (υπάλληλοι και εργάτες), υπάγονται υποχρεωτικά σε ένα από αυτά τα συστήματα ασφάλισης για σύνταξη γήρατος και αυτό ισχύει ακόμη και για τους αυτοαπασχολούμενους σε

συγκεκριμένα επαγγέλματα όπως καλλιτέχνες, δημοσιογράφους και επαγγέλματα που ανήκουν σε ενώσεις, όπως ιατροί, μηχανικοί, δικηγόροι και φαρμακοποιοί. Οι αυτοαπασχολούμενοι, οι οποίοι δεν υπάγονται σε υποχρεωτική ασφάλιση μπορούν να υπαχθούν στο κρατικό συνταξιοδοτικό καθεστώς μέσω είτε υποχρεωτικής είτε εκούσιας ασφάλισης.

Τέλος, κάθε κάτοικος Γερμανίας, ο οποίος δεν έχει οικονομικά μέσα επιβίωσης, δικαιούται προνοιακές παροχές (ελάχιστα εγγυημένους πόρους), υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκει (π.χ. άνεργοι, συνταξιούχοι γήρατος κ.α.) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 : Γερμανία)

3.2.2 Δανία

Η Δανία το 1981 εγκαθίδρυσε ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλειας που πρόσφερε την εναλλακτική λύση στο γερμανικό μοντέλο ασφάλισης και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση του βρετανικού συνταξιοδοτικού συστήματος.

Οι συντάξεις χρηματοδοτούνται από τη γενική φορολογία, ενώ το σύστημα έχει δυαδικό χαρακτήρα με κύριο στοιχείο ένα καθολικά αποδεκτό κατώτερο όριο «Κοινωνικής Σύνταξης» που δίνεται σε όλους τους πολίτες άνω των εξήντα επτά ετών και σε όσους έχουν ζήσει πάνω από σαράντα έτη στη χώρα.

Το δεύτερο στοιχείο του συστήματος είναι ένα συμπληρωματικό δίκτυο κοινωνικής ασφάλισης που καλύπτει τους εργαζόμενους υπό ορισμένες προϋποθέσεις και οδηγεί στη χορήγηση σύνταξης σχετικά χαμηλής εξασφαλίζοντας ένα αποδεκτό ελάχιστο όριο που συνδέεται με την απασχόληση και όχι με το ύψος των αποδοχών. Τέλος, οι ιδιωτικές επαγγελματικές συντάξεις αποτελούν το τρίτο στοιχείο του συστήματος της χώρας. (Ρήγα,1993)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας προβλέπει την καταβολή οικογενειακών παροχών, παροχών για την φροντίδα τέκνων, παροχών μητρότητας, παροχών δημόσιας περίθαλψης, ασθενείας, κατ' οίκον φροντίδας και φροντίδας κοντινών συγγενών, παροχών εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης για μόνιμο τραυματισμό, σύνταξης αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων, καθώς και την καταβολή προνοιακών παροχών.

Όσο αφορά το συνταξιοδοτικό καθεστώς, στη χώρα προβλέπεται η καταβολή δημόσιας σύνταξης γήρατος, καθώς και η καταβολή μιας επιπλέον θεσπισμένης συμπληρωματικής σύνταξης (ATP Life – long Pension), την οποία λαμβάνει η πλειοψηφία του δανέζικου πληθυσμού επιπρόσθετα προς την δημόσια σύνταξη γήρατος. Το όριο ηλικίας σταδιακά θα αυξηθεί από το εξηκοστό πέμπτο για να φτάσει στο εξηκοστό έβδομο έως το 2022. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Δανία)

Η συμπληρωματική σύνταξη προβλέπεται υποχρεωτικά για πολίτες που απασχολούνται στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα, ενώ οι σχετικές εισφορές καταβάλλονται με βάση το εισόδημα των εργαζομένων, εφόσον έχουν συμπληρώσει το δέκατο έκτο έτος της ηλικίας, εργάζονται στη Δανία ή είναι αποσπασμένοι από Δανό εργοδότη στο εξωτερικό για μικρό χρονικό διάστημα και εφόσον κατ' ελάχιστο απασχολούνται εννιά ώρες εβδομαδιαίως.

Οι παροχές κοινωνικής πρόνοιας προβλέπεται να χορηγούνται σε πρόσωπα λόγω μεταβολής των κοινωνικών τους δεδομένων, για παράδειγμα σε περίπτωση ανεργίας, ασθένειας, διαζυγίου, εφόσον αυτά δεν μπορούν να συντηρηθούν τα ίδια ή να συντηρήσουν την οικογένειά τους. Δεν πρέπει ωστόσο, να έχουν άλλα μέσα συντήρησης πχ να λαμβάνουν επίδομα ανεργίας, ενώ παράλληλα θα πρέπει, εφόσον δύνανται, να αναζητούν εργασία ή να επιμορφώνονται για το σκοπό εύρεσης εργασίας που τους προτείνεται μέσω του Κέντρου Εύρεσης Εργασίας. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Δανία)

3.2.3 Ηνωμένο Βασίλειο.

Η βασική κρατική σύνταξη στη Βρετανία θεσπίστηκε το 1948 μετά από το περίφημο Beveridge Report. Πρόκειται για ένα ελάχιστο ποσό που καταβάλλεται σε όλους τους πολίτες που βρίσκονται πάνω από το όριο συνταξιοδότησης, οι οποίοι έχουν πληρώσει εισφορές για την Εθνική Ασφάλεια.

Το δεύτερο είδος σύνταξης (SERPS) εισήχθη το 1978 για να δοθεί η ευκαιρία σε εργαζόμενους που δεν καλύπτονται από ιδιωτικές επαγγελματικές συντάξεις να συμπληρώσουν τη βασική τους σύνταξη.

Τα δύο αυτά συνταξιοδοτικά σχήματα χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης, ενώ οι δαπάνες για τις συντάξεις χρηματοδοτούνται βάσει

ενός στατικά διανεμητικού συστήματος. Τέλος, παράλληλα με τα ανωτέρω είδη συνταξιοδοτικής κάλυψης λειτουργούν και οι ιδιωτικές επαγγελματικές συντάξεις. (Ρήγα,1993)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας στο Ηνωμένο Βασίλειο περιλαμβάνει τη χορήγηση οικογενειακών παροχών, παροχών τέκνων και μητρότητας, παροχών σε όσους παρέχουν φροντίδα σε πρόσωπα, ασθενείας, παροχών λόγω αναπηρίας, λόγω εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικών ασθενειών, επιδομάτων απασχόλησης και υποστήριξης, σύνταξης λόγω γήρατος και επιζώντων, καθώς και επίδομα αναζήτησης εργασίας.

Η Εθνική Ασφάλιση είναι υποχρεωτική για τους περισσότερους ανθρώπους και συνήθως οι εισφορές παρακρατούνται αυτομάτως από το μισθό. Για να δικαιωθεί κάποιος πλήρους βασικής κρατικής σύνταξης, θα πρέπει να έχει πληρώσει εισφορές εθνικής ασφάλισης για ορισμένο αριθμό ετών, ειδικότερα, εφόσον κάποιος υποβάλει αίτηση για κρατική σύνταξη μετά τις 6/04/2019 θα χρειαστεί τριάντα πέντε πλήρη έτη εισφορών ανεξαρτήτων φύλου, για να λάβει πλήρες ποσό σύνταξης. Το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης είναι για την κρατική σύνταξη το εξηκοστό πέμπτο για τους άνδρες και μεταξύ εξήντα τριών έως εξήντα πέντε για τις γυναίκες, ανάλογα με την ημερομηνία γέννησης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018: Ηνωμένο Βασίλειο)

Όσο αφορά το καθεστώς κοινωνικής πρόνοιας προβλέπεται μία συμπληρωματική σύνταξη, «Pension Credit», ως μία πρόσθετη σύνταξη αποτελούμενη από δύο μέρη, την εγγυημένη πίστωση (Guarantee Credit) και την πίστωση αποταμίευσης (Savings Credit) που αφορά ανθρώπους που έχουν αποταμιεύσει χρήματα για τη συνταξιοδότησή τους, κατοίκους Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το εξηκοστό έκτο έτος της ηλικίας. Επιπλέον, μία άλλη κατηγορία οικονομικής στήριξης, η επαγγελματική πίστωση φόρου, «Working Tax Credit», αφορά άτομα ηλικίας από 16 ετών και άνω που απασχολούνται για ορισμένες ώρες εβδομαδιαίως και έχουν εισόδημα κάτω από ένα καθορισμένο όριο. Τέλος, το «καθολικό επίδομα», (Universal Credit), προβλέπεται ότι θα εφαρμοστεί σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο εντός του 2019 και θα αντικαταστήσει σταδιακά διάφορα επιδόματα οικονομικής στήριξης, όπως στεγαστικό επίδομα, επίδομα αναζήτησης εργασίας, επίδομα εισοδηματικής ενίσχυσης κ.α. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018: Ηνωμένο Βασίλειο)

3.2.4 Ισπανία

Στην Ισπανία ιστορικά το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας υπήρξε ανταποδοτικό, παρέχοντας ασφάλιση ασθένειας, επαγγελματικών παθήσεων, αναπηρίας και σύνταξης, ενώ από τη δεκαετία του 1980 θεσπίστηκε ένα διττό σύστημα κοινωνικής ασφάλειας στο πλαίσιο του οποίου χορηγούνται εκτός των ανταποδοτικών και μη ανταποδοτικές παροχές. Σε αυτές περιλαμβάνονται επιδόματα συμπλήρωσης των κατώτατων συντάξεων, προνοιακές συντάξεις για πολίτες χωρίς ασφαλιστικά δικαιώματα, συντάξεις αναπηρίας σε άτομα ασθενή και ανίκανα προς εργασία, βοηθήματα για ανέργους και επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας. (García, 1999)

Ειδικότερα, το σύστημα κοινωνικής προστασίας περιλαμβάνει τη χορήγηση οικογενειακών παροχών για γονείς τέκνων που πάσχουν από καρκίνο ή άλλη βαριά ασθένεια, επιδομάτων μητρότητας, πατρότητας, θηλασμού, επαπειλούμενης κύησης και άλλες οικογενειακές παροχές, παροχές περίθαλψης και ασθένειας, παροχές μόνιμης αναπηρίας, εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών, συντάξεων γήρατος και επιζώντων, παροχές ανεργίας και κοινωνικής βοήθειας (φροντίδας εξαρτώμενων ατόμων και ελάχιστο εισόδημα. . (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 : Ισπανία)

Όσο αφορά το καθεστώς συνταξιοδότησης, προβλέπεται η κανονική συνταξιοδότηση με τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας των εξήντα πέντε ετών και τριάντα έξι ετών και έξι μηνών ασφάλισης, ενώ ως ελάχιστος χρόνος ασφάλισης ορίζονται τα δέκα πέντε έτη, η ελαστική συνταξιοδότηση που συνδυάζεται με μερική απασχόληση μετά τη συνταξιοδότηση και χορήγηση μειωμένου ποσού σύνταξης, καθώς και μερική συνταξιοδότηση σε περίπτωση που κάποιος δεν έχει συμπληρώσει το νόμιμο όριο ηλικίας σε συνδυασμό με μειωμένη απασχόληση. Αρμόδιο για τη χορήγηση των συντάξεων αυτών είναι το Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS).

Σε περίπτωση που κάποιος δεν έχει καταβάλει καθόλου ή αρκετές εισφορές και δεν έχει επαρκές εισόδημα για να επιβιώσει, προβλέπεται η καταβολή μη ανταποδοτικών παροχών και αναλυτικά η χορήγηση μη ανταποδοτικής σύνταξης αναπηρίας σε άτομα με αναπηρίες και ανεπαρκή μέσα (άτομα ηλικίας από δεκαοκτώ έως εξήντα πέντε ετών με ποσοστό αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης τουλάχιστον εξήντα πέντε τοις εκατό που πρέπει να κατοικούν μόνιμα ή να διαμένουν στη χώρα τουλάχιστον για δέκα έτη και πληρούν το εισοδηματικό κριτήριο), μη ανταποδοτικής συμπληρωματικής σύνταξης σε συνταξιούχους με ανεπαρκή μέσα (εξήντα πέντε ετών

και άνω κατοίκους Ισπανίας με συνολική δεκαετή διαμονή στην Ισπανία) , παροχών για κάλυψη εξόδων κατοικίας, άλλων κοινωνικών παροχών σε ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες και παροχών σε Ισπανούς υπηκόους που διαμένουν στο εξωτερικό καθώς και σε Ισπανούς υπηκόους επαναπατρισθέντες που επέστρεψαν στη χώρα και έζησαν σε αυτή για τουλάχιστον δέκα έτη. Αρμόδιες για τη χορήγηση των μη ανταποδοτικών συντάξεων είναι οι Αυτόνομες Κοινότητες. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 : Ισπανία)

3.2.5 Ιταλία

Στην Ιταλία το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας παρουσιάζει έντονη διαφοροποίηση με άξονα το κορπορατιστικό μοντέλο. Κάθε πρόγραμμα συναρτάται προς τις αποδοχές και χρηματοδοτείται χωριστά. Όσο αφορά την ιατρική περίθαλψη, το 1978 θεσπίστηκε Εθνικό Σύστημα Υγείας καλύπτοντας όλους τους πολίτες. Ένας εθνικός φορέας συνενώνει δέκα οκτώ διαφορετικά ταμεία και διαχειρίζεται το μεγαλύτερο μέρος των συντάξεων. Οι συντάξεις έχουν κυρίως ανταποδοτικό χαρακτήρα, ενώ για άτομα που δεν δικαιούνται σύνταξης υπάρχει μία «κοινωνική σύνταξη». Τέλος, υπάρχει και ένα πρόγραμμα που παρέχει μια εγγυημένη κατώτατη σύνταξη σε άτομα που δεν πληρούν προϋποθέσεις σύνταξης βάσει εισφορών, το οποίο συναρτάται προς το εισόδημα. (García, 1999)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας προβλέπει ειδικότερα, τη χορήγηση οικογενειακών παροχών, επιδομάτων μητρότητας και πατρότητας, παροχών περίθαλψης και ασθενείας, παροχών αναπηρίας και ανικανότητας, εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικών ασθενειών, παροχών μακροχρόνιας περίθαλψης, συντάξεων γήρατος και επιζώντων ανεργίας και κοινωνικής βοήθειας (κοινωνικής ένταξης και μέτρα εισοδηματικής ενίσχυσης).

Το ιταλικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης χρηματοδοτείται από εισφορές που καταβάλλουν μισθωτοί, εργάτες, εργοδότες, ανεξάρτητα απασχολούμενοι και αυτοαπασχολούμενοι, καθώς και μέσω της γενικής φορολογίας. Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (SSN) χρηματοδοτείται από όλους τους κατοίκους της Ιταλίας μέσω της γενικής φορολογίας, καθώς και μέσω της συμμετοχής στη φαρμακευτική δαπάνη και σε παρόχους υγείας μέσω της καταβολής του επονομαζόμενου «εισιτηρίου», το οποίο διαχειρίζονται χωριστά οι περιφέρειες μέσω των τοπικών αρχών υγείας (LHA). Στο

Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης (INPS) υπάγονται οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα που εγγράφονται ως μέλη στο Ταμείο Σύνταξης Μισθωτών Εργαζόμενων (FLPD) συμπεριλαμβανομένων των εργατών γης, των μελών συνεταιρισμών και μαθητευόμενων, οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα, οι ανεξάρτητα απασχολούμενοι (έμποροι, καλλιτέχνες κ.α.) και οι ελεύθεροι επαγγελματίες. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Ιταλία)

Ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών, όπως δικηγόροι, ιατροί, μηχανικοί, συμβολαιογράφοι κ.α. υπάγονται σε επαγγελματικά ταμεία ιδιωτικού δικαίου. Οι δημοσιογράφοι υπάγονται στο Εθνικό Ίδρυμα Ασφάλισης Ιταλών Δημοσιογράφων (INPGI), το Εθνικό Ίδρυμα Ασφάλισης κατά του Εργατικού Ατυχήματος διαχειρίζεται το σύστημα ασφάλισης που χρηματοδοτείται από εργοδοτικές εισφορές και προστατεύει εργαζόμενους σε περίπτωση ατυχημάτων, θανάτου κατά την εργασία και επαγγελματικών ασθενειών παρέχοντας προσωρινές παροχές, παροχές σε περίπτωση μόνιμης ανικανότητας και αποζημιώσεις σε περίπτωση θανάτου.

Οι εργοδότες πρέπει να συμμορφώνονται σε όλες τις υποχρεώσεις τους όσο αφορά για τους εργαζομένους τους, ενώ η υποχρέωση καταβολής ασφαλιστικών εισφορών πηγάζει ευθέως από τη σύμβαση εργασίας. Οι ασφαλιστικές εισφορές καθορίζονται εκ του νόμου ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησης με βάση τον αριθμό των μισθωτών, τη γεωγραφική θέση της επιχείρησης κ.α. και υπολογίζονται σε μηνιαία βάση ανάλογα με το μικτό εισόδημα, ενώ ένα μέρος αυτώ βαρύνει τον εργοδότη και ένα μέρος τον εργαζόμενο. Στους ανεξάρτητα απασχολούμενους οι εισφορές υπολογίζονται βάσει του συνολικού ετήσιου δηλούμενου εισοδήματος φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Συμπληρωματικά με τις υποχρεωτικές εισφορές που συνδέονται ευθέως με την παροχή εργασίας είναι δυνατό σε ορισμένες περιπτώσεις να αυξηθεί ο ατομικός λογαριασμός του ασφαλισμένου π.χ. με εισφορές για την κάλυψη κενών περιόδων απασχόλησης, σε περίπτωση μειωμένης απασχόλησης, στρατιωτικής θητείας, εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας κ.α. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Ιταλία)

Για τη χορήγηση σύνταξης λόγω γήρατος απαιτείται η συμπλήρωση είκοσι τουλάχιστον ετών ασφάλισης και του προβλεπόμενου ορίου ηλικίας, το οποίο από το 2018 θα είναι τα εξήντα έξι έτη και επτά μήνες ανεξαρτήτως φύλου, καθώς και η διακοπή της εργασίας. Κατ' εξαίρεση προβλέπεται η καταβολή πρόωρης σύνταξης με τη συμπλήρωση τριάντα ετών ασφάλισης και του εξηκοστού τρίτου έτους της ηλικίας

ή τριάντα έξι ετών εργασίας σε βαρέα επαγγέλματα. Από το 2018 πρόωρη σύνταξη γήρατος θα καταβάλλεται με τη συμπλήρωση σαράντα δύο ετών και δέκα μηνών ασφάλισης για τους άνδρες και σαράντα ενός έτους και δέκα μηνών για τις γυναίκες. Για τη χορήγηση πρόωρης σύνταξης προβλέπονται και σε ορισμένες περιπτώσεις και άλλες προϋποθέσεις π.χ. ποσοστό αναπηρίας 74% και άνω, μακροχρόνια ανεργία κλπ. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Ιταλία)

Εφόσον το ποσό της σύνταξης είναι κάτω από το όριο επιβίωσης μπορεί να συνδυαστεί με το «ελάχιστο εισόδημα», εφόσον ο ασφαλισμένος υπήχθη στην ασφάλιση πριν την 01/01/1996 και με βάση το ετήσιο ατομικό ή οικογενειακό εισόδημα.

Από το 1996 το Κοινωνικό Επίδομα αντικατέστησε την κοινωνική σύνταξη. Σε περίπτωση ανεπαρκών οικονομικών πηγών και για όσους βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας προβλέπονται παροχές εξασφάλισης ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης, ανεξάρτητα από την καταβολή εισφορών. Το Κοινωνικό Επίδομα χορηγείται σε Ιταλούς υπηκόους ή υπηκόους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι μόνιμοι κάτοικοι ή διαμένουν νόμιμα στη χώρα τουλάχιστον επί δέκα έτη και άνω των εξήντα έξι ετών και επτά μηνών με βάση εισοδηματικά κριτήρια. Επιπλέον, προβλέπεται σύστημα υποστηρικτικών υπηρεσιών κοινωνικής ένταξης από τις περιφέρειες και τις τοπικές αυτοδιοικήσεις, εντός της περιοχής αρμοδιότητάς τους, σε κατοίκους εντός αυτών με εισοδηματικά κριτήρια, ενώ επιπλέον οι όροι χορήγησής τους καθορίζονται με βάση τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους και ποικίλουν από Περιφέρεια σε Περιφέρεια και από Δήμο σε Δήμο. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019: Ιταλία)

3.2.6 Πορτογαλία

Στην Πορτογαλία το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας διακρίνεται σε δύο κύριους κλάδους εκ των οποίων ο πρώτος αφορά σε ανταποδοτικές παροχές για οικογενειακή ασφάλιση, ασφάλιση ανεργίας, βραχυπρόθεσμη ασφάλιση ασθένειας, συντάξεις γήρατος, παροχές λόγω αναπηρίας και θανάτου, ενώ ο δεύτερος σε μη ανταποδοτικά προγράμματα για την προστασία πολιτών που δεν διαθέτουν επαρκείς ασφαλιστικές εισφορές. Επιπλέον, από το 1994 έχει θεσπιστεί μια συμπληρωματική σύνταξη για όσους έχουν συνταξιοδοτηθεί χωρίς επαρκείς εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Όπως και στην Ιταλία και την Ισπανία υπάρχει και στην Πορτογαλία ένα

δημόσιο σύστημα υγείας με καθολική κάλυψη, αν και ορισμένες υπηρεσίες εν μέρει απαιτούν εισφορές από τους χρήστες. (García, 1999)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας περιλαμβάνει ειδικότερα, τη χορήγηση οικογενειακών παροχών, παροχών τέκνων και νέων, παροχών περίθαλψης, ασθενείας, μακροχρόνιας φροντίδας, συντάξεων αναπηρίας και επαγγελματικών ασθενειών, παροχών μητρότητας, πατρότητας και υιοθεσίας, παροχών ανεργίας, συντάξεων γήρατος και επιζώντων καθώς και προνοιακών παροχών (εισοδήματα κοινωνικής ένταξης).

Προβλέπεται η χορήγηση σύνταξης λόγω γήρατος σε μισθωτούς, κρατικούς υπαλλήλους και ανεξάρτητα απασχολούμενους, καθώς και σε όσους υπήχθησαν σε προαιρετική ασφάλιση (άτομα άνω των δεκαοκτώ ετών ικανά προς εργασία και μη καλυπτόμενα από το σύστημα υποχρεωτικής ασφάλισης), καθώς και η χορήγηση κοινωνικής σύνταξης γήρατος. Σύνταξη λόγω γήρατος δικαιούνται όσοι έχουν συμπληρώσει το προβλεπόμενο όριο ηλικίας, που είναι έως το τέλος του 2018 τα εξήντα έξι έτη και τέσσερις μήνες. Μετά το 2014 το όριο ηλικίας θα αυξάνεται βάσει του προσδόκιμου μέσου όρου ζωής. Εξαιρέσεις της συμπλήρωσης αυτού του ορίου ηλικίας, προβλέπονται σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως επί ακούσιας μακροχρόνιας ανεργίας και εργασίας σε ιδιαίτερα βαρέα επαγγέλματα (π.χ. σε ορυχεία). Ακόμη, προβλέπεται κατ' ελάχιστο η συμπλήρωση δεκαπέντε ετών απασχόλησης ή εκατόν σαράντα τεσσάρων μηνών για προαιρετικώς ασφαλισμένους. Το ποσό της σύνταξης καθορίζεται βάσει των εισφορών που έχει καταβάλει ο δικαιούχος σύμφωνα με τις αποδοχές του. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018 : Πορτογαλία)

Επιπλέον, προβλέπεται κοινωνική σύνταξη γήρατος χορηγείται σε πολίτες που έχουν ιθαγένεια και μόνιμη κατοικία στην Πορτογαλία, σε ξένους πολίτες κατοίκους Πορτογαλίας που καλύπτονται από τους συντονιστικούς Κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική ασφάλιση και τις σχετικές διμερείς συμφωνίες που ισχύουν στην Πορτογαλία.

Η κοινωνική σύνταξη γήρατος αφορά πρόσωπα που δεν υπάγονται σε κανένα καθεστώς υποχρεωτικής ασφάλισης ή που δεν συμπληρώνουν τις ελάχιστες χρονικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση σύνταξης γήρατος ή είναι συνταξιούχοι λόγω γήρατος ή αναπηρίας, αλλά το ποσό της σύνταξής τους είναι μικρότερο από το ποσό της κοινωνικής σύνταξης και έχουν ένα ορισμένο μικτό μηνιαίο εισόδημα.

Τέλος, όσο αφορά το Κοινωνικό Εισόδημα Ένταξης, αυτό αφορά άτομα άνω των δεκαοκτώ ή οικογένειες με σοβαρά οικονομικά προβλήματα που χρήζουν οικονομικής ενίσχυσης, προκειμένου να ενταχθούν στην κοινωνία, εφόσον πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις, δηλαδή να είναι νόμιμος κάτοικος Πορτογαλίας (αναγκαία η τριετής διαμονή) υπήκοος ή υπήκοος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018 : Πορτογαλία)

ΜΕΡΟΣ Β

Ο συντονισμός στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κεφάλαιο 1.
Ο συντονισμός και η σημασία του.

Κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζει τα χαρακτηριστικά του συστήματος κοινωνικής ασφάλισής του και συγκεκριμένα τις χορηγούμενες παροχές, τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας, τον τρόπο υπολογισμού των παροχών και το ύψος των καταβαλλόμενων εισφορών για όλους τους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης.

Η κοινοτική αρμοδιότητα, όσο αφορά στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης παραμένει, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, συντρέχουσα προς την αρμοδιότητα των κρατών –μελών, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 137 παρ. 1 ΣυνθΕΚ, «Η Κοινότητα υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών».

Τα ζητήματα σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση απασχόλησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση κυρίως στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς και της ανάγκης διασφάλισης της ελεύθερης κυκλοφορίας των ατόμων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. (Αγγελάκη,2011)

Όπως διαπιστώνει ο Σακελλαρόπουλος, οι μόνες κεντρικές, πανευρωπαϊκού επιπέδου ρυθμίσεις στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης αφορούν στο συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης για τους διακινούμενους εργαζόμενους στο εσωτερικό της Κοινότητας και τα επικουρικά επαγγελματικά ταμεία. Ωστόσο, και οι δύο αυτές πολιτικές, εντάσσονται στα υποστηρικτικά της συγκρότησης της Ενιαίας Αγοράς μέτρα και αναφέρονται στο πρόβλημα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Και ο Κοντιάδης αναφέρει ότι η ανάγκη διασύνδεσης των κοινωνικοασφαλιστικών συστημάτων των κρατών μελών, αποτέλεσε συνέπεια της ελευθερίας μετακίνησης, εγκατάστασης και εργασίας, έτσι ώστε να διασφαλιστούν τα

δικαιώματα των διακινούμενων εργαζόμενων και να μην παρεμποδίζεται η ελευθερία κυκλοφορίας. «Ως προσφορότερη λύση επιλέχθηκε η εφαρμογή ενός κοινοτικού συστήματος αρχών και κανόνων για τον προσδιορισμό του εφαρμοστέου δικαίου». (Κοντιάδης, 2007)

Προκειμένου οι εργαζόμενοι και ασφαλισμένοι να μην στερούνται των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους σε παροχές κοινωνικής ασφάλισης, όταν ταξιδεύουν ή διαμένουν στο εξωτερικό, τα τελευταία εξήντα χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε κανόνες στο επίπεδό της που να εξασφαλίζουν το συντονισμό των εν λόγω συστημάτων. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγονται περιπτώσεις στις οποίες διασυνοριακοί εργαζόμενοι στερούνται κοινωνικής προστασίας ή υπόκεινται σε διπλή κάλυψη.

Εκτός από την προώθηση της ελεύθερης διακίνησης των εργαζομένων στην Ένωση, αναφέρεται επιπλέον ως στόχος της υπερεθνικής ρύθμισης ζητημάτων σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση η καταπολέμηση της φτώχειας, καθώς, ενώ αρχικά επικράτησε ένας υπέρμετρος ενθουσιασμός για τη δημιουργία μιας Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, αποτέλεσε στη συνέχεια κοινή διαπίστωση μεταξύ άλλων ότι τα οικονομικά μέτρα και η ανάπτυξη χωρίς μια υποστηρικτική κοινωνική πολιτική θα είχαν αρνητικές συνέπειες σε μεγάλες ομάδες του πληθυσμού. (Pennings,1998)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε επίσης ότι, ειδικά κατά το πρώτο στάδιο στη διαδικασία προς μια ενιαία αγορά, θα συμβούν σημαντικοί μετασχηματισμοί που ενδέχεται να προκαλέσουν εκτεταμένη ανεργία σε ορισμένους τομείς, ενώ τα κράτη μέλη θα προσπαθήσουν να μειώσουν το εργασιακό κόστος μέσω της μείωσης των κοινωνικοασφαλιστικών τους συνεισφορών για να ενδυναμώσουν την ανταγωνιστική τους θέση.

Ο λόγος για τον οποίο η ρύθμιση του ζητήματος γίνεται σε κοινοτικό επίπεδο, σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 883/2004, είναι ότι ο στόχος της σχετικής δράσης κρίθηκε πως δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται αντιθέτως να επιτευχθεί καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας που προβλέπει το άρθρο 5 της ΣυνθΛΕΕ, ενώ ακόμη σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, ο Κανονισμός αυτός δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Στην αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 883/2004 αναφέρεται εξάλλου, ότι «είναι ανάγκη να γίνουν σεβαστά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εθνικών

νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλειας και να εκπονηθεί απλώς ένα σύστημα συντονισμού». (αιτιολογική έκθεση Κανον. 883/2004, σκέψη 4)

Οι στόχοι των κανόνων συντονισμού των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, είναι να συμβάλλουν στη βελτίωση του επιπέδου ζωής και των συνθηκών εργασίας των διακινούμενων προσώπων εντός της Ένωσης, εξασφαλίζοντας παράλληλα, την ίση μεταχείριση εντός της Ένωσης των ενδιαφερόμενων προσώπων, δυνάμει των διαφόρων νομοθεσιών. (αιτιολογική έκθεση Κανον. 883/2004, σκέψη 1 και 5).

Η κοινωνικοασφαλιστική προστασία των προσώπων που κυκλοφορούν ελεύθερα στην Ένωση αποτελεί την πρώτη επιτυχία της κοινωνικής Ευρώπης. Η θέσπιση συγκεκριμένων εγγυήσεων βάσει του πρωτογενούς (Συνθήκη της Ρώμης το 1957) και του παράγωγου (συντονιστικός Κανονισμός 3/1958, μετέπειτα 1408/71 και νυν 883/2004) κοινοτικού δικαίου για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζόμενων στην Ευρώπη αποδεικνύουν τόσο τη σαφή βούληση του Ευρωπαίου νομοθέτη για παρέμβαση και ρύθμιση όσο το βαθμό προτεραιότητας που δόθηκε στο θέμα, καθώς η συνεχής και αποτελεσματική κοινωνικοασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων αποτελεί μία από τις βασικές παραμέτρους της λειτουργίας της Κοινής Αγοράς και της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. (Μαυρίδης, Στεργίου, 2019)

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η κοινωνική προστασία ενός ιδιαίτερα σημαντικού αριθμού ανθρώπων εξαρτάται εν όλω ή εν μέρει από την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος συντονισμού, καθώς καθορίζει κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα όχι μόνο για τα εκατομμύρια πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι επί του παρόντος εργάζονται σε άλλο κράτος μέλος, αλλά και για τα εκατομμύρια των Ευρωπαίων πολιτών που έχουν κατά το παρελθόν εργαστεί ή πρόκειται να εργαστούν στο μέλλον σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη (Τσέτουρα, 2019)

Κεφάλαιο 2.
Η έννοια και η λειτουργία του συντονισμού. Διάκριση από την εναρμόνιση και από την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού.

Ο συντονισμός αποτελεί «τον μηχανισμό του ευρωπαϊκού δικαίου κοινωνικής ασφάλειας που αποσκοπεί στην προστασία των διακινούμενων εργαζόμενων προσαρμόζοντας τα στοιχεία των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών που προκαλούν άλλοτε ελλείψεις και άλλοτε επικαλύψεις ως προς τα κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα. (Pennings, 2009, Στεργίου, 2014).

Σύμφωνα με την αρχή της εδαφικότητας, η εφαρμογή των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιορίζεται κατά κανόνα εντός των ορίων της επικράτειάς τους, γεγονός που μπορεί να λειτουργήσει ως εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και των προσώπων. (Pennings, 1998 και Τσέτουρα, 2019)

Ο Στεργίου αναφέρει ότι, ο μηχανισμός του συντονισμού «αποεδαφικοποιεί τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλειας, επιτρέποντας την εφαρμογή των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας εκτός των κρατών μελών κατά παρέκκλιση της αρχής της εδαφικότητας και εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης». (Στεργίου, 2014)

Οι συντονιστικοί κανόνες λειτουργούν επιχειρώντας να προσαρμόσουν τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των κρατών – μελών μεταξύ τους και έχουν ως στόχο την επίλυση συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών των κρατών - μελών για την προστασία των προσώπων όταν μετακινούνται από ένα κράτος – μέλος σε άλλο.

Αποτελούν κατ' ουσία, κανόνες δικαίου οι οποίοι έχουν θεσπιστεί από ένα υπερεθνικό όργανο με νομική προσωπικότητα, την Ευρωπαϊκή Ένωση που λειτουργεί βάσει της παραχώρησης αρμοδιοτήτων σε αυτό από τα κράτη μέλη, για να διευθετήσουν έννομες καταστάσεις (δικαιώματα και υποχρεώσεις) και να άρουν τα πιθανά δυσμενή έννομα αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρουν σε επίπεδο κοινωνικής ασφάλειας οι διαφορετικές ρυθμίσεις, όταν αξιώνουν εφαρμογή περισσότερες νομοθεσίες. Καλούνται δηλαδή να επιλύσουν ζητήματα θετικής (όταν ένα διακινούμενο πρόσωπο δύναται να υπαχθεί σε νομικές ρυθμίσεις περισσότερων από ενός κράτους) και αρνητικής σύγκρουσης κανόνων δικαίου (όταν ένα

διακινούμενο πρόσωπο δεν δύναται να υπαχθεί σε καμία ρύθμιση), ενώ επιπλέον, καλούνται να επιλύσουν ζητήματα συγκρούσεων που δημιουργούν οι διαφορές μεταξύ των εθνικών ουσιαστικών κανόνων δικαίου. (Pennings, 1998)

Πρέπει να τονίσουμε ακόμη, ότι ο συντονισμός συνιστά μια από τις τεχνικές του ευρωπαϊκού δικαίου κοινωνικής ασφάλειας που διαφοροποιείται από εκείνη της εναρμόνισης, στην οποία εφαρμόζονται διεθνείς συμφωνίες σύγκλισης για να καθοριστούν γενικές αρχές και ελάχιστα όρια κοινωνικής προστασίας, καθώς και κοινοί στόχοι – προγράμματα.

Τα αποτελέσματα που επιφέρει η εναρμόνιση είναι πιο ριζικά από εκείνα του συντονισμού, καθώς με το συντονισμό θεσπίζονται κανόνες για να αρθούν τα αρνητικά αποτελέσματα των εθνικών κανόνων στους διακινούμενους, χωρίς ωστόσο αυτοί να αξιώνουν την αναθεώρηση των κανόνων αυτών. Για παράδειγμα, στο δίκαιο της Ένωσης η τεχνική της ελάχιστης εναρμόνισης χρησιμοποιήθηκε για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών βάσει οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιτάσσοντας στα κράτη να προσαρμόσουν τις σχετικές εθνικές ρυθμίσεις τους εντός ορισμένης προθεσμίας, ώστε να απομακρύνουν σχετικούς διακριτικούς κανόνες. (Pennings, 1998)

Ακόμη, ο βαθμός στον οποίο ένας κανόνας επηρεάζει την εθνική νομοθεσία δεν είναι καθοριστικός για τη διάκριση μεταξύ συντονισμού και εναρμόνισης, καθώς για παράδειγμα ως σημαντικός κανόνας του συντονισμού αναφέρεται ο κανόνας που ορίζει ότι μία εθνική ρύθμιση δεν πρέπει να εισάγει διακρίσεις βάσει εθνικότητας. Ο κανόνας αυτός όχι μόνο δεν καθιστά μη εφαρμοστέες σχετικές διακριτικές ρυθμίσεις, αλλά βάσει του κοινοτικού δικαίου μία τέτοιου είδους ρύθμιση μπορεί να οδηγήσει το Δικαστήριο σε απόφαση κατά ενός κράτους μέλους που δεν έχει προσαρμόσει σχετικά τους εθνικούς του κανόνες.

Από την άλλη πλευρά, αναφέρεται ότι οι συντονιστικοί κανονισμοί επιφέρουν στην πράξη αποτελέσματα παρόμοια με εκείνα της εναρμόνισης, καθώς δύνανται μερικές φορές να θεωρηθούν ως υποκατάστατα στη θέση ενός κοινού συστήματος. (Pennings, 1998)

Επίσης, διαφοροποιείται και από την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ), η οποία αποτελεί μη νομική τεχνική συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας συμφώνησε να εγκριθεί Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού στον τομέα για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη. Η μέθοδος αυτή αποτέλεσε ευθύς εξαρχής αξιόλογο εργαλείο για τη στήριξη της πολιτικής αυτής δέσμευσης και την ενίσχυση της ικανότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να στηρίζει τα κράτη μέλη στην προσπάθειά τους να επιτύχουν μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη. (Τσέτουρα, 2019)

Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνεργάζεται με τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας, αξιοποιώντας την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού στον τομέα των συντάξεων. Η κοινωνική Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού ως μία εθελοντική διαδικασία πολιτικής συνεργασίας βασίζεται σε συμφωνημένους κοινούς στόχους και στη μέτρηση των στόχων αυτών με βάση κοινούς δείκτες. Η εν λόγω διαδικασία προϋποθέτει τη στενή συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους παράγοντες, όπως τους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU social security coordination)

Κεφάλαιο 3.
Οι συντονιστικοί κανονισμοί και η σχέση τους με το εθνικό δίκαιο.

Οι πρώτοι Κανονισμοί που θεσπίστηκαν για τη ρύθμιση θεμάτων συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης ήταν ο Κανονισμός 3/58 του Συμβουλίου της Ε.Ο.Κ για την κοινωνική ασφάλεια των διακινούμενων εργαζομένων και ο Κανονισμός 4/58 για την εφαρμογή του προηγούμενου, οι οποίοι μάλιστα προηγήθηκαν του Κανονισμού 1612/1968 για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

Τους Κανονισμούς αυτούς ακολούθησαν ο βασικός Κανονισμός 1408/71 και ο Κανονισμός 574/72 για την εφαρμογή του πρώτου, οι οποίοι «δημιούργησαν το σταθερό, αλλά και το δυναμικό εκείνο πλαίσιο, το οποίο εγγυάται την εκπλήρωση των ευρύτερων στόχων της Κοινότητας που πηγάζουν και εκτρέφονται από των πυρήνα των θεμελιωδών ελευθεριών της Συνθήκης για τη δημιουργία και υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς και ανελίσσονται δυναμικά, μέσα από ένα ευρύτερο σύνολο αξιών και ελευθεριών, από την υπέρτατη αρχή περί ισότητας του δικαίου έως την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, από το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής εντός της Κοινότητας έως ένα καθόλα υψηλό και ευρύτερο επίπεδο κοινωνικής προστασίας, με διαρκή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008).

Στη συνέχεια, ο βασικός συντονιστικός Κανονισμός 1408/71 αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 883 της 29ης Απριλίου 2004, ενώ ο Κανονισμός 574/72 αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 987 της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, ο οποίος καθορίζει τη διαδικασία εφαρμογής του Κανονισμού 883/2004 και αρχίζει να ισχύει από την 1η Μαΐου 2015 (άρθρο 97 Καν. 987/2009).

Μέσω των σχετικών κανονισμών επιδιώκεται ο συντονισμός και όχι η εναρμόνιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθώς τα κράτη -μέλη διατηρούν το δικαίωμα καθορισμού του τύπου των παροχών και των προϋποθέσεων χορήγησής τους. (Αγγελάκη, 2011)

Η αποκλειστική και υποχρεωτική εφαρμογή των κανόνων συντονισμού έχουν ως αποτέλεσμα την υποχώρηση των εθνικών κανόνων δικαίου. Οι κανόνες συντονισμού κατισχύουν των εθνικών κανόνων χωρίς να τους καταργούν και χωρίς να

τροποποιούν το περιεχόμενό τους. Σε αντίθεση προς τους κανόνες εναρμόνισης, οι κανόνες συντονισμού δεν μεταβάλλουν το ουσιαστικό εθνικό δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης, αλλά λειτουργούν διορθωτικά, προκειμένου να προληφθούν αρνητικές επιπτώσεις στους διακινούμενους εργαζόμενους.

Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου οι διατάξεις των συντονιστικών κανονισμών συνιστούν «ένα πλήρες και ομοιόμορφο σύστημα κανόνων άρσης συγκρούσεως νόμων, με σκοπό την υπαγωγή των εργαζομένων που διακινούνται εντός της Κοινότητας στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ενός και μόνο κράτους – μέλους, ώστε να αποφεύγονται οι σωρεύσεις εφαρμοστέων εθνικών νομοθεσιών καθώς και οι δυνάμενες εκ του γεγονότος αυτού να προκύπτουν περιπλοκές» (σχετ. απόφαση της 03.05.1990, υπόθεση C-2/89, Kits van Heinjningen). (Τσέτουρα, 2019)

Συνεπώς, αυτοί δεν κατισχύουν αντίθετων εθνικών κανόνων εν γένει, αλλά μόνο στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που αφορούν διακινούμενο εργαζόμενο ο οποίος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού. (Κοντιάδης, 2007)

Ένα επιπλέον στοιχείο που χαρακτηρίζει τους συντονιστικούς Κανονισμούς είναι ότι, επειδή ακριβώς αυτοί συντονίζουν εθνικά συστήματα πολλών κρατών, είναι κατ' ανάγκη διατυπωμένοι με πολύ γενικό και αφηρημένο τρόπο δίνοντας αφορμή για διαφορετικές ερμηνείες. (Τσέτουρα, 2019)

Όσο αφορά στους Κανονισμούς 1408/71 και 574/72 έχει μάλιστα γραφτεί στο παρελθόν, ότι τόσο αυτοί όσο και το δίκαιο που παράγουν θεωρούνται εξαιρετικά σύνθετα ζητήματα, που μόνο ορισμένοι ειδικοί μπορούν να τα χειριστούν, καθώς και ότι η προσαρμογή των Κανονισμών στη νέα πραγματικότητα επήλθε με συνεχείς τροποποιήσεις, εκ των οποίων ορισμένες στα πλαίσια της πρωτοβουλίας γνωστής ως SLIM, που αποσκοπούσαν στην απλοποίηση της συνολικής νομοθεσίας για την Ενιαία Αγορά. (Σακελλαρόπουλος, 2001)

Σύμφωνα, τέλος, με την αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 883/2004 τονίζεται ότι είναι απαραίτητο τα διακινούμενα εντός της Κοινότητας πρόσωπα να υπόκεινται στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα ενός μόνο κράτους μέλους, ώστε να αποφεύγεται η αλληλοεπικάλυψη εφαρμοστέων εθνικών διατάξεων και οι επιπλοκές που θα μπορούσαν να προέλθουν εξ αυτής. (Αιτιολ. Έκθεση Κανονισμού 883/2004, σκέψη 15).

Κεφάλαιο 4.
Η νομική βάση των συντονιστικών Κανονισμών.

Τα άρθρα 45 – 48 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην άρθρα 48 – 51 ΣυνθΕΟΚ και 39 – 42 ΣυνθΕΚ) που υπάγονται στον τίτλο IV για την « ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων» σε συνδυασμό με το άρθρο 21 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέρεται στο δικαίωμα του πολίτη της Ένωσης να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών αποτελούν τη νομική βάση των κοινοτικών κανόνων για το συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και των ρυθμίσεων για τα επαγγελματικά ταμεία.

Ειδικότερα, το άρθρο 48 αναφέρεται στη λήψη των αναγκαίων μέτρων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ιδίως μέσω της θέσπισης συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους εργαζόμενους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα το συνυπολογισμό του συνόλου των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη για την κτήση και διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής, όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτής και την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών.

Ο σκοπός των άρθρων 45 - 48 ΣυνθΛΕΕ δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν οι διακινούμενοι εργαζόμενοι λόγω της άσκησης του δικαιώματος για ελεύθερη κυκλοφορία υφίσταντο απώλεια των πλεονεκτημάτων κοινωνικής ασφάλισης που τους παρέχει η νομοθεσία ενός κράτους μέλους. Για το λόγο αυτό ο συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη κυκλοφορία βάσει των άρθρων αυτών. (Τσέτουρα, 2019)

Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι τόσο ο συντονιστικός Κανονισμός όσο και τα άρθρα 45 - 48 ΣυνθΛΕΕ αποσκοπούν στο να αποφεύγεται να τίθεται ο εργαζόμενος που άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με αυτόν που παρέμεινε καθ' όλη τη σταδιοδρομία του σε ένα κράτος μέλος.

Κεφάλαιο 5.
Οι βασικές αρχές του συντονισμού.

Οι κανονισμοί του συντονισμού στηρίζονται σε τέσσερις αρχές : στην υπόδειξη μίας και μόνο ισχύουσας νομοθεσίας, στην απαγόρευση κάθε διάκρισης λόγω εθνικότητας, στο συνυπολογισμό των περιόδων ασφάλισης για την κτήση του δικαιώματος και για τον υπολογισμό του συνόλου της παροχής και στο εξαγώγιμο των παροχών, δηλαδή στην καταβολή των παροχών ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας των εργαζομένων.

Οι κανόνες συντονισμού επιχειρούν να επιλύσουν τα εξής προβλήματα : α) συγκρούσεις κανόνων δικαίου, καθόσον η εφαρμογή διαφορετικών κανόνων υπαγωγής στην ασφάλιση των εθνικών συστημάτων έχει ως αποτέλεσμα τη σώρευση δικαιωμάτων για παροχές σε περίπτωση θετικής σύγκρουσης κανόνων ή την απώλεια δικαιωμάτων σε περίπτωση αρνητικής σύγκρουσης κανόνων, β) δυσμενείς επιπτώσεις σε κεκτημένα δικαιώματα των διακινούμενων εργαζόμενων λόγω των ρητρών κατοικίας που θέτει η εφαρμοστέα νομοθεσία, οι οποίες εμποδίζουν την εξαγωγή των παροχών, γ) δυσμενείς επιπτώσεις σε υπό κτήση δικαιώματα διακινούμενων εργαζομένων (δικαιώματα προσδοκίας), τα οποία θεμελιώνονται στις νομοθεσίες των κρατών – μελών, στις οποίες έχει υπαχθεί διαδοχικά ο εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του διαδρομής και δ) την άνιση μεταχείριση λόγω εθνικότητας, η καταπολέμηση της οποίας αποτελεί κεντρικό στόχο του κοινοτικού δικαίου. (Κοντιάδης, 2007)

Οι λύσεις που προκρίνουν οι κανόνες συντονισμού στα προβλήματα αυτά είναι αντίστοιχα, α) ο προσδιορισμός ενός εφαρμοστέου δικαίου σε κάθε περίπτωση διακινούμενου εργαζόμενου, β) η άρση των ρητρών κατοικίας καθιστώντας δυνατή την εξαγωγιμότητα των παροχών, γ) η ενοποίηση του συνολικού χρόνου εργασίας των διακινούμενων εργαζομένων μέσω του συνυπολογισμού των περιόδων ασφάλισης και κατοικίας και δ) η άρση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων λόγω εθνικότητας. (Κοντιάδης, 2007).

Η υπαγωγή ενός ατόμου στην κοινωνικοασφαλιστική νομοθεσία μίας χώρας κάθε φορά, έχει επιπλέον την έννοια της υποχρέωσης καταβολής εισφορών σε μία μόνο χώρα, ενώ δεν υπάρχει δικαίωμα επιλογής της εφαρμοστέας νομοθεσίας μίας χώρας από τον ασφαλισμένο. Η αρχή της μη διάκρισης έχει την έννοια ότι ο ασφαλισμένος έχει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους υπηκόους της χώρας στην οποία είναι

ασφαλισμένος. Για τον υπολογισμό των παροχών κοινωνικής ασφάλισης λαμβάνονται υπόψη οι προηγούμενες περίοδοι ασφάλισης, εργασίας και διαμονής και σε άλλες χώρες. Τέλος, η αρχή της εξαγωγιμότητας έχει την έννοια ότι εφόσον ένας ασφαλισμένος δικαιούται μία χρηματική παροχή από μία χώρα, μπορεί να τη λάβει κατά κανόνα ακόμη και αν ζει σε διαφορετική χώρα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ec.europa.eu)

Όσο αφορά στην αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, η αρχή αυτή στηρίζεται στο άρθρο 18 ΣυνθΛΕΕ και συνιστά έναν από τους θεμελιώδεις άξονες της Συνθήκης που καθιερώνει την αρχή της ισότητας απαγορεύοντας κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας. Το ΔΕΕ μάλιστα παρέχει ευρεία ερμηνεία στην αρχή της ίσης μεταχείρισης, απαγορεύοντας όχι μόνο τις εμφανείς δυσμενείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας των δικαιούχων των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και κάθε συγκεκαλυμμένη μορφή διάκρισης η οποία καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα. (Στεργίου, 2014).

Η αρχή του συνυπολογισμού πηγάζει ευθέως από το άρθρο 48 ΣυνθΛΕΕ (πρώην άρθρο 42 ΣΕΚ και άρθρο 51 ΣυνθΕΟΚ), ενώ και η αρχή της εξαγωγιμότητας απορρέει επίσης από το ίδιο άρθρο.

Τέλος, αναφέρεται και η αρχή της αγαστής συνεργασίας των διοικήσεων κοινωνικής ασφάλειας των κρατών μελών, οι οποίοι έχουν την υποχρέωση αμοιβαίας ενημέρωσης και ανταλλαγής πληροφοριών. Οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης οφείλουν επιπρόσθετα, στη βάση της αρχής της χρηστής διοίκησης, να απαντούν σε όλα τα αιτήματα εντός εύλογου χρονικού διαστήματος και να παρέχουν στους ενδιαφερόμενους κάθε αναγκαία πληροφορία για την άσκηση των δικαιωμάτων τους. (Στεργίου, 2014).

Κεφάλαιο 6.
Ο συντονισμός και ο ρόλος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο αφορά το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών έγκειται στο γεγονός ότι «η νομολογία του ΔΕΕ επιφέρει μια οιονεί εναρμόνιση των εθνικών δικαίων κοινωνικής προστασίας, διότι οδηγεί στην καθιέρωση κοινών αξιών, εννοιών, κανόνων και ορολογίας και συχνά είναι μοχλός για τη θέσπιση ευρωπαϊκών ρυθμίσεων». (Παπαρρηγοπούλου, 2010)

Η ερμηνευτική παρέμβαση του Δικαστηρίου χαρακτηρίζεται ως ύψιστης εμβέλειας και αποφασιστικής σημασίας. «Ο ρόλος του υπήρξε καθοριστικός για την εμβάθυνση και ανάδειξη των ορίων του συντονισμού απέναντι στη δυναμική των ελευθεριών και παιδαγωγικός για την κατανόηση των μεταβαλλόμενων συνιστωσών του συντονισμού ή διαστάσεων αυτού με γνώμονα την ελεύθερη κυκλοφορία κατά νομολογιακή ερμηνεία και ευρεία οριοθέτηση, ώστε να ολοκληρώνονται παράλληλα όχι μόνο οικονομικής αλλά και καθαρά κοινωνικής φύσης στόχοι κατά τη διακίνηση ή εν ονόματι της κινητικότητας» (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Το Δικαστήριο πολύ συχνά έχει τονίσει (σχετ. απόφαση της 19.03.1964, υπόθεση 75/63, Unger και απόφαση της 25.11.1975, υπόθεση 50/75, Massonet) ότι «ο συντονισμός των κοινωνικοασφαλιστικών νομοθεσιών συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της ελευθερίας της κυκλοφορίας ή άλλως της μετακίνησης, στη διασφάλιση της οποίας αποσκοπούν τα άρθρα 45 – 48 ΣυνθΛΕΕ».

Επιπλέον, έχει κριθεί κατά τη νομολογία του (σχετ. απόφαση της 05.05.1977, υπόθεση 104/76, Jansen και απόφαση της 07.03.1991, υπόθεση C-10-90, Masgio) ότι τα άρθρα 48 – 51 της Συνθήκης ΕΟΚ και ήδη 45 - 48 ΣυνθΛΕΕ, και οι εκδοθείσες κοινοτικές πράξεις για την εφαρμογή αυτών, ιδίως ο Συντονιστικός Κανονισμός, έχουν ως σκοπό «να αποφεύγεται να τίθεται ο εργαζόμενος, ο οποίος, κάνοντας χρήση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας, απασχολήθηκε σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη, σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με τον εργαζόμενο που παρέμεινε καθ' όλη τη σταδιοδρομία του σε ένα κράτος μέλος». (Τσέτουρα, 2019)

Πέρα από τα παραπάνω, σύμφωνα με το ΔΕΕ (απόφαση της 26.10.2006, C-192/05, Tas -Hagen και R.A. Tas) «τα κράτη μέλη κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων

τους οφείλουν να τηρούν τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, ιδίως τις διατάξεις της ΣυνθΛΕΕ που αναγνωρίζουν την ελευθερία όλων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών». Ακόμη, τονίζεται ότι «ελλείψει κοινοτικής εναρμόνισης, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους – μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις του δικαιώματος ή τις υποχρεώσεις υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ή σε κάποιο κλάδο τέτοιου συστήματος, εφόσον δεν γίνονται σχετικά διακρίσεις μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών. Το κράτος μέλος οφείλει απλώς, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του αυτής να τηρεί το κοινοτικό δίκαιο» (σχετ. απόφαση της 26.01.1999 C- 18/95, Terhoeve). (Τσέτουρα, 2019)

Πολύ σημαντική θεωρείται και η κρίση του Δικαστηρίου ότι οι διατάξεις του Κανονισμού 1408/71 συμβάλλουν ασφαλώς στη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, δυνάμει του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ, αλλά επίσης των πολιτών της Ένωσης δυνάμει του άρθρου 8^{A} της Συνθήκης με την οποία η ευρωπαϊκή ιθαγένεια προστέθηκε στην εθνική ιθαγένεια. (σχετ. απόφαση της 23.11.2000, υπόθεση C-135/99 Elsen)

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε αναλυτικά τρεις υποθέσεις από τη νομολογία του Δικαστηρίου, από τις οποίες προκύπτει ότι η ερμηνεία που επιχείρησε το Δικαστήριο υπήρξε συχνά ριζοσπαστική, καινοτόμος και καθοδηγητική, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις προέβη σε ακόμη και σε κρίση της συμβατότητας διατάξεων του συντονιστικού Κανονισμού ως προς τη νομική του βάση (πρώην άρθρο 51 ΣυνθΕΟΚ) τονίζοντας την υπεροχή της Συνθήκης και φτάνοντας στο σημείο μάλιστα να αποφανθεί περί της κήρυξης διάταξης του Κανονισμού ως ανίσχυρης λόγω της αντίθεσής του προς τους σκοπούς των άρθρων 48 – 51 της Συνθήκης.

Στην υπόθεση Pietro Pinna (Υπόθεση C-359/87 – Απόφασης της 2/03/1989), ο Pinna, Ιταλός υπήκοος, κατοικούσε στη Γαλλία με τη σύζυγο και τα δύο τέκνα του. Κατά το έτος 1977 τα τέκνα του διέμειναν με τη μητέρα τους επί μακρό διάστημα στην Ιταλία. Ο γαλλικός φορέας αρνήθηκε να χορηγήσει στον Pinna οικογενειακές παροχές για τα τέκνα του για χρονικό διάστημα από τον Οκτώβριο του 1977 έως τον Μάρτιο του 1978 με την αιτιολογία ότι οι παροχές αυτές θα έπρεπε να καταβληθούν από τον ιταλικό φορέα, τον φορέα δηλαδή του τόπου όπου διέμεναν τα τέκνα του κατά το χρονικό εκείνο διάστημα, σύμφωνα με το άρθρο 73 παρ. 2 του Κανονισμού 1408/71.

Το Δικαστήριο έκρινε σχετικά, ότι η διάταξη αυτή (του άρθρου 73 παρ. 2 του Κανονισμού 1408/71 είναι άκυρη (ανίσχυρη) κατά το μέτρο που αποκλείει τη

χορήγηση γαλλικών οικογενειακών παροχών στους εργαζόμενους που υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία για τα μέλη της οικογένειάς τους που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, καθώς εισήγε διάκριση μεταξύ των εργαζομένων στη Γαλλία και των εργαζομένων στα άλλα κράτη μέλη, παρακωλύοντας την επίτευξη των σκοπών των άρθρων 48 -51 της Συνθήκης. (http://curia.europa.eu C-359/87 - Pinna κατά Caisse d'allocations familiales de la Savoie)

Επιπλέον, στην υπόθεση Ιωάννης Βουγιούκας κατά του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Υπόθεση C-443/93 – Απόφαση της 22/11/1995) το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί εάν ο Ι. Βουγιούκας, ο οποίος ως μόνιμος ιατρός του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων ζήτησε το 1988 να του αναγνωρίσει ο φορέας αυτός (δηλ. το ΙΚΑ) ως περιόδους απασχόλησης προς θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος τις περιόδους κατά τις οποίες εργάστηκε ως ιατρός σε δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, μπορεί να επικαλείται το κοινοτικό δίκαιο για το συνυπολογισμό των χρονικών αυτών διαστημάτων απασχόλησης, που διανύθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία της Ελλάδας επιτρέπει να συνυπολογίζονται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, οι διανυθείσες περίοδοι εργασίας σε αντίστοιχα εθνικά νοσηλευτικά ιδρύματα.

Το Δικαστήριο ερμηνεύοντας τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 4 του Κανονισμού 1408/71 σε σχέση με τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης, έκρινε ότι το Συμβούλιο, παρά το γεγονός ότι «επί του παρόντος δεν έχει ακόμη προβεί σε συντονισμό των ειδικών συστημάτων των δημοσίων υπαλλήλων, εν τούτοις εξακολουθεί να υποχρεούται να το πράξει» και ότι «το γεγονός ότι τα ειδικά συστήματα των δημοσίων υπαλλήλων αποκλείονται από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού δεν σημαίνει, αυτομάτως, ότι οι περίοδοι, κατά τις οποίες έχουν πληρωθεί εισφορές στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να λαμβάνονται υπόψη υπέρ διακινούμενου εργαζόμενου».

Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, «ο λόγος του αποκλεισμού των ειδικών συστημάτων των δημοσίων υπαλλήλων και του προς αυτούς εξομοιούμενου προσωπικού από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού δε βρίσκεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 48 της Συνθήκης, αλλά στις βαθιές διαφορές που χωρίζουν τα συστήματα αυτής της φύσεως που υπάρχουν στα κράτη μέλη και οι οποίες, την εποχή εκείνη, θεωρήθηκαν από τον νομοθέτη ως ανυπέρβλητες, όταν θέλησε να προβεί στον συντονισμό τους». Ακόμη, τόνισε ότι «οι διατάξεις του Κανονισμού, ακριβώς

επειδή αναπτύσσουν το άρθρο 51 της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως του σκοπού του άρθρου αυτού, ο οποίος συνίσταται στο να συμβάλλει στην εγκαθίδρυση μιας όσο το δυνατό πληρέστερης εφαρμογής της ελεύθερης κυκλοφορίας των διακινούμενων εργαζόμενων, αρχής που περιλαμβάνεται στις βάσεις της Κοινότητας» και ότι «ο σκοπός των άρθρων 48 έως 51 δεν θα επιτευχθεί αν οι εργαζόμενοι, λόγω της άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, χάσουν τα πλεονεκτήματα της κοινωνικής ασφάλισης που τους εξασφαλίζει η νομοθεσία κράτους μέλους». (http://curia.europa.eu C-443/93 - Vougioukas κατά Idryma Koinonikon Asfalisseon)

Τέλος, στην υπόθεση Σταματελάκη (Υπόθεση C-444/05, Απόφαση της 19/04/2007), το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι «ναι μεν δεν αμφισβητείται ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την εξουσία των κρατών μελών να ρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως και ότι, ελλείψει εναρμονίσεως σε κοινοτικό επίπεδο, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τις προϋποθέσεις υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, πλην όμως τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως δε τις διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών σύμφωνα με το άρθρο 49 της Συνθήκης ΕΚ». Οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν στα κράτη μέλη να εισάγουν ή να διατηρούν σε ισχύ αδικαιολόγητους περιορισμούς στην άσκηση της ελευθερίας αυτής στον τομέα των υπηρεσιών υγείας (βλ. αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 2001, C-157/99, Smits και Peerbooms, Συλλογή 2001).

Στην υπόθεση αυτή, ο Δ. Σταματελάκης ο οποίος νοσηλεύτηκε από τις 18 Μαΐου έως τις 12 Ιουνίου και από τις 16 έως τις 18 Ιουνίου 1998 στο London Bridge Hospital, ιδιωτικό θεραπευτήριο στο Ηνωμένο Βασίλειο και κατέβαλε για τη νοσηλεία του το ποσό των 13 600 λιρών στερλινών (GBP), υπέβαλε στις 8 Σεπτεμβρίου 2000 στον ΟΑΕΕ αίτηση για την απόδοση του ποσού αυτού, η οποία απορρίφθηκε για τον λόγο, αφενός μεν, ότι οι αξιώσεις του είχαν υποκύψει στην ενιαύσια παραγραφή του άρθρου 21 του Κανονισμού του Κλάδου Υγείας του Οργανισμού αυτού, αφετέρου δε, ότι δεν αποδίδονται οι δαπάνες νοσηλείας σε ιδιωτικά θεραπευτήρια της αλλοδαπής, εκτός αν αφορούν παιδιά ηλικίας έως 14 ετών. Κατόπιν του θανάτου του συζύγου της, στις 29 Αυγούστου 2000, η Α. Σταματελάκη, μοναδική κληρονόμος του, υπέβαλε ένσταση κατά της ως άνω απορριπτικής αποφάσεως, η οποία επίσης απορρίφθηκε, με την ίδια αιτιολογία, με απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2001.

Το Δικαστήριο τόνισε πως έχει επανειλημμένως κριθεί ότι το άρθρο 49 της Συνθήκης ΕΚ απαγορεύει την εφαρμογή οποιασδήποτε εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως που έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη απ' ό,τι η παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό ενός κράτους μέλους και ότι οι ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονται έναντι αμοιβής εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, χωρίς να καθίσταται αναγκαία η διάκριση αναλόγως του αν η περίθαλψη παρέχεται εντός ή εκτός νοσοκομείου (απόφαση της 16ης Μαΐου 2006, C-372/04, Watts), ενώ επιπλέον στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνεται η ελευθερία των προσώπων που χρειάζονται ιατρική περίθαλψη να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να λάβουν τέτοιες υπηρεσίες.

Τέλος, σημαντικό σημείο της υπόθεσης αποτελεί ότι παρά το γεγονός ότι το Δικαστήριο δέχεται γενικά πως δεν αποκλείεται ο κίνδυνος σοβαρής διαταράξεως της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως να αποτελεί επιτακτική ανάγκη γενικού συμφέροντος ικανή να δικαιολογήσει ένα εμπόδιο στην αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (απόφαση της 28ης Απριλίου 1998, C-158/96, Kohll, Συλλογή 1998, σ. I-1931) στη συγκεκριμένη υπόθεση έκρινε τελικώς ότι το άρθρο 49 ΣυνθΕΚ απαγορεύει τη νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία αποκλείει σε κάθε περίπτωση την απόδοση, από ημεδαπό ασφαλιστικό φορέα, δαπανών που πραγματοποιήθηκαν για τη νοσηλεία ασφαλισμένων του σε ιδιωτικά θεραπευτήρια άλλου κράτους μέλους, με μοναδική εξαίρεση την απόδοση των δαπανών που πραγματοποιήθηκαν για παιδιά έως 14 ετών. (http://curia.europa.eu C-444/05 – Stamatelaki)

Όπως αναφέρεται, το ΔΕΕ με την πάγια νομολογία του «δε δημιουργεί μόνο το θεωρητικό υπόβαθρο στον τομέα της κοινωνικοασφαλιστικής προστασίας των διακινούμενων, αλλά θέτει τον κοινοτικό συντονισμό προ των αδιεξόδων της στατικότητάς του, στον βαθμό που κατά περιόδους αφήνεται (πολιτική βούληση, συγκυρία ή συντηρητισμός της εθνικής διοίκησης) απλώς να παρακολουθεί την παραδοσιακή δομή των εθνικών συστημάτων και αναδεικνύει την κρίσιμη και οριακή του κατάσταση, όταν ο μηχανισμός αυτός βρίσκεται πλέον σε καμπή, είναι δηλαδή ώριμος για αλλαγές σε βάθος, αναθεώρηση ή ουσιαστικό εκσυγχρονισμό». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Κεφάλαιο 7.
Οι κανονισμοί ΕΚ/ 883/2004 και ΕΚ/987/2009.

Οι κανονισμοί 883/2004 και 987/2009 για τον εκσυγχρονισμό των κανόνων συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ισχύουν στα είκοσι οκτώ κράτη -μέλη από την 1/5/2010, ενώ στην Ελβετία εφαρμόζονται από 01/04/2012 και στις χώρες ΕΟΧ (Νορβηγία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν) από 01/06/2012.(Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU social security coordination)

Ο Κανονισμός 883/2004 τροποποίησε τον προγενέστερο Κανονισμό 1408/71 σε μία προσπάθεια απλοποίησης (μέσω της σύνταξης ενός απλούστερου και συντομότερου κειμένου) και εκσυγχρονισμού. Οι συντάκτες του Κανονισμού 883/2004 αναγνωρίζουν ότι, λόγω των αλλαγών που έχουν επέλθει σε επίπεδο νομοθεσίας των κρατών μελών, αλλά και των εξελίξεων σε επίπεδο Ένωσης, οι παλαιότεροι κανόνες συντονισμού που θεσπίστηκαν με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71 έχουν καταστεί περίπλοκοι και μακροσκελείς, με συνέπεια να χρήζουν εκσυγχρονισμού και απλούστευσης. (αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 3)

Η απλοποίηση και ο εκσυγχρονισμός, όπως εκφράζονται ρητά στο πλαίσιο του νέου Κανονισμού είναι αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης σε αυτόν των προσανατολισμών και συμπερασμάτων της ευρείας και πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου και επιπλέον, αποτυπώνει την πολιτική βούληση και τον βαθμό πολιτικής ωριμότητας του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στην αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 883/2004 αναγνωρίζουν ρητά τον σημαντικό ρόλο του Δικαστηρίου στη σύνταξη και διατύπωση διατάξεων του Κανονισμού, υιοθετώντας, για παράδειγμα, τη γνώμη του όσο αφορά τη δυνατότητα ίσης μεταχείρισης των παροχών, των εισοδημάτων και των γεγονότων (αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 9) και λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του σχετικά με τις παροχές ασθενείας, μητρότητας και τις ισοδύναμες παροχές πατρότητας (αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 2), καθώς και την κρίση του ότι οι διατάξεις που παρεκκλίνουν από την αρχή του εξαγώγιμου των παροχών κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά. (αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 37).

Μεταξύ των σημαντικών αλλαγών που εισάγει, περιλαμβάνονται : η βελτίωση των δικαιωμάτων των ασφαλισμένων μέσω της επέκτασης του προσωπικού και υλικού

πεδίου εφαρμογής, η επέκταση των διατάξεων σε όλους τους υπηκόους των κρατών - μελών που καλύπτονται από τη νομοθεσία της κοινωνικής ασφάλισης ενός κράτους – μέλους και όχι μόνο στα άτομα που ανήκουν στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, η αύξηση των κλάδων της κοινωνικής ασφάλισης που αποτελούν αντικείμενο συντονισμού, ώστε να περιλαμβάνουν τις νομοθεσίες σχετικά με την προσύνταξη, η τροποποίηση ορισμένων διατάξεων σχετικά με την ανεργία, η ενίσχυση της γενικής αρχής της ίσης μεταχείρισης καθώς και της αρχής της εξαγωγής των παροχών, η εισαγωγή της αρχής της καλής διοίκησης. (Αγγελάκη, 2011)

Από την άλλη πλευρά, ο Κανονισμός 987/2009, που αντικαθιστά τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 574/72, θεσπίζει τους εκτελεστικούς κανόνες για την εφαρμογή του Κανονισμού 883/2004. Οι συντάκτες του αναγνωρίζουν την εγγενή πολυπλοκότητα στον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας και επιχειρούν μέσω των προβλεπόμενων μέσων και διαδικασιών να αυξήσουν τη διαφάνεια των κριτηρίων που πρέπει να εφαρμόζουν οι φορείς των κρατών μελών στο πλαίσιο της εφαρμογής του Κανονισμού 883/2004 (αιτιολογική έκθεση Καν. 987/2009, σκέψη 9 και 12)

Κεφάλαιο 8.
Πεδίο εφαρμογής των συντονιστικών Κανονισμών ΕΚ/ 883/2004 και ΕΚ/987/2009.

8.1 Εδαφικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών.

Οι κανόνες συντονισμού εφαρμόζονται στα είκοσι οκτώ κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία, καθώς και στην Ελβετία.

8.2 Προσωπικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών.

Οι κανόνες συντονισμού αφορούν βάσει του άρθρου 2 του Κανονισμού 883/2004 πρώτον τους υπηκόους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας, καθώς και της Ελβετίας, οι οποίοι είναι ή ήταν στο παρελθόν ασφαλισμένοι σε μία από τις χώρες αυτές, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους και τους επιζώντες τους, δεύτερον απάτριδες (ανιθαγενείς) ή πρόσφυγες που κατοικούν σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία, οι οποίοι είναι ή ήταν στο παρελθόν ασφαλισμένοι σε μία από τις χώρες αυτές, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους και τους επιζώντες τους, και τρίτον υπηκόους χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι οποίοι έχουν μετακινηθεί μεταξύ αυτών των χωρών, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους και τους επιζώντες τους. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU social security coordination)

8.3 Υλικό πεδίο εφαρμογής συντονιστικών Κανονισμών.

Οι συντονιστικοί Κανονισμοί 883/2004 και 987/2009 εφαρμόζονται, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Κανονισμού 883/2004, στις νομοθεσίες όσο αφορά τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που έχουν σχέση με τις παροχές ασθένειας, τις παροχές μητρότητας και τις ισοδύναμες παροχές πατρότητας, (άρθρα 17 – 35 Κανονισμού 883/2004) καλύπτοντας τόσο τις σχετικές παροχές σε είδος, δηλαδή την υγειονομική περίθαλψη όσο και τις παροχές σε χρήμα.

Ακόμη, εφαρμόζονται σε παροχές για εργατικά ατυχήματα και επαγγελματικές ασθένειες (άρθρα 36 – 41 Κανονισμού 883/2004), επιδόματα θανάτου (άρθρα 42 – 43), παροχές αναπηρίας (άρθρα 44 – 49), παροχές (συντάξεις) γήρατος και επιζώντων (άρθρα 50 - 60), παροχές ανεργίας (61 – 65), παροχές προσύνταξης (άρθρο 66), οικογενειακές παροχές (άρθρα 67 – 69) και ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές (άρθρο 70).

Όσο αφορά την έννοια της κοινωνικής ασφάλισης η οποία αν και χρησιμοποιείται σε διάφορα νομοθετικά εργαλεία της Ένωσης, δεν δίνεται ορισμός σε αυτά, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι τουλάχιστον για το καθεστώς του συντονισμού μία ωφέλεια μπορεί να θεωρηθεί ως ωφέλεια κοινωνικής ασφάλισης όταν α) χορηγείται χωρίς εξατομίκευση και διακριτική ευχέρεια των ατομικών αναγκών στη βάση μιας νομικής καθορισμένης θέσης και β) αφορά τους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης που απαριθμούνται ονομαστικά στο άρθρο 3 του Κανονισμού 883/2004, όπως παροχές ασθενείας, παροχές μητρότητας και ισοδύναμες με αυτές παροχές πατρότητας, παροχές αναπηρίας, παροχές γήρατος, επιζώντων, από επαγγελματικές ασθένειες και ατυχήματα, παροχές λόγω θανάτου, παροχές ανεργίας, προσυνταξιοδοτικές παροχές και παροχές μελών οικογενείας. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017)

Στον Συντονιστικό Κανονισμό δεν περιέχεται ορισμός της κοινωνικής ασφάλειας. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τις διατάξεις του (άρθρο 3 παρ. 5 Καν. 883/2004), δεν περιλαμβάνει την κοινωνική πρόνοια και τα μέτρα κοινωνικής αποζημίωσης. Αναφέρεται η άποψη ότι η ευρωπαϊκή έννοια της κοινωνικής ασφάλειας είναι αυτή που ακολουθεί και η ΔΟΕ. Στον ορισμό της Σύμβασης με αριθ. 102 της ΔΟΕ (1952) αναφέρεται ως κοινωνική ασφάλεια ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας συμπεριλαμβανομένων εννέα απρόβλεπτων γεγονότων, της υγειονομικής περίθαλψης, της ανικανότητας για εργασία λόγω ασθένειας, της μητρότητας, του εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας, της αναπηρίας, του γήρατος, των επιζώντων, της ανεργίας, των οικογενειακών ευθυνών. (Τσέτουρα, 2019)

Αναφέρεται μάλιστα ότι η κοινωνική ασφάλιση διακρίνεται από την κοινωνική πρόνοια, η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 3 (5) του Κανονισμού 883/2004 εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του συντονιστικού μηχανισμού. Σήμερα, στο κείμενο του Κανονισμού 883/2004 η κοινωνική πρόνοια έχει στενή έννοια, καθώς αναφέρεται μόνο σε οφέλη που δεν μπορούν να συνδεθούν με έναν από τους ειδικούς κλάδους

κοινωνικής ασφάλισης που απαριθμούνται στο άρθρο 3 του Κανονισμού 883/2004. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017)

Αντιθέτως, οι παροχές που έχουν χαρακτηριστικά τόσο κοινωνικοασφαλιστικής νομοθεσίας όσο και κοινωνικής πρόνοιας αναφερόμενες ως ειδικές μη ανταποδοτικές παροχές, συμπεριλαμβάνονται στους συντονιστικούς Κανονισμούς.

Παρόλα αυτά, οι πολίτες της Ε.Ε. που δεν είναι εργαζόμενοι ή άλλως οικονομικά ενεργοί μπορούν να αξιώσουν ίση μεταχείριση όσο αφορά την κοινωνική πρόνοια σε ένα κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι, σύμφωνα με το άρθρο 24 της Οδηγίας 2004/38/ΕΕ που αφορά το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών της οικογενείας τους να διακινούνται και να διαμένουν ελεύθερα μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε.

Κεφάλαιο 9.
Οι βασικοί κανόνες για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας.

Στα άρθρα 11 – 16 (Τίτλος ΙΙ) του Κανονισμού 883/2004 περιλαμβάνονται οι κανόνες της εφαρμοστέας νομοθεσίας, δηλαδή οι κανόνες για τον καθορισμό του κράτους μέλους η κοινωνικοασφαλιστική νομοθεσία του οποίου αξιώνει κάθε φορά εφαρμογή.

Οι κανόνες αυτοί έχουν υποχρεωτική φύση και δεν δίνουν στα πρόσωπα που αφορούν, το δικαίωμα να επιλέξουν μεταξύ ενός «καλύτερου» ή «χειρότερου» κοινωνικοασφαλιστικού καθεστώτος. Κατά συνέπεια, βάσει των κανόνων αυτών ένας εργαζόμενος είναι δυνατόν να υπαχθεί σε ένα καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης με λιγότερο ελκυστικούς όρους από ότι εάν υπαγόταν στο καθεστώς του κράτους κατοικίας ή καταγωγής του. (Pennings,1998)

Επιπλέον αναφέρεται ότι έχουν τεθεί «για να εξυπηρετούν έναν σκοπό ισορροπίας, να αποτρέπουν δηλαδή, τυχόν διπλή κοινωνικοασφαλιστική προστασία ή ενδεχόμενα κενά στην προστασία και αποσκοπούν στην δίκαιη παροχή κοινωνικοασφαλιστικής προστασίας κατά ενιαίο τρόπο», ενώ επιπλέον είναι καθοριστικής σημασίας, ώστε ο κάθε ενδιαφερόμενος να γνωρίζει πού είναι ασφαλισμένος και να καταβάλλει τις προβλεπόμενες εισφορές στον αρμόδιο φορέα του αρμόδιου κράτους, στο οποίο θα θεμελιώνει τυχόν δικαιώματα. (Τσέτουρα, 2019)

Ο Κανονισμός καθιερώνει γενικούς (άρθρο 11 Καν. 883/2004) και ειδικούς κανόνες (άρθρα 12-16 Καν. 883/2004) ορίζοντας μία μόνο νομοθεσία ως εφαρμοστέα (αποκλειστικότητα) και ένα μόνο κράτος ως αρμόδιο (δεσμευτικότητα), πράγμα το οποίο σημαίνει ότι το κράτος που θα προσδιοριστεί ως αρμόδιο θα πρέπει να υπαγάγει τον ενδιαφερόμενο στη νομοθεσία του, έστω και αν το εν λόγω πρόσωπο δε θα μπορούσε να υπαχθεί σε αυτή εάν εφαρμοζόταν μόνο το εθνικό του δίκαιο. (Pennings,1998)

Ως παράδειγμα της αποκλειστικότητας της εφαρμοστέας νομοθεσίας ενός κράτους μέλους μπορούμε να αναφέρουμε την υπόθεση Perenboom (σχετ. απόφαση της 05.05.1977, υπόθεση 102/76, Perenboom), στην οποία ο προσφεύγων Perenboom, Ολλανδικής υπηκοότητας, υποχρεώθηκε να καταβάλει ασφαλιστικές εισφορές στις ολλανδικές Αρχές για τμήμα εισοδήματος που κέρδιζε σε διάστημα 143 ημερών

απασχόλησης στη Γερμανία, ενώ κατοικούσε στις Κάτω Χώρες καλούνταν δηλαδή να καταβάλει εισφορές σε δύο κράτη για το ίδιο εισόδημα. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του Κανονισμού 3/58 (άρθρο 12) και του Κανονισμού 1408/71 (άρθρο 13).

Επιπλέον, στον υποχρεωτικό χαρακτήρα των κανόνων περί εφαρμοστέας νομοθεσίας είχε αναφερθεί το Δικαστήριο ήδη επ' ευκαιρία του Κανονισμού 3/58. Στην απόφαση Nonnenmacher – Moebs, έκρινε ότι η Συνθήκη ΕΟΚ βάσει του άρθρου 51 επέβαλε στο Συμβούλιο την υποχρέωση να εκδώσει κανόνες που να εμποδίζουν να μένουν οι ενδιαφερόμενοι, ελλείψει νομοθεσίας εφαρμοζόμενης επ' αυτών, χωρίς προστασία από άποψη κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι, «ήταν αναγκαίο προς επίτευξη αυτού του σκοπού να προβλεφθεί υποχρεωτική εφαρμογή ορισμένης νομοθεσίας (σχετ. απόφαση της 09.06.1964, υπόθεση 92/63, M. Th. Nonnenmacher, widow of H.E. Moebs)

Κεφάλαιο 10.
Η αρχή lex loci laboris και η αρχή ex loci domicilii.

Ως βασικοί κανόνες για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας εφαρμόζονται κατ' αρχήν η αρχή lex loci laboris, δηλαδή κατά κανόνα αρμόδιο ορίζεται το κράτος μέλος όπου εργάζεται ένα πρόσωπο και συμπληρωματικά η αρχή lex loci domicilii, βάσει της οποίας αρμόδιο καθίσταται το κράτος μέλος της κατοικίας.

10.1 Η αρχή lex loci laboris

Η αρχή lex loci laboris, αναφέρεται ότι χρονολογείται από το 1958 όσο αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς τα έξι ιδρυτικά κράτη μέλη διέθεταν συστήματα που λειτουργούσαν με βάση την εργασία, οπότε θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη επιλογή για την προώθηση της ελεύθερης μετακίνησης των εργαζομένων και της ίσης μεταχείρισης. (Τσέτουρα, 2019)

Η επιλογή της αρχής του κράτους της απασχόλησης μπορεί να αιτιολογηθεί από το γεγονός ότι όλα τα πρόσωπα που απασχολούνται από έναν εργοδότη υπόκεινται στο ίδιο σύστημα εισφορών και παροχών, όπως αυτό εφαρμόζεται στους εθνικούς εργαζόμενους επομένως βάσει του κανόνα αυτού οι εργοδότες δεν ενθαρρύνονται να απασχολήσουν ή όχι αλλοδαπούς εργαζόμενους. Επιπλέον, ένας ακόμη λόγος που προκρίθηκε η αρχή είναι ότι τα κράτη μέλη συνήθως συνδέουν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης με την απασχόληση, ενώ οι όροι και τα ποσοστά εισφορών, το δικαίωμα λήψης παροχών και το ποσό των χορηγούμενων παροχών συνήθως συνδέονται με τις αποδοχές. (Pennings, 1998)

Η αρχή αυτή συνιστά και στον Κανονισμό 883/04 τον γενικό κανόνα για τα επαγγελματικά (οικονομικά) ενεργά πρόσωπα. (Τσέτουρα, 2019)

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 883/2004, «στο εσωτερικό της Κοινότητας δεν αιτιολογείται κατ' αρχήν να εξαρτώνται τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλειας από τον τόπο κατοικίας του ενδιαφερόμενου». Επιπλέον, αναφέρει ότι «για να εξασφαλιστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η ίση μεταχείριση των εργαζόμενων προσώπων εντός ενός κράτους μέλους είναι σκόπιμο να προσδιορίζεται κατά γενικό κανόνα ως εφαρμοστέα νομοθεσία η νομοθεσία του

κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ο ενδιαφερόμενος ασκεί τη μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητά του». (αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 16 και 17).

Ο Κανονισμός ορίζει ότι τόσο τα πρόσωπα που ασκούν μισθωτή όσο και αυτά που ασκούν μη μισθωτή δραστηριότητα υπάγονται στη νομοθεσία του κράτους μέλους απασχόλησης (άρθρο 11 παρ. 3 περ. α Καν. 883/2004), εκεί όπου ασκούν δηλαδή την μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα.

Ειδικοί κανόνες προβλέπονται για ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων: οι δημόσιοι υπάλληλοι υπάγονται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο οποίο ανήκει η υπηρεσία που τους απασχολεί (άρθρο 11 παρ. 3 β΄ Καν. 883/2004), ενώ ειδικοί κανόνες εφαρμόζονται και για εργαζόμενους που πραγματοποιούν μια μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα σε περισσότερες από μία χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 13 Καν. 883/2004) . Όσο αφορά τους ανέργους, αυτοί υπάγονται κατ' αρχήν στη νομοθεσία του κράτους της τελευταίας απασχόλησης.

Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι, όπως έχει κριθεί, η έννοια «τόπος άσκησης μίας δραστηριότητας» πρέπει να θεωρείται ότι εμπίπτει όχι στις νομοθεσίες των κρατών – μελών, αλλά στο δίκαιο της Ένωσης, οπότε η ερμηνεία της αποτελεί ζήτημα υπαγόμενο στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (σχετ. απόφαση της 27.09.2012, υπόθεση C-137/11, Partena) (Τσέτουρα, 2019)

Όσο αφορά τους αποσπασμένους εργαζόμενους (άρθρο 12 Καν. 883/2004), αυτοί παραμένουν ασφαλισμένοι στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα της χώρας προέλευσής τους (δεν εφαρμόζεται δηλ. εδώ η αρχή lex loci laboris). Σε περίπτωση απασχόλησης μισθωτού προσωρινά σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο εργοδότης που τον απασχολεί θα υποβάλει αίτηση χορήγησης του εγγράφου Α1 για λογαριασμό του στον αρμόδιο φορέα στη χώρα του. Το έγγραφο αυτό προσκομίζεται από τον εργαζόμενο ή τον εργοδότη στον αρμόδιο φορέα της χώρας στην οποία ασκείται μισθωτή δραστηριότητα για να επιβεβαιώσει την κατάσταση του εργαζόμενου αναφορικά με την κοινωνική ασφάλεια, αλλά και για να προσδιοριστεί η χώρα στην οποία θα καταβάλλονται οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

10.2 Η έννοια της μισθωτής και μη μισθωτής δραστηριότητας.

Μία από τις σημαντικότερες αλλαγές που εισάγει ο νέος Κανονισμός είναι η καθιέρωση των όρων «μισθωτή δραστηριότητα» και «μη μισθωτή δραστηριότητα»

(άρθρο 1 α΄ και β΄) σε αντικατάσταση των όρων «μισθωτός» και «μη μισθωτός» του προηγούμενου Κανονισμού 1408/71, ενώ επιπλέον στον ορισμό των μελών της οικογένειας αντί για «μισθωτό ή μη μισθωτό» γίνεται λόγος για «ασφαλισμένο ή συνταξιούχο», ο οποίος θα πρέπει να βαρύνεται κυρίως με τη συντήρηση προσώπων για να θεωρούνται μέλη της οικογένειας ή του νοικοκυριού.

Η επιλογή του όρου της δραστηριότητας και έμμεσα του τόπου της δραστηριότητας έναντι της ιδιότητας αποτελεί πολύ σημαντικό στοιχείο στην προσπάθεια απλοποίησης που επιχειρεί ο νέος Κανονισμός, εάν συνεκτιμηθούν οι ερμηνευτικές δυσχέρειες των όρων μισθωτού και μη μισθωτού, με το περιεχόμενο και τη χρήση αυτών να ποικίλει ανά θεσμικό σύστημα κάθε κράτους μέλους. Επιπλέον, η δραστηριότητα ως όρος περιέχει αντικειμενικά στοιχεία σε σχέση με την ιδιότητα ενός προσώπου που προσιδιάζει περισσότερο στην υποκειμενικότητα, για το λόγο αυτό μπορεί ενδεχομένως να τύχει καθολικής και πιο ομοιόμορφης ερμηνείας με κοινό περιεχόμενο σε επίπεδο Ένωσης. (Τσέτουρα, 2019).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το κριτήριο του «τόπου άσκησης της μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας» αποτελεί το κύριο κριτήριο καθορισμού της μίας εφαρμοστέας νομοθεσίας, ενώ άλλα κριτήρια, όπως το κράτος διαμονής, το κράτος της έδρας της επιχείρησης, εφαρμόζονται επικουρικά σε ειδικές περιπτώσεις. (Τσέτουρα, 2019).

10.3 Η αρχή lex loci domicilii.

Από την άλλη πλευρά, τα οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα, δηλαδή οι συνταξιούχοι ως δικαιούχοι μακροπρόθεσμων παροχών (συνταξιούχοι λόγω γήρατος, αναπηρίας, λόγω εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας, επιζώντες), αλλά και προσωρινά οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα, όπως σπουδαστές ή άνεργοι, καθώς και μέλη οικογένειας που δεν εργάζονται (άρθρο 11 παρ. 3 στοιχείο ε Καν. 883/2004) υπάγονται κατ' αρχήν στη νομοθεσία του κράτους μέλους κατοικίας, εφαρμόζεται δηλαδή σε αυτά η αρχή lex domicilii. Το ίδιο ισχύει και για τα πρόσωπα που ασκούν οικονομικές δραστηριότητες σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη ή έχουν περισσότερους από δύο εργοδότες (άρθρο 13 Καν. 883/2004).

Τα στοιχεία βάσει των οποίων προσδιορίζεται η κατοικία, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού 987/2009 είναι η διάρκεια της παρουσίας στην επικράτεια

ενός κράτους μέλους, η κατάσταση ενός προσώπου και αναλυτικότερα, η φύση και τα χαρακτηριστικά της ασκούμενης δραστηριότητας, η οικογενειακή κατάσταση – δεσμοί, η άσκηση τυχόν μη αμειβόμενων δραστηριοτήτων, η πηγή των εισοδημάτων όσο αφορά τους σπουδαστές, οι συνθήκες στέγασης και η μονιμότητά τους και η φορολογική κατοικία.

10.4 Η έννοια της κατοικίας

Με τον βασικό Κανονισμό 883/2004 η κατοικία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα τόσο για το κεφάλαιο της εφαρμοστέας νομοθεσίας όσο και για τα κεφάλαια των παροχών ασθενείας και των συντάξεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 στοιχείο ι) Καν. 883/2004, ως κατοικία νοείται ο τόπος όπου διαμένει συνήθως ένα πρόσωπο, ενώ βάσει του άρθρου 1 στοιχείο ια) ως διαμονή νοείται η προσωρινή διαμονή. Γενικά για τους σκοπούς του συντονισμού η κατοικία θεωρείται ότι αποτελεί το κέντρο των συμφερόντων ενός προσώπου, ενώ η ερμηνεία του Δικαστηρίου ως προς την έννοια της κατοικίας δεν αφήνει περιθώριο εφαρμογής διαφορετικών εννοιών κατοικίας για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας ή τη χορήγηση των παροχών. Η κατοικία παίζει επίσης, σημαντικό ρόλο στον Κανονισμό 883/2004 και ως κανόνας σύγκρουσης νόμων σε περίπτωση πιθανής σώρευσης παροχών. (Τσέτουρα, 2019)

Το Δικαστήριο μάλιστα έχει δεχθεί ότι όταν η έννομη κατάσταση ενός προσώπου μπορεί να υπαχθεί στη νομοθεσία περισσότερων από ένα κρατών μελών η έννοια «κράτος μέλος στο οποίο κατοικεί ένα πρόσωπο» αναφέρεται στο κράτος στο οποίο το πρόσωπο αυτό έχει τη συνήθη διαμονή του και όπου βρίσκεται το σύνηθες κέντρο των ενδιαφερόντων του. (σχετ. απόφαση της 16.05.2013, υπόθεση C-589/10 Wencel)

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του Κανονισμού 987/09, σε περίπτωση διάστασης απόψεων μεταξύ των φορέων δύο ή περισσότερων κρατών μελών, οι φορείς προσδιορίζουν με κοινή συμφωνία το κέντρο των συμφερόντων του εν λόγω προσώπου βάσει συνολικής αξιολόγησης όλων των διαθέσιμων πληροφοριών που αφορούν στοιχεία όπως η διάρκεια της παρουσίας ή η συνεχής παρουσία στην επικράτεια ενός κράτους μέλους, η οικογενειακή κατάσταση και οι οικογενειακοί δεσμοί του προσώπου, το κράτος μέλος της φορολογικής κατοικίας του κ.α. Τέλος, βάσει της παρ. 2 άρθρου 11 του Κανονισμού 987/09, εάν σύμφωνα με τα παραπάνω,

οι φορείς δε μπορούν να καταλήξουν σε σχετική συμφωνία, η βούληση του προσώπου και ιδίως οι λόγοι που το οδήγησαν στην απόφαση να μετακινηθεί θεωρούνται καθοριστικά για τον προσδιορισμό του πραγματικού κράτους μέλους κατοικίας του.

Κεφάλαιο 11.
Τα οικονομικά ενεργά και οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα και η ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ στον Κανονισμό 883/2004.

11.1 Τα οικονομικά ενεργά και οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα.

Οι συντονιστικές ρυθμίσεις των θεμάτων κοινωνικής ασφάλειας των οικονομικά ενεργών και οικονομικά μη ενεργών προσώπων αντλούν νομιμοποίηση από διαφορετική νομική βάση.

Η νομική βάση για τη θέσπιση κανόνων συντονισμού όσο αφορά την κατηγορία των οικονομικά ενεργών προσώπων, είναι το άρθρο 48 ΣυνθΛΕΕ (πρώην άρθρο της ΣυνθΕΚ) που ορίζει ότι «το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, (δηλαδή τη διαδικασία του άρθρου 294 ΣυνθΛΕΕ παρ. 8 βάσει του οποίου το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, εντός τριών μηνών από την παραλαβή των τροπολογιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) λαμβάνουν στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ιδίως με τη θέσπιση ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους εργαζόμενους, μισθωτούς και μη μισθωτούς και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα α) το συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτής, β) την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών». (Τσέτουρα, 2019)

Από την άλλη πλευρά, νομική βάση για το συντονισμό των ζητημάτων κοινωνικής ασφάλειας των οικονομικά μη ενεργών προσώπων αποτελεί το άρθρο 21 της ΣυνθΛΕΕ (πρώην άρθρο 18 της ΣυνθΕΚ), το οποίο στην παράγραφο 3 με αυστηρότερες νομιμοποιητικές διαδικασίες προβλέπει ότι «εκτός αν οι Συνθήκες έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική νομοθετική διαδικασία, μπορεί να θεσπίζει μέτρα σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση ή την κοινωνική προστασία. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».

11.2 Η ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ στον Κανονισμό 883/2004.

Από τη διάταξη του άρθρου 2 του Κανονισμού 883/2004 συνάγεται ότι το πεδίο εφαρμογής του εκτείνεται πια σε όλα πρόσωπα με ευρωπαϊκή υπηκοότητα, άρα και στα οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα (χωρίς, ωστόσο ο Κανονισμός να περιέχει σχετικό ορισμό γι' αυτά)

Αναφέρεται μάλιστα σχετικά ότι οι διατάξεις του Κανονισμού 883/2004 αναδεικνύουν την ευρωπαϊκή ιθαγένεια και την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, συνιστώντας «ποιοτικό άλμα, αφού σηματοδοτεί την υπέρβαση της πρωτοκαθεδρίας των οικονομικών προτεραιοτήτων της Ένωσης. Κάθε ασφαλισμένο πρόσωπο, δεν χάνει την κοινωνικοασφαλιστική του προστασία, όταν διακινείται εντός της Ένωσης» (Τσέτουρα, 2019)

Η εξάλειψη της αναφοράς στο άρθρο περί προσωπικού πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού της ιδιότητας του εργαζομένου, δίνει τη δυνατότητα να επωφελούνται από τον Κανονισμό και τα πρόσωπα που έχουν εργαστεί σε ένα μόνο κράτος – μέλος και μετακινούνται ως συνταξιούχοι. Διακινούμενοι συνταξιούχοι είναι επομένως τόσο αυτοί που ως εργαζόμενοι μετακινήθηκαν και απασχολήθηκαν σε διαφορετικές χώρες, αλλά και όσοι μετακινήθηκαν για πρώτη φορά μετά τη συνταξιοδότησή τους.

Κεφάλαιο 12.
Η αρχή της εξομοίωσης γεγονότων και καταστάσεων (άρθρο 5 Κανονισμού 883/2004).

Το άρθρο 5 του Κανονισμού 883/2004 θεσπίζοντας την εξομοίωση παροχών, εισοδημάτων, γεγονότων ή καταστάσεων ορίζει ότι «εκτός αν προβλέπει άλλως ο παρών κανονισμός και υπό το πρίσμα των ειδικών διατάξεων εφαρμογής που θεσπίζονται, ισχύουν τα ακόλουθα: α) εάν, σύμφωνα με τη νομοθεσία του αρμόδιου κράτους μέλους, η λήψη παροχών κοινωνικής ασφάλειας και άλλων εισοδημάτων παράγει ορισμένα έννομα αποτελέσματα, εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις της εν λόγω νομοθεσίας και στη λήψη ισοδύναμων παροχών οι οποίες αποκτήθηκαν δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους ή σε εισοδήματα τα οποία έχουν αποκτηθεί σε άλλο κράτος μέλος και β) εάν, δυνάμει της νομοθεσίας του αρμόδιου κράτους μέλους, αναγνωρίζονται έννομα αποτελέσματα σε συγκεκριμένα γεγονότα ή καταστάσεις, αυτό το κράτος μέλος λαμβάνει υπόψη παρόμοια γεγονότα ή καταστάσεις που έχουν λάβει χώρα σε οποιοδήποτε κράτος μέλος, ως εάν είχαν λάβει χώρα στο έδαφός του». (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 883/2004, άρθρο 5)

Γεγονότα τα οποία δύνανται να εξομοιωθούν και να δημιουργήσουν δικαιώματα σε παροχές είναι για παράδειγμα η ανεργία, η εργασία, η επέλευση των ασφαλιστικών κινδύνων της αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων, η επιδότηση, οι σπουδές κ.λπ., εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά από τους Κανονισμούς.

Η εξομοίωση γεγονότων και καταστάσεων που συμβαίνουν σε κράτος μέλος δεν είναι δυνατόν να καθιστά αρμόδιο άλλο κράτος ή άλλη εφαρμοστέα νομοθεσία και να οδηγεί σε αντικειμενικά αδικαιολόγητα αποτελέσματα ή στη συρροή παροχών του ίδιου είδους και για την ίδια περίοδο. Επιπλέον, η αρχή της εξομοίωσης γεγονότων και καταστάσεων που συμβαίνουν στο άλλο κράτος μέλος και επηρεάζουν τις παροχές δεν πρέπει να συγχέεται με την αρχή του συνυπολογισμού περιόδων ασφάλισης για τη θεμελίωση δικαιώματος και τον υπολογισμό των παροχών. (ΙΚΑ, 2010 και αιτιολογική έκθεση Καν. 883/2004, σκέψη 10 και 12)

Η αρχή της εξομοίωσης αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αρχής της ίσης μεταχείρισης που αναφέρεται στο άρθρο 4 του ίδιου Κανονισμού και σημαίνει εν συντομία ότι τα πραγματικά περιστατικά που συνέβησαν σε άλλο κράτος μέλος λαμβάνονται υπόψη σαν να συνέβησαν στην επικράτεια του αρμόδιου κράτους, στο οποίο παραμένουν ως γεγονότα και καταστάσεις, με επόμενο βήμα την υποχρέωση

του φορέα να αναγνωρίσει τις έννομες εξ αυτών συνέπειες βάσει της νομοθεσίας του. Συνιστά δηλαδή, διαδικασία μετατροπής «πραγματικών περιστατικών» σε «νομικά γεγονότα» (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Ως παράδειγμα εξομοίωσης μπορούμε να αναφέρουμε το άρθρο 24 του Κανονισμού 883/2004, σύμφωνα με το οποίο «το πρόσωπο που λαμβάνει σύνταξη ή συντάξεις δυνάμει της νομοθεσίας ενός ή περισσότερων κρατών μελών και το οποίο δεν δικαιούται παροχές σε είδος δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους κατοικίας, λαμβάνει παρά ταύτα, τις παροχές αυτές για τον ίδιο και τα μέλη της οικογένειάς του, εφόσον θα τις δικαιούνταν δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους ή ενός τουλάχιστον από τα κράτη μέλη που είναι αρμόδια για τις συντάξεις του, εάν κατοικούσε στο εν λόγω κράτος μέλος».

Επιπλέον, προκειμένου να λάβει ο συνταξιούχος υγειονομική περίθαλψη στο κράτος όπου κατοικεί θα πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις δύο εθνικών νομοθεσιών, αφενός τις προϋποθέσεις της νομοθεσίας του αρμόδιου για τη σύνταξη κράτος που θα επιβαρυνθεί με το κόστος της περίθαλψης και αφετέρου τις προϋποθέσεις της νομοθεσίας του κράτους κατοικίας το οποίο θα παράσχει την υγειονομική περίθαλψη.

Για το σκοπό αυτό, βάσει του Κανονισμού, από τη μία πλευρά, ο συνταξιούχος θεωρείται κατά πλάσμα δικαίου ότι κατοικεί στο αρμόδιο για τη σύνταξη κράτος και δεν έχει μετακινηθεί σε άλλο κράτος. Έτσι καλύπτεται η περίπτωση που η νομοθεσία ενός κράτους εξαρτά την ανάληψη των δαπανών των παροχών σε είδος από την κατοικία του συνταξιούχου στην επικράτειά του. Πρόκειται δηλαδή για μια μορφή εξομοίωσης της κατοικίας του ενδιαφερόμενου, δηλαδή για την εξομοίωση ενός γεγονότος ή μιας πραγματικής κατάστασης.

Τέλος, για τον ίδιο σκοπό ο συνταξιούχος άλλου κράτους αρμόδιου για τη σύνταξή του, εξομοιώνεται με τους συνταξιούχους του κράτους κατοικίας, ώστε να νομιμοποιείται στις παροχές σε είδος με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που νομιμοποιούνται και οι λοιποί συνταξιούχοι του κράτους κατοικίας.

Κεφάλαιο 13.
Η αρχή του συνυπολογισμού(άρθρο 6 Κανονισμού 883/2004).

Η αρχή του συνυπολογισμού προβλέπεται στο άρθρο 6 του Κανονισμού 883/2004, το οποίο ορίζει ότι «εκτός εάν προβλέπει άλλως ο παρών κανονισμός, ο αρμόδιος φορέας κράτους μέλους, η νομοθεσία του οποίου εξαρτά: την απόκτηση, διατήρηση, διάρκεια ή ανάκτηση δικαιώματος για παροχές, την υπαγωγή σε νομοθεσία, ή την πρόσβαση σε ή την εξαίρεση από υποχρεωτική ασφάλιση ή προαιρετική υπαγωγή στην ασφάλιση ή προαιρετική ασφάλιση ή συνέχιση στην ασφάλιση, από τη συμπλήρωση περιόδων ασφάλισης, μισθωτής δραστηριότητας, μη μισθωτής δραστηριότητας ή κατοικίας, πρέπει να λαμβάνει υπόψη, στο βαθμό που είναι αναγκαίο, τις περιόδους ασφάλισης, μισθωτής δραστηριότητας, μη μισθωτής δραστηριότητας ή κατοικίας που έχουν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κάθε άλλου κράτους μέλους, σαν να επρόκειτο για περιόδους που έχουν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία που αυτός εφαρμόζει». (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 883/2004, άρθρο 6)

Σε αντίθεση με τον Κανονισμό 1408/71, όπου η αρχή του συνυπολογισμού τίθεται σε κάθε άρθρο ή κεφάλαιο, το οποίο προβλέπει την απόκτηση ή διατήρηση παροχών πχ. σε είδος, σε χρήμα, σε συντάξεις, επιδόματα ανεργίας ή οικογενειακά επιδόματα, ο Κανονισμός 883/2004 καθιερώνει την αρχή του συνυπολογισμού στο άρθρο 6 ως οριζόντια διάταξη για την επίτευξη του στόχου της θεμελίωσης και διατήρησης του δικαιώματος σε παροχές, τον υπολογισμό του ποσού τους, τη χορήγηση παροχών για κάθε κατηγορία προσώπου που καλύπτεται από τους νέους Κανονισμούς, καθώς και την προαιρετική ασφάλιση. (ΙΚΑ, 2010)

Βάσει της αρχής αυτής, η οποία λειτουργεί αντίθετα προς την αρχή της εξομοίωσης, λαμβάνονται υπόψη από το αρμόδιο κράτος «νομικά γεγονότα», δηλαδή πραγματικά γεγονότα που συνέβησαν σε άλλο κράτος μέλος για τα οποία έχουν ήδη αναγνωριστεί οι έννομες συνέπειες βάσει της νομοθεσίας του συγκεκριμένου αυτού κράτους, με επόμενο βήμα για το αρμόδιο κράτος μέλος να εξομοιώνει τις έννομες συνέπειες, σαν να είχαν επέλθει στη δική του έννομη τάξη, υπό τη νομοθεσία του αρμόδιου φορέα. (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Όσο αφορά τις συντάξεις γήρατος, κάθε κράτος μέλος στο οποίο ασφαλίστηκε ο ενδιαφερόμενος καταβάλει σύνταξη εφόσον αυτός συμπληρώσει τις προϋποθέσεις

συνταξιοδότησης, υπολογίζοντας περιόδους ασφάλισης που διανύθηκαν σε άλλο κράτος μέλος. Σε περίπτωση που ένας εργαζόμενος δικαιούται σύνταξη γήρατος σε περισσότερες χώρες της ΕΕ, το συνολικό ποσό των παροχών αυτών δεν πρέπει να είναι κατώτερο από την ελάχιστη παροχή που προβλέπεται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους κατοικίας του, εφόσον το κράτος μέλος διαθέτει σύστημα ελάχιστης σύνταξης. Σε αντίθετη περίπτωση ο φορέας του κράτους μέλους κατοικίας πρέπει να καταβάλει αντιστάθμιση.

Όσο αφορά τις παροχές ανεργίας, ο αρμόδιος φορέας ενός κράτους μέλους πρέπει να λάβει υπόψη τις περιόδους ασφάλισης, απασχόλησης ή μη μισθωτής δραστηριότητας και να θεωρήσει ότι είχαν συμπληρωθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζει. Επιπλέον, ένας άνεργος μπορεί να μεταβεί σε άλλο κράτος μέλος για να ζητήσει εκεί απασχόληση διατηρώντας το δικαίωμά του στο επίδομα ανεργίας για τρεις μήνες. Αυτή η περίοδος μπορεί να επεκταθεί από τις υπηρεσίες ή τους αρμόδιους φορείς στους έξι μήνες κατ' ανώτατο όριο.

Η σημασία της αρχής του συνυπολογισμού στον Κανονισμό έγκειται στο ότι, όπως έχει γραφτεί, αυτή «εκφράζει το όντως πνεύμα του κοινοτικού νομοθέτη σε όλη του την έκταση προς άρση κάθε δυνάμει κωλύματος, το οποίο μπορεί να εκπορευθεί από τις διαφορές των εθνικών συστημάτων και εγγύηση της πρόσβασης, απόκτησης ή διατήρησης οποιουδήποτε κοινωνικοασφαλιστικού πλεονεκτήματος απορρέει μέσα από μία κατά πλάσμα δικαίου ενοποίηση της ασφαλιστικής σταδιοδρομίας των διακινούμενων». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Επιπλέον, όπως έχει κριθεί από το Δικαστήριο, τα διακινούμενα πρόσωπα δεν πρέπει ούτε να χάσουν τα δικαιώματα για τη λήψη παροχών κοινωνικής ασφάλειας ούτε να δουν να μειώνεται το ποσό των παροχών αυτών, λόγω του ότι άσκησαν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας που τους απονέμει η Συνθήκη.

Ο κανόνας του συνυπολογισμού των περιόδων στοχεύει να εγγυηθεί ότι η άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας, δεν θα έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον ενδιαφερόμενο πλεονεκτημάτων κοινωνικής ασφάλειας, τα οποία θα μπορούσε να αξιώσει εάν είχε διανύσει τη σταδιοδρομία του εντός ενός μόνο κράτους μέλους (σχετική η απόφαση ΔΕΚ της 26.10.1995 στην υπόθεση Moscato). (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Κεφάλαιο 14.
Η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας στον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας(άρθρο 4 Κανονισμού 883/2004).

Το άρθρο 4 του Κανονισμού 883/2004 με τίτλο «ίση μεταχείριση» προβλέπει ότι «εκτός αν προβλέπει άλλως ο παρών Κανονισμός, τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζεται ο κανονισμός αυτός απολαμβάνουν των ιδίων δικαιωμάτων και υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του». (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 883/2004, άρθρο 4)

Εξάλλου, η διακριτική μεταχείριση δικαιολογείται μόνο κατ' εξαίρεση εάν οι σχετικές εθνικές διατάξεις δικαιολογούνται από αντικειμενικούς λόγους, ανεξάρτητους από ην ιθαγένεια ή εάν είναι ανάλογες προς τον σκοπό, ο οποίος θεμιτά επιδιώκεται από το εθνικό δίκαιο.

Σύμφωνα με πάγια νομολογία, η αρχή της ίσης μεταχείρισης, όπως διατυπώνεται στο άρθρο (και στο αντίστοιχο προγενέστερο άρθρο 3 παρ. 1 Κανονισμού 1408/71), απαγορεύει όχι μόνο τις εμφανείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας των υπαγόμενων στα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας, αλλά και κάθε συγκαλυμμένη μορφή διάκρισης, η οποία με την εφαρμογή άλλων κριτηρίων διάκρισης καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα (απόφαση ΔΕΚ της 25.06.1997 στην υπόθεση C-131/96 Mora Romero). (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Επομένως, όπως έχει κριθεί νομολογιακά, μια διάταξη του εθνικού δικαίου, η οποία δεν είναι αντικειμενικά δικαιολογημένη και ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, πρέπει να θεωρείται ότι συνεπάγεται έμμεσα δυσμενείς διακρίσεις, εφόσον μπορεί να θίξει περισσότερο τους διακινούμενους από ό,τι τους ημεδαπούς εργαζόμενους και κατά συνέπεια ενέχει τον κίνδυνο να θέσει τους διακινούμενους εργαζόμενους σε δυσμενέστερη μοίρα, (σχετική η απόφαση ΔΕΚ της 27.11.1997, στην υπόθεση C – 57/96, Meints). (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008), ενώ μάλιστα σύμφωνα με το Δικαστήριο μία εθνική ρύθμιση μπορεί να θεωρηθεί ότι εισάγει έμμεση διάκριση, εφόσον επηρεάζει από τη φύση της τους διακινούμενους εργαζόμενους περισσότερο από ότι τους εθνικούς εργοδότες και εργαζόμενους και απειλεί επηρεάσει αρνητικά τους πρώτους, χωρίς να απαιτείται κάτι τέτοιο να αποδειχθεί με στατιστικό (αριθμητικό) τρόπο. (Pennings, 1998)

Κεφάλαιο 15.
Η κάλυψη του κινδύνου της ασθένειας στα πλαίσια του συντονισμού.

Η διασυνοριακή περίθαλψη του ασφαλισμένου ασθενούς νοείται ήδη από το 1971 στο πλαίσιο λειτουργίας του συντονιστικού Κανονισμού, ως παροχή υγείας για τους διακινούμενους εργαζόμενους.

Η ρύθμιση του θέματος της διασυνοριακής μετακίνησης στα πλαίσια του συντονισμού αναφορικά με την κάλυψη του κινδύνου της ασθένειας, πρέπει να σημειωθεί ότι συνιστά πολύ σημαντικό και σύνθετο ζήτημα, καθώς «η διασυνοριακή μετακίνηση έμμεσα και σε πρώτη φάση επηρεάζει τον οικονομικό προϋπολογισμό του κράτους υποδοχής/κατοικίας με την έννοια ότι πρέπει να εξασφαλίσει τον υλικό εξοπλισμό, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στη χορήγηση παροχών σε είδος στον επιπλέον πληθυσμό που προκύπτει από τυχόν εισροές». (Τσέτουρα, 2019)

Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι το κράτος κατοικίας που χορηγεί τις παροχές σε είδος δεν επωμίζεται τη δαπάνη τους, διότι βαρύνεται τελικώς το αρμόδιο κράτος, η εγγραφή ιδίως των συνταξιούχων στο κράτος κατοικίας είναι σημαντική προκειμένου να έχει μια σαφή εικόνα των ιατρικών αναγκών που καλείται να καλύψει για να προβεί στο σχεδιασμό της κάλυψης αυτής.

Είναι επομένως αναγκαίος ο οικονομικός σχεδιασμός για την υποδοχή των διακινούμενων ασθενών. Ωστόσο, κρίνεται εξίσου σκόπιμη η επιδίωξη της βελτίωσης της κοινωνικής προστασίας των υπηκόων των κρατών μελών στη βάση της ιδιότητάς τους ως Ευρωπαίων πολιτών που θα πρέπει να ασκούν πραγματικά τα θεμελιώδη ατομικά και κοινωνικά τους δικαιώματα, στα οποία συμπεριλαμβάνεται το πολύτιμο δικαίωμα στην υγεία . (Τσέτουρα, 2019)

Στην αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 987/2009 μάλιστα αναφέρεται ότι «ορισμένες διαδικασίες θα πρέπει να αντανακλούν την ανάγκη για ισόρροπη κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών μελών». (αιτιολογική έκθεση Κανονισμού 987/2009, σκέψη 15), ενώ επιπλέον τονίζεται η ανάγκη να ενισχυθούν οι διαδικασίες που αφορούν τη διεκπεραίωση των απαιτήσεων στο πλαίσιο των παροχών ασθενείας και να θεσπιστούν δεσμευτικότερες διαδικασίες για τη μείωση των προθεσμιών πληρωμής

των απαιτήσεων μεταξύ των φορέων των κρατών μελών (αιτιολογική έκθεση Κανονισμού 987/2009, σκέψη 18).

15.1 Κατοικία σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο κράτος μέλος.

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κανονισμού 883/2004 «ο ασφαλισμένος ή τα μέλη της οικογένειάς του που κατοικούν σε κράτος μέλος άλλο από το αρμόδιο, λαμβάνουν στο κράτος μέλος κατοικίας τους παροχές σε είδος, που χορηγούνται, για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα από τον φορέα του τόπου κατοικίας, σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας που αυτός (στο κράτος κατοικίας) εφαρμόζει, ως εάν οι ενδιαφερόμενοι ήταν ασφαλισμένοι δυνάμει της νομοθεσίας αυτής (του κράτους κατοικίας)».

Από το γράμμα των κανόνων του Κανονισμού προκύπτει ότι η θεώρηση της αρμοδιότητας συνοψίζεται στην καταβολή των δαπανών για τις εκάστοτε παροχές. Το αρμόδιο κράτος μέλος είναι αυτό που βαρύνεται με τις δαπάνες των παροχών, είτε αυτές χορηγούνται από το ίδιο είτε από άλλο κράτος μέλος. Η συνηθέστερη βέβαια πραγματική κατάσταση ενόψει διασυνοριακής μετακίνησης και συντονισμού είναι άλλο κράτος μέλος να αναλαμβάνει τη χρηματική κάλυψη των παροχών (αρμόδιο κράτος ασφάλισης) και άλλο τη χορήγηση των παροχών (κράτος κατοικίας).

Το δικαίωμα του ασφαλισμένου και των μελών της οικογένειάς του να λαμβάνουν παροχές σε είδος στο κράτος μέλος της διαμονής πιστοποιείται με έγγραφο (S1), το οποίο χορηγείται κατ' άτομο, που εκδίδει ο αρμόδιος φορέας κατόπιν αιτήματος του ασφαλισμένου ή του φορέα του τόπου κατοικίας (άρθρο 24 παρ. 1 Καν. 987/09). Το έγγραφο αυτό χορηγείται σε εργαζόμενους που κατοικούν σε διαφορετική χώρα από αυτήν που εργάζονται, καθώς και σε δικαιούχους σύνταξης που έχουν μεταφέρει τη μόνιμη κατοικία τους σε άλλο κράτος μέλος, καθώς και στα μέλη της οικογένειάς τους.

15.2 Προσωρινή διαμονή σε κράτος μέλος διαφορετικό από το αρμόδιο κράτος μέλος.

Το άρθρο 19 παρ. 1 Καν. 883/2004 προβλέπει ότι ο ασφαλισμένος και τα μέλη της οικογένειάς του που διαμένουν σε κράτος μέλος άλλο από το αρμόδιο, δικαιούνται τις παροχές σε είδος που καθίστανται ιατρικά αναγκαίες κατά τη διάρκεια της διαμονής τους. Οι παροχές αυτές χορηγούνται από τον φορέα του τόπου διαμονής, σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας του, για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα.

Για το σκοπό αυτό ο ασφαλισμένος, βάσει του άρθρο 25 παρ. 1 Καν. 987/09 ορίζει ότι πρέπει να προσκομίζει βεβαίωση του αρμόδιου φορέα ότι θα καλύψει τις παροχές που θα του προσφερθούν ως ασθενούς στο πλαίσιο του αλλοδαπού κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος.

Η Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης Ασθενείας (ΕΚΑΑ), αντικατέστησε τα σχετικά έντυπα (έντυπο Ε111 και έντυπο Ε128 για τους φοιτητές) που εφοδιάζονταν στο παρελθόν με βάση τον Κανονισμό 1408/71 οι ασφαλισμένοι σε περίπτωση προσωρινής διαμονής τους σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη Νορβηγία, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και την Ελβετία για τουριστικούς λόγους ή επίσκεψη προσώπου, καθώς και οι φοιτητές. Η κάρτα αυτή περιέχει ένα ελάχιστο σύνολο ορατών δεδομένων, τα οποία χρησιμοποιούνται από κράτος μέλος άλλο από το κράτος ασφάλισης ή το κράτος κατοικίας με σκοπό την ταυτοποίηση του ασφαλισμένου, του αρμόδιου ασφαλιστικού φορέα και την πιστοποίηση του δικαιώματος υγειονομικής περίθαλψης κατά τη διάρκεια προσωρινής διαμονής σε άλλο κράτος μέλος.

Σε περίπτωση που δεν πρόκειται για προσωρινή διαμονή, αλλά για μεταφορά της κατοικίας (συνήθους διαμονής) σε άλλο κράτος – μέλος δε γίνεται χρήση της Ευρωπαϊκής Κάρτας Ασφάλισης Ασθενείας (ΕΚΑΑ), αλλά του εγγράφου S1 για την εγγραφή στο νέο κράτος –μέλος, ώστε να δύναται ο ασφαλισμένος να λαμβάνει παροχές σε είδος (υγειονομική περίθαλψη) σε αυτό. Το S1 ενημερώνει επιπλέον τον φορέα του τόπου κατοικίας σχετικά με το εάν λαμβάνει ο ασφαλισμένος παροχές μακροχρόνιας φροντίδας σε χρήμα, προκειμένου ο αρμόδιος φορέας που εκδίδει το έγγραφο να μην καταβάλλει διπλές παροχές, καθώς ενδέχεται η αξία των παροχών σε είδος που λαμβάνει ο ασφαλισμένος στη χώρα κατοικίας να αφαιρείται από τις παροχές σε χρήμα.

Όσο αφορά μάλιστα την έννοια της «αναγκαίας περίθαλψης», που αναφέρεται στον Κανονισμό (άρθρο 25 παρ. 3 Καν. 987/2009), το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση Ιωαννίδη (σχετ. απόφαση της 25.02.2003, υπόθεση C-326/00 Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων κατά Βασιλείου Ιωαννίδη) ότι δε μπορεί να ερμηνεύεται «υπό την έννοια ότι το δικαίωμα αυτό περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες η παρασχεθείσα περίθαλψη κατέστη αναγκαία εξαιτίας αιφνίδιας εκδήλωσης της πάθησης. Επιπλέον, το γεγονός ότι η περίθαλψη που απαιτείται από την εξέλιξη της κατάστασης της υγείας του ασφαλισμένου κατά τη διάρκεια προσωρινής διαμονής του εντός άλλου κράτους μέλους συνδέεται ενδεχομένως με πάθηση προϋπάρχουσα και γνωστή στον ασφαλισμένο, όπως οι χρόνιες παθήσεις, δεν αρκεί ώστε να εμποδιστεί ο ασφαλισμένος να επωφεληθεί των διατάξεων αυτών». (Τσέτουρα, 2019)

15.3 Η προγραμματισμένη περίθαλψη. («ιατρικό ταξίδι»).

Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 Καν. 883/2004, για να λάβει ο ασφαλισμένος κατάλληλη θεραπεία εκτός του κράτους – μέλους κατοικίας (ιατρικό ταξίδι, με σκοπό τη λήψη παροχών σε είδος) πρέπει να προηγηθεί έγκριση από τον αρμόδιο φορέα, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά δύο προϋποθέσεις: α) η εν λόγω θεραπεία να περιλαμβάνεται στις παροχές που προβλέπονται από τη νομοθεσία του κράτους – μέλους κατοικίας και β) μια τέτοια θεραπεία να μην είναι δυνατόν να του παρασχεθεί εντός χρονικού διαστήματος ιατρικά αιτιολογημένου, αφού ληφθούν υπόψη η τρέχουσα κατάσταση της υγείας του και η πιθανή εξέλιξη της ασθένειάς του.

Το άρθρο 20 παρ. 2 του Κανονισμού 883/2004 δεν αφορά μόνο τις περιπτώσεις όπου το αρμόδιο κράτος ταυτίζεται με το κράτος –μέλος κατοικίας. Σε περίπτωση που δεν ταυτίζονται αρμόδιο κράτος και κράτος κατοικίας πρέπει να δίνεται από κοινού έγκριση (άρθρο 26 παρ.2 Καν. 987/2009). Ωστόσο, στον Κανονισμό 987/2009 άρθρο 26 παρ. 3 προβλέπεται και η περίπτωση που ο ασφαλισμένος λαμβάνει έγκριση μόνο από το κράτος κατοικίας. Συγκεκριμένα, αν ο ασφαλισμένος που δεν κατοικεί στο αρμόδιο κράτος – μέλος χρήζει επείγουσας και ζωτικής περίθαλψης και δεν είναι δυνατή η απόρριψη της αίτησης βάσει του άρθρου 20 παρ. 2 του Κανονισμού, η έγκριση χορηγείται από τον φορέα του τόπου κατοικίας για λογαριασμό του αρμόδιου φορέα, ο οποίος ενημερώνεται αμέσως απ' τον φορέα του τόπου κατοικίας.

Στην περίπτωση προγραμματισμένης θεραπείας σε άλλο κράτος μέλος, ο διακινούμενος ασθενής πρέπει να προσκομίσει το έγγραφο S2 (πρώην E112) στον

φορέα υγειονομικής περίθαλψης της χώρας όπου θα λάβει την προγραμματισμένη θεραπεία. Βάσει αυτού ο ασφαλισμένος λαμβάνει ιατρική αγωγή αντίστοιχη με τους ασφαλισμένους του εν λόγω κράτους, ενώ ενδέχεται να δικαιούται συμπληρωματική απόδοση δαπανών, σύμφωνα με τα εθνικά ποσά απόδοσης δαπανών.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης Ασθένειας (ΕΚΑΑ) δεν καλύπτει τις περιπτώσεις αυτές. Σε αυτήν την περίπτωση, το σχετικό κόστος αναλαμβάνεται από τον αρμόδιο φορέα ασφάλισης ασθένειας, σύμφωνα με τον Κανονισμό, μόνο εφόσον αυτός έχει δώσει την έγκρισή του με το έγγραφο S2 (πρώην έντυπο Ε112).

15.4 Ένα παράδειγμα από τη νομολογία του ΔΕΕ.

Στην υπόθεση Watts, βασικά σημεία της οποίας θα αναλυθούν παρακάτω, (σχετ. απόφαση 16.05.2006, υπόθεση C-372/04 Watts) το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τα στοιχεία του εθνικού συστήματος υγείας του Ην. Βασιλείου NHS – National Health Service, ως σύστημα που βασίζεται στη φορολογία, στο οποίο για τις λιγότερο επείγουσες θεραπείες καταρτίζονται κατάλογοι αναμονής, ενώ το είδος, ο τόπος, ο χρόνος και η διάρκεια της νοσοκομειακής περίθαλψης δεν καθορίζονται από τον ασθενή, αλλά με βάση προτεραιότητες καθορισμένες με ιατρικά κριτήρια και με βάση τους πόρους που έχει στη διάθεσή του ο αρμόδιος φορέας της NHS**.** Επιπλέον, δεδομένου ότι η περίθαλψη στα πλαίσια του συστήματος αυτού παρέχεται δωρεάν, δεν τίθεται θέμα απόδοσης σχετικών εξόδων στον ασθενή ούτε υπάρχει σχετική ρύθμιση, κατά συνέπεια η βρετανική νομοθεσία δεν προβλέπει πίνακα βάσει του οποίου γίνεται απόδοση εξόδων στους ασθενείς.

Το Δικαστήριο ερμηνεύοντας το άρθρο 20 Κανονισμού 883/2004 έκρινε ότι αυτό καθιστά υποχρεωτική τη χορήγηση της έγκρισης και όταν δεν είναι δυνατή η παροχή θεραπείας στο κράτος μέλος «εντός χρονικού διαστήματος ιατρικά αιτιολογημένου», αφού ληφθεί υπόψη η τρέχουσα κατάσταση της υγείας του και η πιθανή εξέλιξη της ασθένειάς του» (σχετ. απόφαση 16.05.2006, υπόθεση C-372/04-Watts). Επιπλέον στην ίδια υπόθεση το Δικαστήριο ερμήνευσε ότι το γεγονός ότι το κόστος της νοσοκομειακής περίθαλψης σε άλλο κράτος μέλος είναι ενδεχομένως υψηλότερο από το κόστος που θα είχε η θεραπεία αν παρεχόταν από νοσηλευτικό ίδρυμα του οικείου εθνικού συστήματος δε συνιστά νόμιμο λόγο άρνησης της έγκρισης.

Ακόμη κρίθηκε στην υπόθεση αυτή ότι, για να δικαιολογείται ένα σύστημα προηγούμενης έγκρισης, όπως στην περίπτωση του NHS – National Health Service του Ηνωμένου Βασιλείου, πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια μη εισάγοντα διακρίσεις και εκ των προτέρων γνωστά, ώστε να ελέγχεται η άσκηση της εξουσίας εκτίμησης των εθνικών Αρχών προκειμένου να μην χρησιμοποιείται αυθαίρετα. Ένα τέτοιο σύστημα έγκρισης πρέπει να στηρίζεται σε διαδικασία ευχερώς προσιτή και ικανή να διασφαλίζει στους ενδιαφερόμενους ότι η αίτησή τους θα εξεταστεί εντός εύλογης προθεσμίας με αντικειμενικότητα και αμεροληψία, ενώ τυχόν άρνηση έγκρισής της πρέπει να μπορεί να αμφισβητηθεί μέσω ένδικης προσφυγής.

Αντίθετα, στην ίδια υπόθεση κρίθηκε ότι δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση η ευχέρεια των εθνικών αρχών να αρνούνται τη χορήγηση της έγκρισης, όταν η κλινική κατάσταση του ασθενούς δεν κρίνεται αρκούντως επείγουσα, ώστε ο χρόνος αναμονής που έχει καθοριστεί βάσει των σκοπών αυτών να θεωρείται μη εύλογος για τη συγκεκριμένη κλινική κατάσταση.

Για την εκτίμηση, τέλος, της κατάστασης της υγείας του ασθενούς φαίνεται να υπερισχύουν τα ιατρικά κριτήρια για το Δικαστήριο και όχι τα διοικητικά κριτήρια της οργάνωσης του συστήματος υγείας ενός κράτους. (curia.europa.eu και Τσέτουρα, 2019)

Κεφάλαιο 16.
Η αρχή της καλής διοίκησης και οι μηχανισμοί για την καλή λειτουργία και συνεργασία των φορέων των κρατών μελών. Η Διοικητική και Συμβουλευτική Επιτροπή.

16.1 Η αρχή της καλής διοίκησης και η συνεργασία των φορέων των κρατών μελών.

Ο Κανονισμός προβλέπει ότι οι φορείς πρέπει στα πλαίσια της αρχής της καλής διοίκησης να απαντούν σε όλα τα αιτήματα σε εύλογο χρόνο και να δίνουν στους ενδιαφερόμενους όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για την άσκηση των δικαιωμάτων του Κανονισμού.

Οι επτά παράγραφοι του άρθρου 76 Καν. 883/2004 επιβάλλουν την υποχρέωση των αρμόδιων αρχών, των ασφαλιστικών φορέων και των Υπηρεσιών Σύνδεσης των κρατών μελών να συνεργάζονται μεταξύ τους, να ενημερώνονται για θέματα νομοθεσίας, να επιλύουν δυσκολίες ερμηνείας ή εφαρμογής των Κανονισμών, να συνδράμουν τους ενδιαφερόμενους στη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους και να παρέχουν κάθε δυνατή διευκόλυνση σαν να επρόκειτο για εφαρμογή της δικής τους νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένης και της τάχιστης πληροφόρησης για αλλαγές στην οικογενειακή και ασφαλιστική τους κατάσταση. (ΙΚΑ, 2010)

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 987/2009 «η αποτελεσματικότερη και η στενότερη συνεργασία μεταξύ των φορέων κοινωνικής ασφάλειας αποτελεί παράγοντα ουσιώδους σημασίας για να μπορούν τα πρόσωπα που καλύπτονται από τον Κανονισμό 883/2004 να ασκούν τα δικαιώματά τους το συντομότερο δυνατό και με τους καλύτερους όρους», «τα πρόσωπα που καλύπτει ο Κανονισμός θα πρέπει να λαμβάνουν από το αρμόδιο θεσμικό όργανο έγκαιρη απάντηση στα αιτήματά τους το αργότερο εντός των προθεσμιών που προβλέπει η νομοθεσία περί κοινωνικής ασφάλειας του οικείου κράτους μέλους», ενώ η «ενημέρωση των ενδιαφερόμενων προσώπων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους αποτελεί ουσιώδη συνιστώσα μιας σχέσης εμπιστοσύνης με τις αρμόδιες αρχές και τους φορείς των κρατών μελών». (αιτιολογική έκθεση Καν. 987/2009, σκέψη, 2, 7 και 22).

Επιπλέον, προβλέπονται μηχανισμοί που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της καλής λειτουργίας και της αυξημένης συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη μέλη και τους

αρμόδιους φορείς στα ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης οι οποίοι είναι η Διοικητική Επιτροπή και μία Συμβουλευτική Επιτροπή αρμόδια για τη διατύπωση απόψεων και προτάσεων στη Διοικητική Επιτροπή.

16.2 Διοικητική και Συμβουλευτική Επιτροπή.

Ο νέος Κανονισμός 883/2004 προβλέπει τη σύσταση Διοικητικής Επιτροπής, (άρθρα 71 και 72), που θα αποτελείται από έναν εκπρόσωπο της κυβέρνησης κάθε κράτους μέλους, αρμόδιας για το χειρισμό όλων των διοικητικών θεμάτων και των θεμάτων ερμηνείας που απορρέουν από τις διατάξεις του, θα προωθεί την ανταλλαγή πείρας και ορθών διοικητικών πρακτικών, θα προάγει και θα αναπτύσσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών και των φορέων τους και θα ενθαρρύνει τη ευρύτερη δυνατή χρήση των νέων τεχνολογιών προς διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Τέλος, η επιτροπή αυτή θα υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτάσεις στον τομέα του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και θα καθορίζει τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την κατάρτιση των λογαριασμών σχετικά με τις δαπάνες που βαρύνουν τους φορείς των κρατών μελών.

Εκτός από τη Διοικητική Επιτροπή προβλέπεται η σύσταση Συμβουλευτικής Επιτροπής (άρθρο 75), αποτελούμενης από έναν εκπρόσωπο της κυβέρνησης, έναν εκπρόσωπο των οργανώσεων των εργαζομένων και από έναν εκπρόσωπο των οργανώσεων εργοδοτών, η οποία μετά από αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Διοικητικής Επιτροπής ή κατόπιν δικής της πρωτοβουλίας, θα εξετάζει γενικά θέματα, θέματα αρχής και προβλήματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και θα υποβάλει τη γνώμη της στη Διοικητική Επιτροπή για διάφορα ζητήματα και προτάσεις για τυχόν αναθεώρηση των σχετικών διατάξεων.

Τέλος, στα άρθρα 73 και 74 του Κανονισμού αναφέρεται η συγκρότηση στο πλαίσιο της Διοικητικής Επιτροπής μιας Τεχνικής Επιτροπής για την επεξεργασία δεδομένων και μίας Επιτροπής Λογαριασμών, που θα υποβάλλει αναφορά από οικονομική άποψη για τα αποτελέσματα της εφαρμογής του Κανονισμού και θα είναι αρμόδια για τον προσδιορισμό του μέσου όρου του μέσου κόστους όσο αφορά στην επιστροφή των παροχών ασθενείας στα κράτη μέλη.

Κεφάλαιο 17.
Η καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στο πεδίο του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης.

17.1 Εισαγωγικά στοιχεία. Η έννοια της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην 307η συνάντηση της Διοικητικής Επιτροπής τα κράτη μέλη αποφάσισαν τη δημιουργία μίας ad hoc ομάδας, η οποία θα επικουρεί τη Διοικητική Επιτροπή στις προσπάθειές της να ενδυναμώσει τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων φορέων, ειδικά όσο αφορά στην καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στην Κοινωνική Ασφάλιση. Η ομάδα αυτή εξέδωσε δύο σχετικές αναφορές αναγνωρίζοντας ορισμένες περιοχές κύριων προβλημάτων.

Τα συμπεράσματα και οι συστάσεις της οδήγησαν στην Απόφαση Η5 της 18 Μαρτίου 2010 της Διοικητικής Επιτροπής, η οποία προβλέπει αφενός τη συνεργασία των κρατών μελών στην καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στο πλαίσιο των Κανονισμών 883/2004 και 987/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, και αφετέρου ότι η Διοικητική Επιτροπή μία φορά το χρόνο θα συνέρχεται και θα συζητά για τη συνεργασία αυτή με βάση τις σχετικές ετήσιες αναφορές που θα συντάσσουν σε εθελοντική βάση τα κράτη μέλη όσο αφορά τις εμπειρίες τους και την πρόοδο που σημειώθηκε στο πεδίο αυτό.

Οι σχετικές αναφορές των κρατών μελών αποκαλύπτουν ότι η απάτη και τα σφάλματα στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης αναγνωρίζονται ακόμη γενικά ως προβληματικά φαινόμενα, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνουν τα στοιχεία των κρατών μελών. Οι εθνικές αναφορές αποκαλύπτουν ότι τα κράτη μέλη επικεντρώνονται τόσο στην πρόληψη όσο και στην καταπολέμηση της απάτης και του λάθους

Η έκθεση που συνέταξε η Επιτροπή για το έτος 2016 αναδεικνύει δύο βασικά συμπεράσματα: α) τα κράτη μέλη έχουν καταβάλει προσπάθειες για να καταπολεμήσουν την απάτη και τα σφάλματα σε διαφορετικά επίπεδα και με ποικίλη ένταση. Οι προσπάθειες αυτές επικεντρώνονται στην ενδυνάμωση της ανταλλαγής πληροφοριών και της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο Ένωσης. β) μία από τις κυριότερες ανησυχίες των

κρατών μελών σχετίζεται με την καθυστέρηση ή την απουσία συνεργασίας ή ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ των αρμόδιων φορέων των κρατών μελών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Ως «απάτη» ορίζεται κάθε πράξη ή παράλειψη με σκοπό την απόκτηση ή λήψη παροχών κοινωνικής ασφάλισης ή την αποφυγή υποχρεώσεων προς καταβολή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης κατά παράβαση της νομοθεσίας ενός κράτους μέλους, ενώ ως «σφάλμα» ορίζεται ένα λάθος ή μία παράλειψη χωρίς πρόθεση εκ μέρους των επίσημων αρχών ή των πολιτών. Παρά το γεγονός ότι τόσο η απάτη όσο και τα σφάλματα συχνά καταλήγουν να έχουν τα ίδια αποτελέσματα, η βασική διαφορά μεταξύ τους είναι το γεγονός ότι οι περιπτώσεις απάτης απαιτούν την απόδειξή πρόθεσης (δόλου), ενώ το σφάλμα γίνεται χωρίς πρόθεση. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Ωστόσο, στον Κανονισμό 883/2004 περιέχονται μόνο ελάχιστες ειδικές αναφορές στην απάτη και στα σφάλματα. Η Διοικητική Επιτροπή είναι, σύμφωνα με τον Κανονισμό, αρμόδια για το χειρισμό ζητημάτων ερμηνείας των προβλέψεων του Κανονισμού ή σχετικών συμφωνιών ή συμβάσεων που συνάπτονται στα πλαίσια του Κανονισμού. Εκτός από τη Διοικητική Επιτροπή, υπάρχει μια Τεχνική Επιτροπή η οποία μεταξύ άλλων είναι αρμόδια να συγκεντρώνει τεχνικά έγγραφα και μελέτες, μία Ελεγκτική Επιτροπή που υπολογίζει τα μέσα κόστη για την κάλυψη των δαπανών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στα κράτη μέλη και μία Συμβουλευτική Επιτροπή η οποία είναι υπεύθυνη για την προετοιμασία γνωμών και προτάσεων προς τη Διοικητική Επιτροπή.

17.2 Ανάλυση του προβλήματος της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν το 2015, συλλέγονταν από τα κράτη μέλη αριθμητικά στοιχεία για την απάτη και τα σφάλματα στον τομέα του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο όσο αφορά στις σχετικές προβλέψεις για την μη προγραμματισμένη έκτακτη περίθαλψη, μέσω ερωτηματολογίου για την Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης Ασθένειας, καθώς και αριθμητικά στοιχεία σχετικά με την εξαγωγή παροχών ανεργίας μέσω του επονομαζόμενου ως PD U2 ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο που καθιερώθηκε το 2015 σχετικά με την απάτη και τα σφάλματα δεν ζητούσε μόνο από τα κράτη μέλη να δώσουν μια σφαιρική εικόνα για τα μέτρα που ελήφθησαν σε εθνικό επίπεδο για την καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στο πεδίο του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά επιπλέον να παράσχουν ποσοτικά δεδομένα σχετικά με την απάτη και τα σφάλματα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Πολλά κράτη μέλη ανέφεραν ότι λάθη προκύπτουν συχνά από τη μη εξοικείωση με τους κανόνες συντονισμού στην περίπτωση ατόμων που εργάζονται σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη. Η Φινλανδία, η Ουγγαρία και η Μάλτα μάλιστα αναφέρουν ότι οι κανόνες του άρθρου 13 Κανονισμού 883/2004 και του άρθρου 16 Κανονισμού 987/2009 που αφορούν την άσκηση δραστηριότητας σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη είναι δύσκολο να κατανοηθούν και να εφαρμοστούν. Το γεγονός αυτό καθιστά δυνατή τη λανθασμένη χρήση αυτών των κανόνων από ορισμένους εργοδότες και την αύξηση της πιθανότητας λανθασμένων αποφάσεων από τους υπαλλήλους των αρμόδιων φορέων. Επίσης, η Φινλανδία ανέφερε ότι η έλλειψη σαφών κανόνων σημαίνει επίσης ότι οι εργαζόμενοι που διακινούνται εντός της Ένωσης δεν γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και δεν μπορούν να προβλέψουν εύκολα τη ρύθμιση του κοινωνικοασφαλιστικού τους καθεστώτος. Κατά την άποψη της Πολωνίας μία λύση στο πρόβλημα θα συνιστούσε οι νομοθετικές προβλέψεις του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης να γίνουν πιο ακριβείς και σαφείς, ώστε να μην δίνονται διαφορετικές ερμηνείες από τους ενδιαφερόμενους και από τα κράτη μέλη. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Γενικά, όσο αφορά στον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας, αναφέρεται ότι το ζήτημα σχετικά με τον προσδιορισμό του κράτους κατοικίας είναι συχνά ανοικτό σε διαφορετικές ερμηνείες και επιπλέον επιρρεπές σε σφάλματα. Σύμφωνα με την Ουγγαρία, πολλά πρόσωπα που ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα σε περισσότερα από ένα κράτη, δεν γνωρίζουν επακριβώς τις υποχρεώσεις τους και καταβάλλουν (λανθασμένα) ασφαλιστικές εισφορές σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη. Ο υψηλός κίνδυνος απάτης και σφαλμάτων σε αυτές τις περιπτώσεις οφείλεται στο γεγονός ότι οι ασφαλιστικές εισφορές βασίζονται κυρίως στις πληροφορίες που παρέχουν οι αιτούντες εργοδότες και οι εργαζόμενοι, οι οποίες σε μπορούν εύκολα να επιβεβαιωθούν ως προς την αξιοπιστία τους.

Περιπτώσεις που έχουν αναφερθεί από τα κράτη ως παραδείγματα παραβάσεων σχετικά με την εφαρμοστέα νομοθεσία των άρθρων 12 και 13 Κανονισμού 883/2004

είναι η απατηλή χρήση του άρθρου 13 παρ.3, η λανθασμένη παροχή πληροφοριών από τους αιτούντες, παροχή ψευδών στοιχείων για να εφαρμοστεί το άρθρο 13 αντί του άρθρου 12 Κανονισμού 883/2004, χρήση ψευδών φορητών εγγράφων Α1, αποσπασμένοι εργαζόμενοι, όπου ο ένας μπαίνει στη θέση του άλλου και μη άμεση σχέση μεταξύ αποσπασμένου εργαζομένου και εργοδότη. Επίσης, όσο αφορά τη διασυνοριακή περίθαλψη και μη προγραμματισμένη θεραπεία, πολλά κράτη μέλη αναφέρουν ότι έγινε απατηλή χρήση της ΕΚΑΑ, (Ευρωπαϊκής κάρτας ασφάλισης ασθένειας), από άτομα των οποίων το δικαίωμα σε κοινωνικοασφαλιστική κάλυψη είχε λήξει. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Όσο αφορά προβλήματα που αναφέρονται ότι προκύπτουν από τη χρήση των φορητών και δομημένων εγγράφων και της Ευρωπαϊκής κάρτας ασφάλισης ασθένειας, πολλά κράτη μέλη αναφέρουν προβλήματα σχετικά με τις ΕΚΑΑ, καθώς αυτές δεν είναι ηλεκτρονικά αναγνώσιμες και δεν αναγράφεται σε αυτές η έναρξη της ισχύος τους, ενώ η Αυστρία και η Ελλάδα ανέφεραν ότι το φορητό έγγραφο Α1 δεν προστατεύεται επαρκώς κατά της πλαστογραφίας.

Ως προς τη διασυνοριακή συνεργασία, το Βέλγιο ανέφερε ότι κάθε χώρα έχει το δικό της σύστημα και δομές, ενώ δεν υπάρχει λίστα ατόμων με τα οποία να μπορεί να επικοινωνήσει κάποιος αναφορικά με ένα ορισμένο ερώτημα. Πολύς χρόνος και κόπος απαιτείται προκειμένου να βρεθεί το σωστό σημείο επικοινωνίας, εφόσον τελικά βρεθεί και εάν βρεθεί δεν είναι βέβαιο ότι θα απαντήσει κάποιος. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Η ελλιπής συνεργασία και η μη ακριβής ανταλλαγή δεδομένων οδηγεί στον κίνδυνο καταχρήσεων και απάτης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, όπως και σε προβλήματα όσο αφορά τη λήψη μέτρων σε περίπτωση που διαπιστώνεται η διάπραξη σχετικών αδικημάτων. Προβλήματα αποτελούν επίσης ο προσδιορισμός σχετικά με το ποιος είναι αρμόδιος φορέας για να εξετάσει την υπόθεση, καθώς και η έλλειψη σχετικών αποδεικτικών στοιχείων και πληροφοριών λόγω της ελλιπούς συνεργασίας.

17.3. Προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος της απάτης και των σφαλμάτων στα πλαίσια του συντονισμού. Η σημασία της συνεργασίας των δημόσιων φορέων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσο αφορά στη διάδοση των πληροφοριών, κατά την άποψη της Φινλανδίας, θα πρέπει να δημιουργηθεί μια ευρωπαϊκή ιστοσελίδα η οποία να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την ασφάλιση σε κάθε κράτος μέλος, ενώ και η Λιθουανία θεωρεί ότι η διάδοση των πληροφοριών και η ενημέρωση των πολιτών και φορέων αποτελεί κατάλληλο μέτρο για την πρόληψη της απάτης και του σφάλματος.

Από την άλλη πλευρά θεωρείται ότι η ενίσχυση της ανταλλαγής δεδομένων (π.χ. επισυμβάντων θανάτων) θα μειώσει με βεβαιότητα τον αριθμό και τα ποσά των αχρεωστήτων καταβολών συντάξεων. Η θέση σε εφαρμογή της πλατφόρμας EESSI θα ενισχύσει την πιο δομημένη διαχείριση πληροφοριών, ωστόσο δυσκολίες θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν όσο αφορά στην ανταλλαγή πληροφοριών που βασίζονται σε έγγραφα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Επίσης, η προτεινόμενη εισαγωγή ενός μοναδικού αξιόπιστου ευρωπαϊκού αριθμού ταυτότητας κοινωνικής ασφάλισης (ESSIN - European Social Security Identification Number) για κάθε εργαζόμενο σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα οδηγήσει στο να ξεπεραστούν οι παρούσες ασάφειες και δυσκολίες μεταξύ των κρατών μελών

Ως προς θέμα της ΕΚΑΑ (Ευρωπαϊκής κάρτας ασφάλισης ασθένειας) θα πρέπει να δημιουργηθούν ηλεκτρονικά αναγνώσιμες κάρτες, στις οποίες θα είναι ευθέως ορατή η πλήρης διάρκεια ισχύος.

Γενικά, τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έκθεση της Επιτροπής για το έτος 2016, σύμφωνα και με αναφορές προηγούμενων ετών, είναι ότι παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει βήματα από τα κράτη μέλη για την αντιμετώπιση της απάτης και των σφαλμάτων, υπάρχει ακόμη περιθώριο βελτίωσης και ότι, παρά τις διαφορές στη σχετική δράση μεταξύ των κρατών μελών, αυτά έχουν τη βούληση να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα.

Βέβαια, προκύπτει ότι δεν γίνεται διάκριση μεταξύ των μέτρων για την αντιμετώπιση της απάτης σε σχέση με τα μέτρα για την αντιμετώπιση των σφαλμάτων. Πολλά κράτη ακόμα καταβάλλουν προσπάθεια για να ενημερώσουν τους φορείς, το προσωπικό των φορέων κοινωνικής ασφάλισης, τους παρόχους περίθαλψης και τους πολίτες για τους κανόνες συντονισμού. Εφόσον οι πολίτες και όλοι οι συμμετέχοντες

φορείς είναι ενήμεροι για τους κανόνες συντονισμού και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτούς, θα συμβαίνουν λιγότερα λάθη. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Όσο αφορά στη διεξαγωγή τακτικών ελέγχων, τα κράτη μέλη εμφανώς προσπαθούν να κάνουν σχετικές βελτιώσεις, ενώ, εφόσον δημιουργηθούν εκτενείς βάσεις δεδομένων θα απλουστευθεί η σχετική διαχείριση και ανάλυση κινδύνων, ώστε μέσω αυτών των διαδικασιών θα προλαμβάνονται ή θα διαπιστώνονται έγκαιρα περιπτώσεις απάτης ή σφαλμάτων.

Πολύ σημαντικό είναι τα κράτη μέλη να μοιράζονται την τεχνογνωσία τους και καλές πρακτικές, ώστε να αναπτυχθούν και να βελτιωθούν περαιτέρω τα σχετικά συστήματα και διαδικασίες. Οι περισσότερες δράσεις ελέγχου και παρακολούθησης διεξάγονται σε εθνικό επίπεδο, με εξαίρεση τις χώρες Benelux που έχουν αναπτύξει σχετική συνεργασία για τη διερεύνηση περιπτώσεων απάτης και σφαλμάτων, ενώ δεν αναφέρεται η διεξαγωγή ενιαίων ελέγχων με αρμόδιες επιθεωρήσεις ή άλλους φορείς των κρατών μελών.

Γι' αυτό είναι απαραίτητη προϋπόθεση η εσωτερική και διεθνής συνεργασία και ανταλλαγή δεδομένων με τη δημιουργία ενός ενιαίου και ενοποιημένου συστήματος ανταλλαγής δεδομένων τόσο για την πρόληψη όσο και την καταπολέμηση της απάτης και των σφαλμάτων στο πεδίο του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και η δημιουργία σχετικού ενιαίου νομοθετικού πλαισίου για τον σεβασμό και την προστασία των προσωπικών δεδομένων για την αντιμετώπιση ζητημάτων που προκύπτουν από τις εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων. Πολλά από αυτά τα προβλήματα πιστεύεται ότι θα λυθούν μέσω της εφαρμογής της πλατφόρμας EESSI. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018)

Κεφάλαιο 18.
Η Ηλεκτρονική ανταλλαγή Πληροφοριών για την κοινωνική ασφάλιση (EESSI).

Οι νέοι συντονιστικοί Κανονισμοί προβλέπουν στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμένου συντονισμού τη διακίνηση δομημένων ηλεκτρονικών εγγράφων (structured electronic documents – SEDs) τα οποία έχουν σχεδιαστεί με σκοπό την ευκολότερη και πιο αποτελεσματική ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των θεσμικών οργάνων.

Τα δομημένα ηλεκτρονικά έγγραφα καταργούν τα πρώην έντυπα Ε σε χαρτί, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθούν ορισμένες πληροφορίες να δίνονται σε μορφή φορητού εγγράφων (portable documents – PDs), ένα εκ των οποίων είναι και η ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης ασθενείας.

Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 987/2009, «για την ταχεία και αξιόπιστη ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των φορέων των κρατών μελών ενδείκνυται η χρήση ηλεκτρονικών μέσων», ενώ «για την επίτευξη του στόχου της ομαλότερης και αποτελεσματικής διαχείρισης των πολυσύνθετων διαδικασιών για την εφαρμογή των κανόνων συντονισμού κρίνεται αναγκαία η δημιουργία συστήματος άμεσης ενημέρωσης». (αιτιολογική έκθεση Καν. 987/2009, σκέψη 3 και 5)

Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκε το EESSI, ένα σύστημα, για να βοηθήσει τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση να ανταλλάσσουν πληροφορίες ταχύτερα και ασφαλέστερα, σύμφωνα με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον συντονισμό της κοινωνικής ασφάλισης. Προς το παρόν οι περισσότερες ανταλλαγές πληροφοριών γίνονται μέσω εγγράφων, αλλά αυτές θα αντικατασταθούν με ηλεκτρονικές ανταλλαγές τα επόμενα χρόνια, καθώς τα κράτη μέλη θα βελτιώνουν τη σύνδεσή τους με το EESSI.

Όλες οι επικοινωνίες μεταξύ εθνικών φορέων σχετικά με διασυνοριακές υποθέσεις κοινωνικής ασφάλισης θα πραγματοποιούνται μέσω του EESSI : οι εθνικοί φορείς θα ανταλλάσσουν μεταξύ τους δομημένα ηλεκτρονικά έγγραφα και θα τηρούν κοινά συμφωνηθείσες διαδικασίες. Τα έγγραφα αυτά θα διαβιβάζονται μέσω του EESSI στον σωστό προορισμό σε άλλο κράτος μέλος. Οι υπάλληλοι των φορέων κοινωνικής ασφάλισης θα μπορούν να επιλέγουν από αρχείο εθνικών φορέων τον

σωστό προορισμό σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EESSI)

Το κεντρικό σύστημα EESSI τίθεται σε λειτουργία από την Επιτροπή τον Ιούλιο του 2017 και από την ημερομηνία αυτή τα κράτη μέλη έχουν δύο χρόνια να ολοκληρώσουν τις εθνικές τους διατάξεις εφαρμογής του EESSI και να συνδέσουν τους φορείς τους με το σύστημα διασυνοριακών ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Όσο αφορά στα οφέλη του EESSI, αναφέρονται η ταχύτερη και αποτελεσματικότερη ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ φορέων κοινωνικής ασφάλισης και η δυνατότητα των εθνικών αρχών να διεκπεραιώνουν ταχύτερα μεμονωμένες υποθέσεις, ενώ θα διευκολυνθεί ο ταχύτερος υπολογισμός και πληρωμή των κοινωνικών παροχών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EESSI)

Επιπλέον, θα διακινούνται με πιο ακριβή τρόπο τα δεδομένα μεταξύ των εθνικών αρχών, καθώς οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης θα χρησιμοποιούν τυποποιημένα ηλεκτρονικά δελτία μεταφρασμένα στη γλώσσα τους, βελτιώνοντας έτσι την πολυγλωσσική επικοινωνία. Το EESSI θα βελτιώσει τη διεκπεραίωση υποθέσεων, εισάγοντας νέες τυποποιημένες ηλεκτρονικές διαδικασίες τις οποίες θα πρέπει να τηρούν οι φορείς και με τον τρόπο αυτό θα προωθηθεί περαιτέρω η σωστή εφαρμογή των κανόνων συντονισμού κοινωνικής ασφάλισης.

Τέλος, η διαχείριση των προσωπικών δεδομένων θα γίνεται με ασφαλή τρόπο, καθώς μέσω του EESSI θα εισαχθεί η χρήση μιας κοινής ασφαλούς υποδομής για τη διασυνοριακή ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ εθνικών φορέων, αλλά δε θα δημιουργηθεί βάση δεδομένων για την κεντρική αποθήκευση τέτοιων μηνυμάτων και προσωπικών δεδομένων. Το περιεχόμενο των μηνυμάτων θα είναι διαθέσιμο μόνο στους εκάστοτε αρμόδιους φορείς και τα κράτη μέλη θα εξακολουθήσουν να είναι υπεύθυνα για την υψηλού επιπέδου προστασία των δεδομένων, σύμφωνα με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EESSI)

Κεφάλαιο 19.
Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Αμοιβαίας Πληροφόρησης για την κοινωνική προστασία (MISSOC)

Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Αμοιβαίας Πληροφόρησης για την Κοινωνική Προστασία (MISSOC) δημιουργήθηκε το 1990 με σκοπό την προώθηση της διαρκούς ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με την κοινωνική προστασία μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών του Ε.Ο.Χ.

Το MISSOC δημοσιεύει δύο φορές τον χρόνο (Ιανουάριο και Ιούλιο) επικαιροποιημένα στοιχεία (στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά) για τα συστήματα κοινωνικής προστασίας στα είκοσι οκτώ κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και στην Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία, μεταξύ άλλων: συγκριτικούς πίνακες που καλύπτουν δώδεκα βασικούς τομείς κοινωνικής προστασίας: χρηματοδότηση, υγειονομική περίθαλψη, ασθένεια, μητρότητα, αναπηρία, γήρας, επιζώντες, εργατικά ατυχήματα και επαγγελματικές ασθένειες, οικογενειακές παροχές, ανεργία, εγγυημένα ελάχιστα εισοδήματα και μακροχρόνια περίθαλψη, οργανογράμματα και σύντομες περιγραφές της δομής κοινωνικής προστασίας στις τριάντα δύο συμμετέχουσες χώρες και σύντομες περιγραφές των κυριότερων ρυθμίσεων κοινωνικής προστασίας για τους αυτοαπασχολούμενους. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, MISSOC, missoc.org)

Επιπλέον, το MISSOC επικαιροποιεί σε ετήσια βάση μια σειρά οδηγών για τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, που απευθύνονται στους πολίτες οι οποίοι μετακινούνται εντός της Ευρώπης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντονίζει το MISSOC με τη βοήθεια Γραμματείας που συγκροτείται για τον σκοπό αυτό. Κάθε μία από τις χώρες που καλύπτει το σύστημα ορίζει έναν ή περισσότερους ανταποκριτές από τα εθνικά υπουργεία ή τους αρμόδιους φορείς κοινωνικής ασφάλισης. Οι ανταποκριτές επικαιροποιούν σε τακτική βάση τους συγκριτικούς πίνακες και τους οδηγούς για τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, MISSOC, missoc.org)

Συμπεράσματα.

Τις τελευταίες δεκαετίες τρία χαρακτηριστικά δεδομένα διακρίνουν την κοινωνική προστασία στη χώρα μας και τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης : αυξάνει η ζήτηση κοινωνικών υπηρεσιών από τους χρήστες και την κοινωνία γενικότερα, αυξάνει η οικονομική ανισορροπία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και απαιτούνται περισσότερες κοινωνικές δαπάνες για την ικανοποίηση των αναγκών. (Ρομπόλης, 1999)

Επιπλέον, το σύστημα κοινωνικής προστασίας καλείται να καλύψει νέες ανάγκες, όπως τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό, και το πρόβλημα της ανεργίας και της εμφάνισης νέων ελαστικών μορφών απασχόλησης, ενώ η συζήτηση για την κρίση του συστήματος αναφέρεται σε κρίση οικονομική και χρηματοδοτική, κρίση διαρθρωτική του συστήματος κοινωνικής προστασίας, κρίση επιπέδου παροχών και κρίση νομιμοποίησης. (Ρομπόλης, 1999)

Θα πρέπει ακόμη να τονίσουμε ότι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρώπη αποτελεί η προϊούσα γήρανση των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Από βασικά κείμενα όπως είναι οι Ανακοινώσεις της Επιτροπής «Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες» (Ε.C.,1999), και «Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.C.,1997), το ψήφισμα του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 1993 σχετικά με τα ευέλικτα καθεστώτα συνταξιοδότησης κ.λπ., προκύπτει ότι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση τείνει να διαμορφωθεί στη βάση ορισμένων αρχών, όπως κοινωνική ασφάλιση προσανατολισμένη στην απασχόληση, κοινωνική ασφάλιση συνδυασμένη με ενεργό γήρανση, αντιστροφή της πρότασης για πρόωρη συνταξιοδότηση και αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης και πολυεπίπεδα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης ή μίγμα πολιτικών.

Όσο αφορά το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, παρά το γεγονός ότι ο συντονισμός δεν παρεμβαίνει στη ρύθμιση των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, διαμορφώνει μια ευρωπαϊκή κοινωνική ασφάλεια της οποίας τα κράτη μέλη αποτελούν μέρος και συμβάλλει στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, αποτελεί πολύτιμο κεκτημένο που πρέπει να διαφυλαχθεί, να βελτιωθεί και να ανυψωθεί σε μηχανισμό οργάνωσης της αμοιβαίας αλληλεγγύης των Ευρωπαίων πολιτών σε μία Ένωση που προστατεύει

και τοποθετεί στο κέντρο της οικοδόμησής της τον άνθρωπο. (Μαυρίδης, Στεργίου, 2019)

Έχει διατυπωθεί μάλιστα η άποψη ότι «ο εκσυγχρονισμένος κοινοτικός συντονισμός θα μπορούσε να λειτουργήσει ως κοινωνικός μοχλός για την υλοποίηση των κατ' εξοχήν μακρόπνοων, ποιοτικών στόχων και δράσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την ανάδειξη και ανάπτυξη του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου, ως ειδοποιού γνωρίσματος – πρόκλησης του πολιτικού και κοινωνικού πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Αναφέρεται ότι «ο συντονισμός έχει μια δυναμική που αντανακλά την ευρωπαϊκή πορεία. Όσο προάγεται η ιδέα της Ευρώπης τόσο εξελίσσεται θετικά και ο συντονισμός. Όσο υποχωρεί, τόσο αναδιπλώνεται στα εθνικά συμφέροντα», ενώ «τα τελευταία χρόνια η κρίση του δημόσιου χρέους αναζωπύρωσε το φόβο του «κοινωνικού τουρισμού» ανάμεσα στα κράτη μέλη». (Μαυρίδης, Στεργίου, 2019)

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι για την επιτυχία των στόχων της απλοποίησης και του εκσυγχρονισμού του συντονιστικού μηχανισμού της Ένωσης τίθεται ως ελάχιστο προαπαιτούμενο ο εκσυγχρονισμός της νομοθετικής διαδικασίας παράλληλα σε κάθε κράτος μέλος (better regulation), αφού «όσο οι εθνικές ρυθμίσεις καθίστανται περίπλοκες ή περιπτωσιολογικές, τόσο η εφαρμογή των θεμελιωδών αρχών του συντονισμού σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση θα είναι αβέβαιη και χρονοβόρα». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Από την άλλη πλευρά, πρέπει να επισημάνουμε ότι προϋπόθεση της απρόσκοπτης και αποτελεσματικής εφαρμογής στην πράξη των συντονιστικών κανόνων είναι η ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων. «Η συνειδητοποίηση δηλαδή, εκ μέρους όλων, της εσωτερικής λογικής και των απώτερων στόχων τους οποίους εξυπηρετούν οι θεμελιώδεις ελευθερίες της Συνθήκης, όπως τις έχει ερμηνεύσει η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αλλά και ανάλογα με το στάδιο ωρίμανσης του κοινοτικού κεκτημένου». (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Αναγκαία καθίσταται η αυξημένη συνεργασία, που περιλαμβάνει τόσο την απρόσκοπτη ανταλλαγή στοιχείων και πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων αρχών και φορέων και αφετέρου τον από κοινού προβληματισμό ως προς τα ουσιώδη χαρακτηριστικά και τη συγκρισιμότητα συγκεκριμένων γεγονότων ή καταστάσεων προς το συμφέρον των διακινούμενων προσώπων. (Τσοτσορού – Σκλήκας, 2008)

Όπως δήλωσε η κα Thyssen, στα πλαίσια της πρότασης της Επιτροπής για την επικαιροποίηση των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης «η ελεύθερη κυκλοφορία είναι θεμελιώδες δικαίωμα της Ένωσης, το οποίο απολαμβάνουν οι πολίτες της. Αποφέρει οφέλη στους εργαζόμενους, τους εργοδότες και την οικονομία εν γένει, βοηθώντας στην αντιμετώπιση των ελλείψεων σε εργατικό δυναμικό και σε δεξιότητες. Για να αποκατασταθεί η οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα, χρειαζόμαστε την εργασιακή κινητικότητα. Ωστόσο, η κινητικότητα πρέπει να βασίζεται σε σαφείς και αμερόληπτους και εφαρμόσιμους κανόνες». (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016 και www.eea.gr)

Ωστόσο, σύμφωνα με την άποψη που διατυπώνει ο Σακελλαρόπουλος, «στο κεντρικό ευρωπαϊκό επίπεδο οι κοινωνικές πολιτικές εξακολουθούν σήμερα να είναι ελάχιστα ανεπτυγμένες, παρά τη συνεχή ρητορεία και την πίεση της ευρωπαϊκής κοινωνίας για πανευρωπαϊκές ρυθμίσεις». Υποστηρίζει ακόμη, ότι «το όποιο θεσμικό πλαίσιο δημιουργήθηκε και δημιουργείται αποτελεί αδιαμφισβήτητα μοναδικό και παγκόσμιο παράδειγμα κοινωνικής παρέμβασης σε περιφερειακό επίπεδο», όχι όμως «επαρκές για να αντιμετωπίσει τις ανάγκες της ευρωπαϊκής κοινωνίας ως συνόλου, ειδικά σήμερα την εποχή της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης». (Σακελλαρόπουλος, 2011).

Φαίνεται πως η Ευρωπαϊκή Ένωση στις μέρες μας καλείται σήμερα να αποδείξει εκ νέου την ικανότητά της, σύμφωνα και με την αρχή της επικουρικότητας, να δίνει λύσεις σε προβλήματα και τομείς όπου τα κράτη μέλη μόνα τους δεν μπορούν να ανταποκριθούν μόνα τους, καθώς τα προβλήματα και οι προκλήσεις σήμερα όσο αφορά τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας είναι κοινά, πολυσύνθετα και πολυδιάστατα.

Κλείνοντας, τέλος την παρούσα εργασία, αξίζει να αναφέρουμε ότι «η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν είναι θέμα τυπικό, δεν συνδέεται με συμφωνίες και κείμενα, αλλά εξαρτάται από την κοινή θέληση για μια κοινωνία ανοικτή σε όλους με έναν κοινό παρονομαστή : τη συνύπαρξη της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της αντίληψης που έχει η Ευρώπη για τη δημοκρατία μια αντίληψη που θεωρεί αδιαίρετη την ελευθερία με την ισότητα, τον ελεύθερο ανταγωνισμό με την κοινωνική αλληλεγγύη. (Κουκιάδης,2000)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	ΓΕΝ. ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΛΟΓΩ ΓΗΡΑΤΟΣ	ΕΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΓΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗ
ΕΛΛΑΔΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	67° ΕΤΟΣ ή 62° ΕΤΟΣ (ΜΕ 40 ΕΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ)	15 ΕΤΗ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ή (40 ΕΤΗ ΚΑΙ 62° ΕΤΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ)
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	67° ΕΤΟΣ (ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ 01/01/1964) (ΠΑΛΑΙΟΤ. 65°)	5 ΕΤΗ (ΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ)
ΔΑΝΙΑ	ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	67° ΕΤΟΣ (ΠΑΛΑΙΟΤ. 65°) (ΣΤΑΔ. ΑΥΞΗΣΗ ΩΣ 2022)	40 ΕΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	65° ΕΤΟΣ (ΑΝΔΡΕΣ) 63-65° ΕΤΟΣ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)	35 ΕΤΗ
ΙΣΠΑΝΙΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	65° ΕΤΟΣ	15 ΕΤΗ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ή 36 ΕΤΗ ΚΑΙ 6 ΜΗΝΕΣ
ΙΤΑΛΙΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	66° ΕΤΟΣ ΚΑΙ 7 ΜΗΝΕΣ (ΑΠΟ ΤΟ 2018)	20 ΕΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	66° ΕΤΟΣ ΚΑΙ 4 ΜΗΝΕΣ	15 ΕΤΗ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ

Ο πίνακας με τίτλο «ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ» προέκυψε μετά από επεξεργασία στοιχείων, τα οποία αναφέρονται στις σελίδες από 19 έως 20 και από 23 έως 32 της παρούσας εργασίας.

(τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=858&langId=el Employment, Social Affairs and Inclusion, "Your rights country by country για τις χώρες Δανία (τελ. ενημ. 2019), Ιταλία (τελ. ενημ. 2019), Πορτογαλία (τελ. ενημ. 2018), Ισπανία, (τελ. ενημ. 2019), Ελλάδα (τελ. ενημ. 2019), Γερμανία (τελ. ενημ. 2019), Ηνωμένο Βασίλειο (τελ. ενημ. 2018)

Πίνακας 2

Ο ΕΦΚΑ, ως ο μεγαλύτερος φορέας κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα, διακινεί κατά προσέγγιση 472.800 κοινοτικά έντυπα και έγγραφα τον χρόνο. Η ενδεικτική κατανομή των εγγράφων σε έντυπη μορφή ανά κλάδο ασφάλισης έχει ως εξής:

Κλάδος Κοινωνικής Ασφάλισης	Ενδεικτικός αριθμός κοινοτικών εντύπων και εγγράφων/ έτος
Εφαρμοστέα Νομοθεσία (Ασφάλισης)	17.000
Παροχές ασθενείας σε χρήμα και σε είδος	120.000
ΕΚΑΑ	180.000
Παροχές Μητρότητας και ισοδύναμες παροχές πατρότητας	1.000
Παροχές συντάξεων (γήρατος, αναπηρίας και θανάτου)	150.000
Παροχές εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας	1.300
Επιδόματα θανάτου	1.000
Ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθεισών παροχών, ανάκτηση προσωρινών πληρωμών, συμψηφισμοί, συνδρομή στον τομέα της είσπραξης	2.500

Πηγή : https://www.efka.gov.gr

Βιβλιογραφία

Αγγελάκη Μαρίνα, Πολιτικές και Εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον Τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης στο βιβλίο Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Επιμ. Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος), Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2011

Αφουξενίδης Αλέξανδρος, Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

http://curia.europa.eu C-359/87 - Pinna κατά Caisse d'allocations familiales de la Savoie

http://curia.europa.eu C-443/93 - Vougioukas κατά Idryma Koinonikon Asfalisseon

http://curia.europa.eu C-444/05 – Stamatelaki

http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num= C-372/04 - Watts

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 13/12/2016 "Fairness at the heart of Commission proposal to update EU rules on social security coordination".

https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=849&newsId=2699&furtherNews=yes

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017 "The interrelation between social security coordination law and labour law, written by Jean – Phillippe Lhernould (Coordinator), Grega Strban, Anne Pieter Van der Mei and Ivana Vukorepa, Analytical Report 2017, December 2017 **https://ec.europa.eu/social/Blobservlet?docld=19404**

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018 :"Fraud and error in the field of EU social security coordination". Reference year : 2016, written by Yves Jorens, Dirk Gillis and Tiffany De Potter; Quantitative data collected and analysis written by Frederic De Wisperlaere and Josef Pacolet (November 2017), Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 19/03/2019 “Fair Labour Mobility:Commission welcomes provision agreement on modernized social security coordination rules” https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&furtherNews=yes&newsId=9323&langId=en

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018 – 2019, Employment, Social Affairs and Inclusion, “Your rights country by country, https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=858&langId=el Για τις χώρες Δανία (τελ. ενημ. 2019), Ιταλία (τελ. ενημ. 2019), Πορτογαλία (τελ. ενημ. 2018), Ισπανία, (τελ. ενημ. 2019), Ελλάδα (τελ. ενημ. 2019), Γερμανία (τελ. ενημ. 2019), Ηνωμένο Βασίλειο (τελ. ενημ. 2018)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU social security coordination https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=849&langId=en

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (EESSI) Ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών για την κοινωνική ασφάλιση https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=869&langId=el

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (MISSOC) Συστήματα κοινωνικής προστασίας - MISSOC https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=815&langId=el

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο : 25/03/2019 «Η προσωρινή συμφωνία για την πρόταση αναθεώρησης του συντονιστικού Κανονισμού»

https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7698-2019-ADD-1-REV-1/en/pdf

ΕΦΚΑ,2018:https://www.efka.gov.gr/sites/default/files/201809/entheto_stratigiko_0.pdf

Ewald Francois, Ιστορία του κράτους πρόνοιας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2000

García Soledad, «Ο κατακερματισμός της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη στη Νότια Ευρώπη», στο βιβλίο Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εισαγωγή – Επιμέλεια Μάνος Ματσαγγάνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

ΙΚΑ, 2010 Εγκύκλιος 28/8-4-2010 με θέμα «Οδηγίες για την εφαρμογή των κοινοτικών κανονισμών 883/2004 και 987/2009»

Κοντιάδης Ξενοφών, Εισαγωγή στην Κοινωνική Διοίκηση και τους θεσμούς Κοινωνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2007

Κουκιάδης Ιωάννης, Η κοινωνική Ευρώπη: Αναζητώντας το νέο κοινωνικό κεκτημένο, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2000

Κουκιάδης Ιωάννης, Οικονομικές ελευθερίες, κοινωνικά δικαιώματα και η απαγόρευση των διακρίσεων στο δίκαιο της Ε.Ε., Ελληνική Εταιρεία Δικαίου της Εργασίας και της Κοινωνικής Ασφαλίσεως, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 987/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 για καθορισμό της διαδικασίας εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας

Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, 9/12/1989

Ματσαγγάνης Μάνος, Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εισαγωγή – Επιμέλεια Μάνος Ματσαγγάνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

Μαυρίδης Πρόδρομος, πρόλογος στο βιβλίο «Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο»: Τσέτουρα Άννα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2019

MISSOC (Mutual Information System on Social Protection) www.missoc.org.

Μούσης Νίκος, Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999

Νιφόρου Αφροδίτη, «Το θεσμικό πλαίσιο κύριας ασφάλισης στην Ελλάδα», (συντάκτες : Σιούλη – Κατάκη Ζ., Σαρακινιώτη Κ., Χαμάκος Γ, Νιφόρου Α.), Αθήνα, 2019 Επιμορφωτικό Πρόγραμμα ΕΚΔΔΑ «Το πλαίσιο ανάπτυξης των πολιτικών κοινωνικής ασφάλισης στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας»,

Παπαρρηγοπούλου – Πεχλιβανίδη Πατρίνα, Οικονομικές ελευθερίες, κοινωνικά δικαιώματα και η απαγόρευση των διακρίσεων στο δίκαιο της Ε.Ε., Ελληνική Εταιρεία Δικαίου της Εργασίας και της Κοινωνικής Ασφαλίσεως, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010

Pennings Frans, Introduction to European Social Security Law, Second Edition, Kluwer Law International, The Hague - London – Boston, 1998

Ρήγα Βάσω, «Συνταξιοδοτική πολιτική : Θεωρία – εμπειρία σε τρεις χώρες της ΕΟΚ, ιδιαιτερότητες της ελληνικής εμπειρίας»., στο βιβλίο Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική, Η σύγχρονη προβληματική, επιμέλεια Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1993

Ρομπολης Σάββας, "Σύγχρονες εξελίξεις στην εργασία και στην ασφάλιση", στο βιβλίο Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εισαγωγή – Επιμέλεια Μάνος Ματσαγγάνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα,1993

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1999

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Υπερεθνικές Κοινωνικές Πολιτικές την Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2011

Στεργίου Άγγελος, Δίκαιο Κοινωνικης Ασφάλισης, 2η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014

Στεργίου Άγγελος, Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα, Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλισης, Ενότητα 2η, Ο κανονισμός για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, Θεσσαλονίκη 2014 (διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eclass.auth.gr/courses/OCRS298)

Στεργίου Άγγελος, πρόλογος στο βιβλίο «Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο»: Τσέτουρα Άννα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2019

Σύνταγμα της Ελλάδας, 1975 ΦΕΚ 120 Α΄/27-6-2008

Τήνιος Πλάτων, «Το ιδιωτικό κοινωνικό κράτος: εθνικοποίηση για τον 21ο αιώνα», στο βιβλίο Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εισαγωγή – Επιμέλεια Μάνος Ματσαγγάνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

Τσέτουρα Άννα, «Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2019

Τσοτσορού Θεοδώρα – Σκλήκας Νίκος, Ο εκσυγχρονισμός του συντονιστικού μηχανισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008

Χλέτσος Μιχάλης, «Νέες τάσεις στην κοινωνική πολιτική: η περίπτωση της Ελλάδας», στο βιβλίο Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη, Εισαγωγή – Επιμέλεια Μάνος Ματσαγγάνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

https://www.eea.gr/arthra-eea/eeanatheorisi-nomothesiaw-syntonismoy-ton-systimaton-koin-asfalisis

https://insuranceworld.gr/61177/eidiseis/yper-ton-epikairopiimenon-kanonon-syntonismoy-ton-systimaton-koinonikis-asfalisis-i-komision

https://el.wikipedia.org/wiki/Ιδρυμα_Κοινωνικών_Ασφαλίσεων